

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE HAZIRLANAN
DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytekin CURA

**ÇANAKKALE
Eylül, 2019**

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

**Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki
Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi**

Aytekin CURA
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Doç. Dr. Yusuf AVCI

Çanakkale
Eylül, 2019

Taahhütname

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/09/2019

Aytekin CURA

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Aytekin CURA tarafından hazırlanan çalışma, 09/09/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10300539.....

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Doç. Dr.	Yusuf AVCI	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi	Fatih KANA	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi	Arzu ÇEVİK	

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ
Enstitü Müdürü

Ön Söz

Tagore'a göre, canından değerli bir şeye sahip olmayan insanın yaşamının da bir değeri yoktur (Bizsiziz, 2018). İnsanın değeri, toplumsal yaşama kattığı değerle ölçülür.

İnsan topluluklarının milletlere ayrılmasında önemli göstergelerden biri konuştukları dil, kimliklerini kaybetmeden varlıklarını sürdürebilmelerinde ise değerlerine sahip çıkmaları ve onları yaşatabilmeleri önemli bir etken olmuştur. Bununla birlikte, kültürel kimliğin korunması ve varlığını sürdürebilmesi aşamasında dil önemini korumaya devam etmiştir. Atatürk'ün "Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin gelişmesinde başlıca etkidir" (Sakaoğlu, 2001) özdeyişi, dilin millî duygular üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Millî duyguların gelişmemesi; kültürel değerlere gösterilen önemin azalması, bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması yönünde gösterilen çabanın zayıflaması ve ortadan kalkmasıyla sonuçlanacaktır. Bu da bir milletin kimliğini koruyamaması ve varlığını sürdürememesi anlamına gelecektir.

Millet olma bilinci gelişmiş bireyler, yaşamın kendisiyle başlayıp bittiğini düşünmezler. Bu nedenle de bu bireyler değerlerine sahip çıkmak, bu değerleri yaşamak ve gelecek kuşaklara da aktararak yaşatmak çabası içine girer. Bu çabaların sonuç vermesi için yardımcı olacak araçların başında da ebebî metinler gelmektedir. Türk Edebiyatı ders kitaplarının değerler eğitimi açısından karşılaştırmasını yapmaya karar vermemde önemli nedenlerden biri de bu oldu.

Lisans eğitimimde de yüksek lisans eğitimimde de hocam, yüksek lisans tez aşamasında danışmanım olan, "engelsiz yolların varacağı bir yer olmadığını" çalışmamın her aşamasında bana hissettiren ve bu engellerle karşılaştığımda ise desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Yusuf AVCI'ya, arkadaşlarıma ve aileme çok teşekkür ederim.

Çanakkale, 2019

Aytekin CURA

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Aytekin CURA

Özet

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin ifadesinde oldukça önemli bir yere sahiptir ve bu özelliği, topluma ait değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında edebiyatı önemli bir araç durumuna getirmektedir. Edebiyat kitapları, farklı devirlerde kaleme alınan eserleri bir araya getirir. Bu sayede gençler, farklı devirlerde toplumun sahip olduğu değerleri ve bu değerlerin değişimini izleme olanağı bulurken; toplum da genç kuşakların kültürlenme ve sosyalleşmelerini sağlama bakımından önemli bir araç elde etmiş olur.

Edebiyat kitaplarının değer eğitimi açısından yararlı olabilmesi, eğitim-öğretim programlarının içerisinde değer eğitimine yer verilmesine bağlıdır.

Bu araştırmanın amacı, 1992 ve 2005 Türk Edebiyatı öğretim programlarına göre Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından basılan edebiyat ders kitaplarını değerler eğitimindeki yeterlilikleri açısından karşılaştırmaktır. Araştırma, betimsel araştırma yöntemlerinden tarama deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmaya ilişkin verileri toplamak, incelenen kitaplar arasındaki farklılıkları olduğu gibi ortaya koyabilmek amacıyla bu desen seçilmiştir. 1992 ve 2005 Türk Edebiyatı öğretim programlarına uygun olarak MEB Yayınları tarafından hazırlanan Türk Edebiyatı ders kitapları, değerler eğitimindeki yeterlilikleri açısından karşılaştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen nicel veriler tablo ve grafikler yoluyla ortaya konmuş, verilerin çözümlemesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu veriler, iki programa göre basılan kitaplardan birinin diğerine göre belirgin bir üstünlük sağlamadığını göstermiştir. Bununla

birlikte her iki programa göre basılan kitapların değerler eğitimi açısından yeterli olmadıkları da gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, değerler eğitimi, öğretim programı, sosyalleşme, kültürleme

Examination of Texts in Coursebooks Prepared According to Turkish Language and Literature Curriculum in Terms of Values Education

Aytekin CURA

Abstract

Literature has a very important role in the expression of feelings and thoughts, and this feature makes literature an important tool in transferring the values of the society to next generations. Literature books gather works written in different periods. In this way, while young people have the opportunity to monitor the values of the society and their change in different eras; the society has gained an important tool in terms of ensuring the inculturation and socialization of young generations.

The success of literary books in terms of value education depends on the level of value education placed in education programs.

The aim of this study is to compare the literature textbooks published in accordance with the 1992 and 2005 Turkish Literature curriculums by the Ministry of National Education in terms of their competence in values education. The research was carried out by using descriptive research method. This pattern was chosen to collect data related to the research and to reveal the differences between the books examined. Turkish Literature textbooks prepared by the Ministry of National Education (MEB) Publications in accordance with the 1992 and 2005 Turkish Literature curriculums were compared in terms of their competence in value education.

The quantitative data obtained in the study were presented with tables and graphs; and descriptive analysis was used in the analysis of the data. These data showed that neither of the books published according to these two programs provided a significant advantage over the

other. However, the books published according to both programs were found not to be sufficient in terms of values education.

Keywords: Value, values education, curriculum, socialization, culture

İçindekiler

Onay	i
Ön Söz.....	ii
Özet	iii
Abstract	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Listesi.....	x
Grafikler Listesi.....	xi
Kısaltmalar Listesi.....	xii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu	3
Alt Problemler	3
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
Araştırmanın Varsayımları	5
Tanımlar.....	5
Bölüm II: Alanyazın Taraması	7
Değer Nedir?.....	8
Değerlerin Özellikleri	9
Değerlerin Sınıflandırılması	10
Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar	14
Değerleri telkin etme yaklaşımı.	14
Davranış değiştirme yaklaşımı.....	14
Değer belirginleştirme yaklaşımı.....	15
Değer analizi yaklaşımı.....	15
Ahlaki ikilem yaklaşımı.....	15
Karakter eğitimi.	15
Değer Eğitimi ve Aile.....	16
Değer Eğitimi ve Okul.....	20
Edebiyat ve Değerler Eğitimi	22
Millî Eğitim Bakanlığının Değerler Eğitimiyle İlgili Çalışmaları.....	23
Millî eğitim şûrası kararları.	23
İlk ders genelgesi.	25
Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı (1992).	26

Türk edebiyatı öğretim programı (2005).	27
Edebiyat Kitaplarındaki Metinlerde Yer Verilen Değerler ve Değerlerin Tanımları.....	28
Bölüm III: Yöntem	41
Araştırmanın Modeli.....	41
Araştırmanın Çalışma Grubu.....	42
Veri Toplama Araçları.....	42
Veri Analizi	43
Bölüm IV: Bulgular.....	44
Ders Kitaplarında Saptanan Değerler	44
Adil olma.	44
Aile birliğine önem verme.	47
Alçak gönüllülük.....	49
Bağımsız ve özgür düşünebilme.	50
Cesaret.....	52
Liderlik.....	54
Çalışkanlık.	56
Doğruluk – dürüstlük.	58
Dostluk.....	60
Duyarlılık.	62
Empati.....	65
Fedakârlık.	67
Hoşgörü.....	69
İyilik yapmak.	70
İyimserlik.	73
Kültürel mirasa sahip çıkma.	74
Misafirperverlik.	77
Nezaket – incelik.....	78
Öz güven.	81
Paylaşımçı olmak.	82
Saygı.	84
Selamlaşma.	86
Sevgi.	87
Sorumluluk.....	90
Şefkat – merhamet.	92
Temizlik.	94

Vatanseverlik	95
Yardımlaşma – dayanışma	98
Edebiyat-I Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri.....	104
Edebiyat-II Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri	108
Edebiyat-III Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri	112
Edebiyat-X Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri	116
Edebiyat-XI Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri	120
Edebiyat-XII Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri.....	124
Değerlerin Kitaplar Düzeyinde Karşılaştırılması	129
Türk edebiyatı 1 ve Türk edebiyatı 10.....	129
Türk edebiyatı 2 ve Türk edebiyatı 11.....	130
Türk edebiyatı 3 ve Türk edebiyatı 12.....	131
Değerlerin Programlar Düzeyinde Karşılaştırılması	134
Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	136
Çalışmanın Birinci Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç.....	136
Çalışmanın İkinci Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç	137
Çalışmanın Üçüncü Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç	137
Çalışmanın Dördüncü Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç.....	138
Öneriler	140
Kaynakça.....	141
EKLER	149
EK A : Kitapların Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi	149
Ek B: Kitap Görselleri.....	152
EK C: Değerler Eğitimi Yönergesi	177
ÖZGEÇMİŞ	184

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1	Allport, Lindzey ve Vernon'un Değer Sınıflandırması.....	11
2	Schwartz'ın Değer Sınıflandırması.....	12
3	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-I.....	101
4	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-II.....	105
5	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-III.....	109
6	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-X.....	113
7	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-XI.....	117
8	Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-XII.....	121
9	Değer Barındırma Düzeyleri-I.....	125
10	Değer Barındırma Düzeyleri-II.....	132

Grafikler Listesi

Grafik Numarası	Başlık	Sayfa
1	Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı I - X.....	126
2	Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı II - XI.....	127
3	Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı III - XII.....	128
4	Değer Barındırma Düzeyleri: 1992 – 2005.....	133

Kısaltmalar Listesi

akt. : Aktaran

bas. : Baskı

Ed. : Editör

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

TEDÖP : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

TEÖP : Türk Edebiyatı Öğretim Programı

TDK : Türk Dil Kurumu

TTKB : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

vd. : ve diğerleri

ve ark. : ve arkadaşları

Bölüm I: Giriş

Değerlerin davranışlarımızı yönlendirme nedeni, inandıklarımız doğrultusunda hareket etmemizdir. Bir şeyin değeri olduğuna inanmamız, onu koruyabilmek için gerekli olan önlemleri almaya iter bizi. Değerlerimize inandığımız için de doğal olarak korumayı isteriz. Değerlerimizi korumanın yollarında biri, onu gelecek kuşaklara aktarmaktır (Thomsen, 2008, s. 42). Bu da eğitim yoluyla mümkün olabilmektedir çünkü okulun görevlerinden biri belki de en önemlisi çocuğun başarılı bir şekilde toplumsallaşmasını sağlamaktır.

Bir bireyin toplumsallaşmasını sağlanmanın ilk yolu, toplumu oluşturan bireyler tarafından içten bir şekilde kabullenilmesidir. Karşıdaki kişi tarafından kabullenilen birey, ilişki kurmaya ve kurulan ilişkiyi kuvvetlendirmeye istekli olur. Bu ilişki süreci bireyin büyüüp gelişebilmesine, yapıcı değişiklikler yapabilmesine, problem çözmeyi öğrenebilmesine, akıl sağlığı yönünden önemli adımlar atabilmesine, yaratıcı ve üretken olabilmesine ve kendini tam anlamıyla gerçekleştirebilmesine olanak tanır (Gordon, 2000, s. 38).

Topluma ait değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması, toplumsal devamlılığın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Cüceloğlu (2002, s.155), değerler konusunda aslolanın insanın özü olduğuna dikkat çeker. Toplumun bir parçası hâline gelen birey, toplumdan etkilenerek kendine has yaşamını kurmakla yetinmez; zamanla yeni bireylerin sosyalleşmesini de sağlayarak etkilendiği sosyal yapı üzerinde etkili hâle gelir.

Toplumların dilleri gibi değerleri de birbirinden farklıdır. Dünya toplumlarının birçoğunun önem verdiği bu nedenle de evrensel değerler olarak adlandırılan değerler vardır. Bu noktada dahi toplumların bu değerlere ne derecede değer verdikleri incelendiğinde ortaya yeni bir farklılık çıkar. Kısacası farklı toplumlar için aynı değerler önemli olabilir ancak bu değerlere değer verme dereceleri aynı olmayabilir.

Günümüz dünyası, yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler dolayısıyla küçülmeye başlamıştır. Dünyanın bir köşesindeki olay ya da haberden en uç köşesindeki kişiler anında haberdar olabilmektedir. Bilgiye erişimin bu kadar kolaylaşmasının sevindirici olduğu günümüzde, egemen ülkeler kendi değerlerini hızlıca yayma olanağını da bulmuştur. Yargılama yeteneği gelişmemiş, karakteri tam olarak oturmamış bireylerin var olduğu toplumlarda bu durum kültürel yozlaşmalara neden olabilmektedir. Buna engel olmanın yolu bireylerin iyi bir değerler eğitiminden geçirilmesidir.

Aydemir ve Akın (2015, s. 212)'a göre, toplumlar hâkim değerlerinin değişmesiyle değişir. Bu değişim zaman içinde ve kendiliğinden gerçekleşebileceği gibi toplumun değerleriyle kişiliğini bütünleştirmeyi başarmış aydın kadroların azimli çalışmaları sayesinde de gerçekleşebilir. Grigory Petrov'un "Beyaz Zambaklar Ülkesi", ikinci türde bir değişimin macerasını anlatır.

Değerlerin kazandırılmasında edebiyat ve edebiyat dersleri büyük önem taşımaktadır. Kavcar bu konuyu şöyle açıklar:

Edebi kökünden gelen edebiyatın anlamlarından biri de ahlâklı olmasıdır. Edebi eserler ve metinler, insani değer ve niteliklerin kökleşmesi, yaşamın ve çağın gerekli kıldığı değerlerin benimsenmesinde önemli roller üstlenir. Bu yönüyle eğitimle arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireysel ve sosyal yaşamın iyi, güzel ve doğru saydığı değerlerin kazanılması yolunda insanları eğitir (Kavcar, 1982, s. 7'den akt. Akpınar, 2015, s. 2).

Bu nedenle Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin hangi değeri ne düzeyde barındırdığı ve yeterlilik açısından durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Problem Durumu

1992 ve 2005 Edebiyat programlarına göre MEB Yayınları tarafından hazırlanan kitaplara değer eğitimi ne kadar yansımıştır?

Alt Problemler

- ❖ Ortaöğretim Edebiyat 1., 2. ve 3. sınıf ders kitaplarındaki metinlerde değerlerin eğitimi ne düzeyde verilmektedir?
- ❖ Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10., 11. ve 12. sınıf ders kitaplarındaki metinlerde değerlerin eğitimi ne düzeyde verilmektedir?
- ❖ Ortaöğretim Edebiyat 1-10, 2-11 ve 3-12. sınıf ders kitaplarından hangileri değer eğitimi açısından iyi durumdadır?
- ❖ 1992 ve 2005 Edebiyat programlarından hangisi değer eğitimi açısından daha iyi durumdadır?

Araştırmanın Amacı

Amaç, MEB'in ortaöğretim kurumları için 1992 ve 2005 yılları Edebiyat öğretim programlarına uygun olarak hazırlattığı ders kitaplarındaki metinlerde yer alan değerleri belirlemek ve iki programa uygun olarak basılan ders kitaplarından hangilerinin değerleri kazandırma açısından daha yeterli olduğunu saptamak ve çözümlenektir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, Millî Eğitim Bakanlığının 2010/53 sayılı Genelge ekindeki Uygulama Yönergesi'nde yer verdiği değerlerin lise 1., 2., 3. ve 10., 11., 12. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde işlenen değerlerle uyumlu-tutarlı olup olmadığını göstermesi hem de bu değerlerin kazandırılması için hangisinin daha yeterli olduğunu ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca toplumun en küçük yapı taşı olan bireyin yetiştirilmesinde edebi metinlerin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. 1992 - 2005 Edebiyat programlarına uygun olarak basılan Türk Edebiyatı ders kitaplarında hangi değerlerin öğrenciye kazandırılması gerektiği ve hangi metinde hangi değerler üzerinde durulması gerektiği konusu açıklığa kavuşturulmamıştır.

“Eğitim, insanların duygu, düşünce, hayal, tavır ve davranışlarında istendik değişiklikleri sağlama sürecidir. Her insan, kendi milletinin değer yargılarına, inanç sistemlerine, hayata ve dünyaya bakışına göre eğitilmelidir” (Karakuş, 2006, s.10). Birey içinde yaşadığı toplumsal düzene uygun yetiştirilmeli, ilk önce millî değerleri, daha sonra evrensel değerleri benimsemelidir. Millî değerleri kazandıracak derslerin başında Türk Edebiyatı dersleri gelmektedir ve her iki programda da kültürel değerlerin önemine işaret edilmiş ancak kazandırılması amaçlanan değerlerin neler olduğu konusu açıkça ifade edilmemiştir.

Kitaplarda yer alan metinlerin hangi ölçütler ve hangi değer nedeniyle seçildiği konusunda bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bu durum her iki öğretim programında saptanan önemli bir eksiklik olup, aynı zamanda değer eğitimi de zorlaştıran bir unsurdur. Bu tez, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarındaki bu eksikliği belirtmesi ve bu derslerde değer eğitimine ne düzeyde önem verildiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Tezin kapsamını 1992 ve 2005 programlarına göre, MEB Yayınları tarafından basılan ortaöğretim Türk Edebiyatı ders kitaplarında yer alan metinlerin 2010/53 sayılı Genelge ekinde yer verilen değerleri içerme düzeylerinin karşılaştırılması oluşturmaktadır.

Karşılaştırmanın birinci basamağı, her iki programa göre aynı sınıf düzeyi için basılan kitapların karşılaştırılmasıyla yapılacağından lise 1., 2., 3. sınıf kitaplarına karşılık, lise 10.,

11., 12. sınıf kitapları seçilmiş; 9.sınıflarda okutulan kitap, incelemenin dışında tutulmuştur. Karşılaştırmanın ikinci basamağında, iki programa uygun olarak basımı yapılan kitapların toplu olarak karşılaştırması yapılacaktır.

Araştırmanın Varsayımları

Değerlerin, Edebiyat kitaplarındaki metinlerle kazandırılabilmesi varsayılmaktadır.

Edebiyat programlarında ve kitaplarında değer eğitime yeteri kadar yer verilmediği düşünülmektedir.

1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına göre hazırlanan kitaplarda yer alan metinler değer içerme düzeyleri açısından karşılaştırıldığında, iki programın yeterliliğinin farklı olacağı düşünülmektedir.

Tanımlar

Bu bölümde tezde yer alan tanımlara yer verilmiştir.

Değer, bir şeyin ne kadar yararlı olduğunu ve bir şeyin kişideki kaşılığını belirlemeye yarayan soyut ölçüdür (Ulusoy ve Dilmaç, 2012, s. 13).

Bireyin temel değerleri fark ederek edinmesi, bu değerlere yenilerini eklemesi; tüm bu değerleri kişiliğinin bir parçası hâline getirdiğini de davranışlarıyla ortaya koyması gerekir. Yaşamın neredeyse tamamını kapsayan bu değer edinme/edindirme süreçlerine değerler eğitimi denmektedir (Yaman, 2012, s.18).

Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı çevrenin kurallarını kabul etmesidir. Çevredeki insanları anlamak ve onlara uyum sağlamak en önemli ölçüsüdür (Yavuzer, 1998, s. 49).

Kültürleme, toplumsal duyuş ve inanışların çocuğa aktarılmasıdır (Aydın, 2005, s. 46).

Eğitim programı, eğitimin amaçlarına ulaşması yolunda hazırlanan ders programlarını, ders içindeki ve dışındaki faaliyetleri, ğretim sürecinde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler ile değerlendirme çalışmalarının bütününü ifade eder (zdemir, 2004, s.9).

Bölüm II: Alanyazın Taraması

Güngör (2010), profesörlük tezinde değerler psikolojisine çalışmıştır. Çalışmada, ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme ele alınmış; ahlaki değerlerin sosyal, siyasal ve ekonomik değerlerle ilişkisi açıklanmıştır. İncelemenin sonucunda, insanların kendi değerlerine aykırı olan davranışları diğerlerinden daha kötü bulmakta ve sert tepkiler vermekte olduğu; değer profilinde en üst sırada bulunan değere karşı yüksek duyarlılık göstermekle birlikte, ahlaki değerlerin herkesin ortak duyarlılık gösterdiği bir değer olduğu sonucuna varılmıştır.

Akpınar (2015), yüksek lisans tezinde, Yağmur dergisindeki öykülerde yer alan değerleri incelenmiştir. Dergide yer alan öyküler, adaletten başlayıp zararlı alışkanlıklardan uzak durma ile sonuçlanan 54 başlıkta incelenmiştir. İnceleme sonucunda Yağmur dergisi öykülerinde yer alan kahramanların, ahlaki değerleri taşıyan insanlar oldukları ortaya konulmuştur.

Atalay (2011), yüksek lisans tezinde, Edebiyat ve Dil Anlatım kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değerlerini incelemiştir. Çalışmaya konu olan kitaplarda on sekiz farklı değer bulunduğu, Dil ve Anlatım kitaplarında halk edebiyatı metinlerine yeteri kadar yer verilmediği, 2005 yılında kabul edilen programa göre basılan Edebiyat ve Dil Anlatım ders kitaplarının değerler eğitimi açısından yetersizliği ortaya konulmuştur.

Elbir ve Bağcı (2013), yüksek lisans ve doktora düzeyinde değerler eğitimi konusunda yapılan çalışmalarını incelemiştir. Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinde yapılan taramayla tam metni erişime açık 21 tez çalışmaya konu edilmiştir. İnceleme sonucunda, hazırlanan tezlerin çoğunlukla lisansüstü programlarda hazırlandığı, tezlerin konu bakımından üç başlık altında ele alındığı, incelenen tezlerde öğretmen ve öğrencilerin değer eğitimi konusundaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Şen (2007), lisansüstü çalışmasında, MEB'in ilköğretim düzeyindeki okullara 100 Temel Eser adıyla önerdiği kitaplardan 58 eseri seçerek değerler eğitimi yönünden incelemiştir. Bu eserlerin yarısı yerli yarısı ise yabancı yazarların eserleridir. Bu eserler değerler eğitimi yönünden incelenmiş ve değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Değer Nedir?

Küreselleşme ve teknolojik değişimler beraberinde birtakım sorunlar da getirmiş, birey ve toplum olarak yaşamın anlamının ne olduğu konusunda bir karar verme zorunluluğu içine girmemize neden olmuştur (Dilmaç, 2012, s. 2). Bu kararı verebilmek için bazı ölçütlere ihtiyacımız vardır. Bu ölçütler ise değerlerimizdir.

Değer, önem belirlemede kullanılan soyut ölçü, bir şeyin parasal karşılığı, kişinin nesne ile ilişkisinden doğan sonuç (TDK, 2005, s. 483); insanı diğer canlılardan farklı kılan temel özellikleri içeren ve insanın davranışlarını yönlendiren inançlar toplamıdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2012, s. 16). Türkeri ise, öznel ve nesnel özelliklerin ilişkisinden doğarak etik çalışma sonuçlarında kendini gösteren şey şeklinde açıklamaktadır (Türkeri, 2011, s.34). Güngör (2010, s. 74), değerlerin birbiriyle ilişki içinde olduğuna ve insanın düşünce ve davranışlarının uyumlu olmasını sağladığına; Yılmaz (2008, s. 65) ise, insan davranışlarını yönlendiren değerlerin çoğu zaman insanlar tarafından fark edilmediğine değinir.

İnsanlar davranışlarına yön veren değerlerin ne olduğunu fark edemese bile davranışlarını kendi istenciyle ortaya koymaktadır. Eğer kişinin davranışlarına yön veren kendi değerleri değil de çevre baskısı ise, bu kişinin bir birey olduğunu söylemek oldukça zorlaşır. Çocukların düşünce ve davranışları çevre baskısına göre şekillenebilir ancak bu yetişkinlik döneminde değişmelidir.

Değerler toplumdan topluma ya da gruptan gruba değişiklik gösterebilir (Aydemir ve Akın, 2015, s. 210). Önemli olan değişen bu değerlerin araç değil amaç konumunda olmasıdır (Türkeri, 2015). Karga ile Tilki fablını hatırlayalım. Kargaya iltifat eden tilkinin davranışı nazik olmak amacı mı taşımaktadır yoksa tilki, karganın ağzındaki peyniri elde etmek için nezaketi bir araç olarak mı kullanmaktadır? Elbette, araç olarak kullanmaktadır. Bu nedenle tilkiye nazik denemez. Değerler araç değil amaç olduğu zaman anlam taşır.

Kişisel çıkarlar söz konusu olduğunda değerlerin varlığından söz edebilmek için davranışın sonucunun toplumsal bir yarar taşınması gerekir. Bazı insanlar, sadece başkaları tarafından beğenilmek istediği için insanlara yardım edebilir. Burada yardımseverlik değeri bir amaç değil bir araç olarak kullanılmıştır ancak bu yardım faaliyeti toplumsal bir yarar sağlamıştır. Bu kişinin yardımsever olmadığını savunmak onu kargayla eşdeğer tutmak olacaktır ki bunun doğru olmayacağı açıktır. Başgil, insanların iyilik ya da kötülük yapma yolunda irade gösterebileceklerini; iradesini iyilik yolunda kullananların insani ve ahlaki eğilimlerle hareket etmiş olduğunu belirterek bir anlamda ilk örneğin değer sayılması gerektiği konusunda bizi aydınlatmaktadır (Başgil, 1981, s. 36-37).

Değerlerin Özellikleri

Schwartz (2012), değerlerimizi düşündüğümüzde aslında bizim için neyin önemli olduğunu düşündüğümüzü ifade eder. Belirli bir değer için çok önemli olabileceğini ancak diğer diğerler söz konusu olduğunda durumun ne olduğunu sorar ve birçok kuramcının yazılarında yer aldığını belirttiği değerlere ait altı özelliği verir:

- ❖ Değerler, etkilemek için ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlanan inançlardır.
- ❖ Değerler, hareketi motive eden arzulanan hedefleri ifade eder.

- ❖ Değerler belirli eylemleri, durumları aşar ve bu yönüyle norm ve davranışlardan ayrılır.
- ❖ Değerler standart veya ölçüt olarak görev yapar.
- ❖ Değerler birbirlerine göre önem sırasına göre sıralanmıştır.
- ❖ Çoklu değerlerin göreceli önemi eylemi yönlendirir.

Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramına ilişkin ortak bir tanımın yapılamaması durumu literatürde değerlerin sınıflandırılması konusunda da ortak bir paydada buluşulmadığının göstergesi olmuştur. Değerler hakkındaki görüşler şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Winter, Newton ve Kirkpatrick (1998), değerleri toplumun özelliklerine göre; toplumsal değerler, ailevi değerler ve bireysel değerler olmak üzere üç temel unsura indirgeyerek incelemiştir. Özellikle toplumu öne çıkaran bu değerler değerlendirmesinde, ortak davranışlar sergileme oldukça önemlidir. Yapılan bu sınıflandırma için toplumu oluşturan her bir parçanın toplumun dinamiğine katkısı gözetilerek davranış geliştirme üzerine çalışıldığı söylenebilmektedir.
- ❖ Allport, Lindzey ve Vernon, değerler sınıflandırmasında insanların yaşama şekillerinin buna yönelik olarak değiştiğini savunarak altı başlıkta değerlerle ilgili incelemelerde bulunmuşlardır.

Tablo 1

Allport, Lindzey ve Vernon'un Değer Sınıflandırması

Değerler	Özellikleri
Estetik Değerler	Herhangi bir duruma karşı güzellik, uyum, etkileyicilik aramaktır.
Teorik Değerler	Rasyonel düşünme sonucu ortaya çıkan gözlem, eleştiri ve muhakemedir.
Siyasi Değerler	İnsanlara hükmetme yoluyla bir güce sahip olarak edinilen bir durumdur.
Ekonomik Değerler	Asıl amacın toplumun refah düzeyinin üstünde maddi imkânlarla sahip olma şeklinde şekillenen bir durumdur.
Dini Değerler	Bireyin var oluşunun amacına ulaşması için değer yargılarını oluşturduğu alandır.
Sosyal Değerler	Bireyin herkes tarafından sevilen ve sayılan bir kişi konumunda olması için gereken şeyleri yapmasıdır.

- ❖ Drawing ve Spranger (1921'den akt. Atay 2003), değerler teorisinde diğer sınıflamalara ek olarak ahlaki değerler kavramının yer aldığını görmekteyiz. Ahlaki değerler içinde de; doğruluk, hoşgörü, dürüstlük ve yardımseverlik gibi bireyin sahip olması gereken özellikler bu teoride yer almaktadır.
- ❖ Rokeach (1973) insanlığın sahip olduğu 36 ana değer yargısının olduğunu söyleyerek dikkati üzerine çekmiştir. Değerlerin amaç ve vasıta değerler olarak ikiye ayrıldığını belirten Rokeach'a göre amaç değerler; *“rahat bir hayat, başarı duygusu, heyecanlı bir hayat, güzelliklerin dünyası, barış içinde bir dünya, eşitlik, iç düzen, mutluluk, ulusal güvenlik, memnuniyet, yaşlı sevgisi,*

kurtuluş, özsaygı, toplumsal kabul, dostluk, bilgelik, aile güvenliği ve özgürlük” oluşturmaktadır. Vasıta değerlere bakıldığında; “*tutku, kabiliyet, neşe, geniş fikirlilik, masumiyet, cesaret, entelektüel, mantık, sevme, itaatkâr olma, kibarlık, sorumluluk, özdenetim, yardımseverlik ve affedicilik*” olarak sıralanmaktadır.

- ❖ Schwartz (1992) değerlendirmelerinde Rokeach’ın belirlediği değerleri daha da geliştirerek 18 amaç, 18 vasıta ve 10 temel değer olarak gruplandırma yapmıştır. Bu değer grupları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 2

Schwartz’ın Değer Sınıflandırması

Değerler	Özellikleri
Başarı	Yetkin biri olmak, başarılı olmak, sözü geçmek, zeki olmak, hırslı olmak
Güç	Otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüye önem vermek, insanların benimsemesi, sosyal güç sahibi olmak
Uyarılım	Cesur olmak, heyecanlı bir hayat yaşamak, değişken olmak
Hazcılık	Zevk, hayattan tat alma
Özyönelim	Merak duymak, yaratıcı olmak, özgür olmak, amaçlarını kendin seçmek, bağımsız olmak, kendine saygı duymak
İyilikseverlik	Yardımsever olmak, dürüst, bağışlayıcı, sadık, sorumluluk sahibi olmak, olgun sevgi, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü

Evrenselcilik	olmak
Geleneksellik	Açık fikirli, erdemli olmak, adalet, eşitlik, barış, doğayla bütünlük, çevreyi koruma, iç uyum
Güvenlik	Dindar olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek, ılımlı bir hayat, mahremiyet
Uyma	Toplumsal düzen, ulusal güvenlik, aile güvenliği, bağlılık duygusu, saygılı olmak
Uyma	Kibarlık, itaatkâr olma, aileye değer verme, kendini denetleyebilme

- ❖ Lickona (1991), değerleri sınıflandırırken ahlaki ve ahlaki olmayan şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir. Lickona'ya göre ahlaki değerler bireyin hoşuna gitmese dahi uygulanmalıdır. Bu değerler genellikle evrenselidir. Ahlaki olmayan değerler ise; sorumluluk yüklemeksizin insanların tercihine bırakılmış değer yargılarından oluşmaktadır.
- ❖ Prencipe ve Helwig (2002'den akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012), değer sınıflandırmasını altı ana başlıkta şu şekilde toplamıştır: hak meselelerini kapsayan ahlaki değerler, bireysel ahlaki değerler, ahlaki olmayan karakter değerleri, siyasi ahlaki değerler, siyasi değerleri içinde barındıran geleneksel ahlaki değerler ve dini değerlerdir.
- ❖ Dilmaç (1999), yaptığı araştırmalar doğrultusunda bireyler için önem arz eden değerleri şu şekilde sıralamıştır: *“insanları sevme, uyumlu olma, başkalarının mutluluğunu isteme, hırsları kontrol altına alma, kendini kontrol etme, iyi bir insan*

olma, yardımsever olma, manevi değerlere inanma, tecrübeli ve bilgili olma, evlat yetiştirme, dost edinme ve eser oluşturma”

- ❖ Evin ve Kafadar (2004), ulusal ve evrensel adı altında değerleri ikiye ayırarak değerlendirmiştir. “*Millet, devlet, ordu, bayrak, bayram, cumhuriyet ve marş*” ulusal değeri oluştururken “*demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, barış, bilim, sevgi ve güven*” gibi değerler evrensel değerler içinde yer almıştır.

Değerlerle ilgili yapılan bu açıklamalara bakıldığında sınıflandırma kıstaslarını; bireyin kendisinin ve toplumun normlarının oluşturduğunu görmekteyiz. Değerler; iyinin ve kötünün ölçütü olan davranışların şekillenmesine uygun bir şekilde biçimlenmektedir. Her türlü ilişkilerin ve bağların oluşumunda çok büyük etkilere sahip olan değerler konusuna önem verilmesi gerekmektedir.

Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Yeni nesle kazandırılacak değerlerin neler olduğu kadar bu değerlerin nasıl kazandırılacağı da önemlidir. Değerlerin kazandırılmasını amaçlayan bazı yaklaşımlar aşağıda açıklamalı şekilde verilmiştir.

Değerleri telkin etme yaklaşımı. Bu yaklaşımın temelinde yetişkinlerin yetişmekte olan nesle toplumun değerlerini aktarma çabası vardır. Okul ve yetişkinler, toplumun değerlerini öğretmek çocukların erdemli bireyler olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Aydın ve Akyol Gürler, 2012).

Davranış değiştirme yaklaşımı. Doğrudan öğretim yöntemlerinden olan davranış değiştirme yaklaşımında bireylerin istenilen değerlere uygun davranışlar sergilemeleri beklenir. Bunun için bireylere amaç ve ölçüt belirleme, yöntem seçme ve uygulama, en sonunda da değerlendirmeden oluşan işlemler uygulanır (Sarı, 2007). Bu yaklaşımda istenmeyen davranışlar istenilen davranışlar hâline getirilmeye çalışılır.

Değer belirginleştirme yaklaşımı. Değerlerin belirginleştirilmesi yaklaşımı, insanları yaşamın karmaşıklıklarından kurtarmak ve seçim yapmalarına yardımcı olmak amacıyla tasarlanmıştır. İlimli, ciddi mutsuzluklar yaşayan veya değerleri net olmadığından amaçlarına göre hareket edemeyen insanlar için iyileştirici bir danışmanlık aracı olarak kullanılabilir (Kirschenbaum, 2013). Değerlerimizin davranışlarımızı yönlendirme gücü olduğundan değerleri net olan bireyler, yaşama karşı daha net olabilecek ve kendi istekleri doğrultusunda hareket edebilecektir.

Değer analizi yaklaşımı. Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Temel amaç, değerlerle ilgili sorunlar karşısında öğrencilerin bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme süreçlerini kullanarak karar vermelerini sağlamaktır (Sarı, 2007).

Ahlaki ikilem yaklaşımı. Kohlberg'in ortaya koyduğu bu yaklaşım, ahlaki ikilem içeren örnek olayların tartışılarak ahlaki değerlerin öğretilmesini esas almaktadır. Değerlerin dıştan gelen etki ya da yönlendirmelerle değil kişinin ahlaki gelişimine uygun akıl yürütmelerde bulunması sonucunda edinilebileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda kullanılan yöntem ise örnek olay incelemesidir (Aydın ve Akyol Gürler, 2012).

Karakter eğitimi. Bu yaklaşım, gencin düşünceleri kadar duygularına da seslenmenin, iradesini güçlendirirken alışkanlık kazandırmanın, çevrenin sosyal şartlarını göz önünde bulundurmanın, eğitim yaşantılarını düzenlerken okul kültürü de oluşturmanın gerekli olduğunu savunur. Karakter eğitimi çok boyutlu bir süreçtir ve uygun şartlar sağlanmadan başarıya ulaşması zordur (Meydan, 2014).

Değer Eğitimi ve Aile

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden başlayarak bilişim ve haberleşme teknolojileri alanında hızlı değişimlerin yaşanması, yalnızca teknolojik gelişmelere uyum sağlama ya da dünya olaylarına karşı farkında olma zorunluluğunu getirmemiştir. Küreselleşme olgusu, milletlerin kültürel kimliklerinde bozulmalar yaşanmasına ve kültürü aktarma konusunda ilk sorumluluğu taşıyan anne babaların görev ve sorumluluklarının daha da artmasına; aynı zamanda zorlaşmasına neden olmuştur.

Akyol (2015, s. 491), değer eğitimi ve ahlakın bireyin kendisinde başladığına ve yakın çevresinden en uzak çevresine kadar etki ettiğine dikkat çekerken sağlıklı toplumların oluşmasında birey ve ailelere görev düştüğünü de belirtmektedir. “Bir insan yedisinde neyse yetmişinde de odur.” atasözü, kişinin çocukluğundaki huy ve özelliklerinin genel olarak ileriki yaşlarda da değişmeyeceğini ifade eder ve Türk milletinin çocuk yetiştirmede genel düşüncesini de ortaya koymasından önemlidir. Yedi yaşına kadar olan dönemde çocuğun genel karakter özelliklerinin belirginleştiği düşüncesi, okul öncesi dönemi kapsayan bu eğitim sürecinde aileye düşen görev ve sorumluluğun da ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Türkler aile kurumuna önem veren bir millettir. Akrabalık ilişkisinin her türü için ayrı bir adlandırma yapmış olmaları Türklerin aile kurumuna ne kadar değer verdiğinin somut kanıtıdır. İnsanlar değer vermediği şeylerin adını koymak için büyük çaba harcamazlar çünkü.

Aile, yetişkin kadın ve erkeğin evlenmeleri sonucu temellenir ve çocuk sahibi olmakla da tamamlanır. Günümüzde değişiyor olmakla birlikte, doğan çocuğun erkek olması baba başta olmak üzere aile bireyleri için büyük bir sevinç ve övünç kaynağıdır. Nice baba oğlu olduğunda gururlanır ve çevresindekilere ne ısmarlayacağını şaşırır. Oysa yeni doğan bu çocuğun cinsiyeti dışında hiçbir şey belli değildir (Dökmen, 2010, s. 78-79). Bu belirsizlikler içinde babayı bu kadar mutlu eden, bireyin ruhsal yapısına genetik kod kadar etkin işlenmiş

törel inanışlardır. Bu bakış açısı kimilerine saçma ve çağ dışı gelebilir. Yine de son kararı, durumu tarihsel süreç içerisinde ele aldıktan sonra vermek daha yerinde ve nesnel olacaktır.

Bir televizyon dizisinde Şehzade Mustafa karakterinin ölümü nedeniyle çekilen aktüel programda İlber Ortaylı şu cümleleri kurmuştur: “Delikanlı fevkalade yetenekli, merhametli yerine göre, yerine göre sert, yerine göre eli açık fevkalade ve iyi savaşçı. Bu hanedanın zaten ilk üyelerinin hepsi iyi mareşaller. Bu da o kategoriden gidecekti” (Söz Sende, 2014). Hanedanın ilk üyelerinin, neredeyse ilk üyelerin hepsinin, devleti yönetebilmek için gerekli becerilere iyi derecede sahip olmaları oldukça önemli. Bu konuda ciddi bir eğitim almış olmaları göz ardı edilemez ancak diğer şehzadeler de ilk şehzadelerle aynı derecede önemsenmiş ve kendilerine, ileride devleti yönetecek bir sultan olmaları ihtimalini göz önünde bulundurarak eğitim verilmiş değil miydi? Kuşkusuz ki öyleydi. Durum böyleyken ilk şehzadelerin tamamına yakınında görülen bu başarının kaynağı neydi? “En büyük kardeşler genelde tutucu bir karakterle donatılmıştır; güç ve kuvvete katı kurallara ve yıkılmaz yasalara inanırlar. Despotluğu tamamen gönüllü olarak ve haklı bir neden göstermeksizin benimseyip onaylama eğilimi gösterirler” (Adler, 2000, s. 108). Kuralları, yasaları sarsılmaz bir inançla ve gönüllü olarak savunma eğilimi gösteren birey; değerlerin yaşatılması, aktarılması konusunda da gönüllü davranır ve kültürün doğal taşıyıcısı hâline gelir. Nasıl ki ilk şehzadelerin bir gün sultan olacağı düşünülüyorsa babalar da erkek çocuğun kendisinin soyunu ve aile ocağını devam ettirecek kişiler olacağını düşünüyor ve bu nedenle erkek çocuğu olacağını öğrendiğinde büyük bir sevinç yaşıyor. Ancak Türk aile yapısı ile yukarıda verilen şehzade örneğinin tam olarak örtüştüğünü söylemek mümkün değil. Zira Türk ailesi “eklendi tipi” aile grubuna girer. Bu aile tipinde, bir aile; kız ya da kızlarla birlikte tek erkek çocuğa sahipse erkek evlendikten sonra baba ocağına eklenir ve babanın ocağını devam ettirir. Eğer ailenin birden fazla erkek çocuğu varsa bu sefer de ailenin en küçük erkek çocuğu baba ocağına eklenerek baba ocağını devam ettirir. Bu devamlılık hem anne ve babanın ilerleyen

yaşlardaki bakımında büyük sorumluluğun hem de miras sürecinde büyük payın baba ocağına eklenen çocuğun olacağı anlamına gelir. Kısacası saltanat sistemi büyük erkeklerin tahta çıkma olasılığı üzerine kurgulanmışken geleneksel Türk aile yapısı baba ocağının yönetimini küçük erkek çocuğa vermiştir. Yine de büyük kardeşlerin tutucu ve gelenekçi yapısı hem kültürel devamlılığın sağlanması hem de küçük kardeşe rol model oluşturması bakımından önemlidir.

Anne ve babalar cinsiyet ayırt etmeksizin çocuklarını sevmeli, bu sevgilerini de açıkça göstermelidir çünkü sevgi eksikliğinin başka duygularla giderilmesi mümkün değildir. Özellikle ilk iki yaş sonuna kadar olan süreçte sevgi abartılı bir biçimde gösterilmeli ancak ilerleyen yaşlarda sevgi ile şımarık yetiştirme karıştırılmamalıdır. Çocuğu sevmek, onun olur olmaz her isteğine hemen karşılık vermek anlamına gelmemelidir. Bu durumu anne babanın çok iyi ayarlaması gerekir. Çocuğa yerine göre ceza da verilmelidir (Fırat, 2005, s. 72). Her isteği zaman geçirmeden yerine getirilen çocukların ileride büyük tatminsizlikler yaşadıkları görülebilmektedir (Hökelekli, 2011, s. 24).

Aile anlayışımızda kız ve erkek çocuklarına yaklaşımlar birbirinden oldukça farklıdır. Erkekler cinsiyeti ve yukarıda saydığımız nedenlerden ötürü daha özgür bırakılırken, kızlar denetlenerek hatta yer yer baskıcı bir anlayışla yetiştirilmektedir. Erkek geleneksel açıdan önemli sayılırken kıza birtakım sorumluluklar yüklenmektedir. Namuslu ve iffetli olmak bunların en başta gelenidir ve kız çocukları bu anlayışı zedelemeyecek şekilde yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu bakışın ileri boyutlarında kız çocuklarının eğitim özgürlüğü ellerinden alınmakta, genç yaşta ve rıza dışı evlilikler gündeme gelmektedir. Ulu Önder'in özdeyişinden hareketle unutulmamalıdır ki kadınların sosyal hayat dışına itilerek ilerleme sağlanması mümkün değildir. Toplumsal başarı, kadın sosyal yaşamda hak ettiği yeri alınca kazanılabilir.

Sosyal yaşamda yer edinebilmek sosyalleşmek manasına gelir ve bu, bir uyum sağlama sürecidir. Bu süreçte birey ait olduğu ya da olmak istediği grubun davranışlarını öğrenir ve kabullenir. Grubun değerlerini tartışmasız ve yüzde yüz kabullenmek belki çocukluk döneminde görülebilir ancak yetişkinlikte, bireyler dahil olunan gruba ait değerlerden sapmalar gösterebilir. Zira tartışmasız kabuller iyi bir sosyalleşme sürecinin ürünü değildir ve bireyin yeni durumlara uyumunu zorlaştırır. (Hamner ve Organ, 1978, s. 317'den akt. Balcı, 2000, s. 5-6)

Çocukların başarılı bir şekilde toplumun bir parçası hâline gelmelerinde ilk ve en büyük sorumluluk aileye düşmektedir. Wooding (2012, s. 201 - 203), ailelerin enerjisini en fazla çocuğa sorumluluk kazandırmada harcamalarını ve bunu hemen hemen her gün çeşitli etkinliklerle yapmalarını istemektedir. Sorumluluk, daha fazla özgürlük getiren güveni doğurur ve çocuğa daha yetişkin birisi olduğunu hissettirir. Bu bakımdan gençler de sorumluluk almaya isteklidir.

Günümüz aile tipi, çekirdek aile grubuna girer ve bu aile tipi çocuğun sosyalleşmesi açısından daha avantajlı değildir. Sosyalleşme açısından avantajlı olan geniş ailelerdir. Çocukların, akrabaları içindeki yaşlılarıyla kurduğu arkadaşlıklar derin ve samimi izler taşırken; bir yanda akrabalık ilişkisinin verdiği güven, diğer taraftan kafa dengi olmanın verdiği keyif bu arkadaşlıkların daha uzun soluklu olmasını da sağlar (Yıldırım, 2013, s. 208).

Bir aile çocuklarının büyüme ve olgunlaşmalarını istiyorsa onların düşüncelerini de dinlemeli ve onlara değer vermelidir. Düşüncelerinin bir parçasına bile olsa değer verildiğini gören genç, ailenin gerçek bir parçası olduğunu hissetmekten tatmin duyar (Wooding, 2012, s. 182-184). Bir toplumda değerlerin devamlılığını sağlamanın ilk yolu, önce o değerleri yaşatacak olanlara değer vermektir. Kendisini değersiz hisseden bireyler, ne toplumun değerlerini taşıyabilir ne de yeni bir değer ortaya koyabilir.

Değer Eğitimi ve Okul

Günümüzde değerlerin eğitime konu edilip edilmemesi yönünde bir tartışma söz konusu olamaz. Ziebertz (2015) değer yargılarından bağımsız bir eğitimin mümkün olamayacağını belirtmektedir. Kaymakcan ve Meydan (2015) ise, bu tartışmanın ötesinde “hangi değerlerin, hangi hedef doğrultusunda ve hangi yöntemlerle eğitime konu yapılması gerektiği” nin önemine işaret etmektedir.

“Okul eğitimi ahlaki kimliği ve ahlaki modellerin sergilediği diğer ahlaki becerileri destekleyebilir” (Narvaez, 2015, s. 152). Ancak bu konuda başarı elde edilebilmesi ailenin işbirliğine bağlıdır (Coşkun Keskin ve Söylemez, 2015, s. 308).

Öğretmenler öğrencilerin değerleri fark etmesini sağlamalı, onları bu konuda düşündürmeli ve yaşamlarına uygulamaları konusunda istekli duruma getirmelidir (Balat ve Dağal, 2009). Öğretmenlerin öğretim faaliyetlerini nasıl gerçekleştirdiklerinden çok, insan olarak nasıl bir örnek oluşturdukları önemlidir (Gardner, 1999, s. 35). Değer eğitimi konusunda başarılı olmak isteyen öğretmen, bu değerleri önce kendisi sergilemeli ancak bunun yeterli olmayacağını da bilmelidir. Öğretmen değerlerine modellik ederken ısrarcı da davranmalıdır. Öğretmenler konusunda meraklı olan öğrenciler, öğretmenin bir düşünceye güçlü şekilde bağlanmış olduğunu gördüğünde direniş göstermez ve doğal özellikleri ortaya çıkar (Tillman, 2014, s.64).

Öğretmenin pek çok konuda sorumluluğu vardır ancak Yavuzer, öğretmenin en önde gelen ödevinin çocuğun farklı birey ve ortamlara uyum sağlaması için çaba harcamak olduğunu belirtmektedir (Yavuzer, 1998, s.167). Diğer bir deyişle öğretmenin en çok çaba harcayacağı konu, öğrencilerin başarılı bir şekilde toplumsallaşmasıdır. Bunu başaramamış bir eğitimci, ne kadar bilgili bir öğrenci yetiştirmiş olursa olsun gerçek anlamda görevini

yerine getirmiş sayılamaz. Bu şekilde yetiştirilmiş bir birey toplumun ilerlemesi ve gelişmesi için gerektiğinde kendini feda edemez. Bu da toplumun gelişmesini yavaşlatır.

Eğitimciler öğrenciye yaklaşımlarında, onların geleceğin yetişkinlikleri oldukları noktasını göz ardı etmemelidir. Öğrencinin olumlu davranışlarını ödüllendirirken yerine göre ceza da verebilmeli ancak bu cezanın insan onuruyla bağdaşması gerektiğini de unutmamalıdır (Aydın, 2005, s. 61). Bu şekilde öğrencinin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi mümkün olur ve amaçlarından biri de budur (Aydın ve Akyol Gürler, 2012, s. 47).

Günümüz yetişkinleri arasında çocukların yeteri kadar görev ve sorumluluk bilinci taşımadıkları, sergiledikleri davranışların saygı ve terbiye sınırlarının dışına çıktığına dair yakınmalara şahit olmuşuzdur. Bu noktada aile ya da öğretmenlerin kendilerini de ciddi şekilde sorgulamaları gerekmez mi? Çocukların iyi alışkanlıklar edinme ve tek başına ayakta durabilmelerinin yanı sıra toplumsal ve ahlaki becerileri kazanabilmek konusunda da ihtiyaçları vardır (Dilmaç, 2002, s. 9). Bu ihtiyaçların karşılanamamış olmasında öğretmenlerin de büyük payı olduğu açıktır.

İlkokul öğrencileri öğretmenlerinin düşüncelerine çok değer verir. Öğretmeninin söyledikleri ve yaptıkları onlar için çok önemlidir. İlkokul öğretmeni bu durumu bir kazanca dönüştürmeli, öğrencileri iyilik ve güzelliklere doğru olanca gücüyle yönlendirmelidir.

Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerde durum farklıdır. Vicdan gelişimi oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmış ergenler, kendi davranışlarını denetleme konusunda da iyi durumdadır. Bu nedenle seçtikleri törel ölçülerin seviyesi yüksek, töreli insan olma arzularıyla çok güçlüdür (Başaran, 1974, s. 181). Bu yaş grubundaki öğrenciler, sürekli bir sorgulama içindedir. Öğrencinin bu sorgulamasının altında yatan nedense kendi kimliğini oluşturmak istemesidir. Bu düzeydeki öğrenciler için yapılabilecek en uygun çalışma, öğrencilerin ahlaki yargılamalarda bulunmalarını sağlamak olacaktır.

Tarhan (2010b, s.96), hayvan ve insanların asırlardır birlikte yaşadıklarını ancak hayvanların insana dair hiçbir şey öğrenemediğini yalnızca yaradılışlarına uygun olan davranışları el verdiği ölçüde öğrenerek sergilediklerini, bu örneğin de insan davranışlarının kendiliğinden değil fenotip yoluyla geliştiğinin ifadesi olduğunu belirtmektedir. Kısacası, insan davranışlarının sergilenmesi genetik alt yapının ifadesiyken bu davranışların öğrenilmesi ve geliştirilmesi fenotiple ilgilidir. Bu da insanın öğrenebilen ve öğrendiklerini de öğretebilen bir varlık olduğunu gösterir.

Öğretmenlik mesleği, sağlıklı bir bireyin uygun ortamlar oluşturulduğunda öğrenebileceği esasına dayanır. Bu açıdan öğretmenler, eğitimin fenotiple ilgili olduğuna inanmalıdır. Zihin ve beden açısından sağlıklı olan herkes öğrenebilir ve eğitimin genotiple ilgili tek kısmı budur. Eğitimin bundan sonraki evrelerinin de genotipe bağlı olduğunu savunan öğretmen, bir anlamda eğitim sürecinde herhangi bir etkisinin olmadığını da savunmuş olacaktır. Bu nedenle, eğitimdeki başarıyı yalnızca genotipe bağlayan öğretmenler, öğretmenlik mesleğinden uzak tutulmalıdır.

Edebiyat ve Değerler Eğitimi

“Dil ve edebiyat derslerinde gençler hayat hakkında, beraber yaşama hakkında, mutluluk ve hüznün hakkında, başarı ve başarısızlık hakkında kavramlar sunan metinlerle karşılaşır; bu da onların hayatın akışı hakkında daha derin bir anlayış sahibi olmalarını sağlar” (Ziebertz, 2015, s. 369). Duygu ve değerlerin karakteri şekillendirmesi için gerekli olan da budur. Schweitzer da ahlaksal zihniyetin kişinin dış dünyayla ruhsal ilişkisinin sonucu olarak belirmesi gerektiğini söyleyerek bir anlamda bu görüşü desteklemektedir (Schweitzer, 1965, s. 64).

Edebiyat derslerinin bir boyutu da edebi metinlerin canlandırılmasını içerir. Bu canlandırma faaliyeti ders içi kısa çalışmalarla yapılabileceği gibi ders dışı faaliyetler yoluyla

uzun bir zaman dilimine yayılarak da yapılabilir. Ortaöğretimde ders dışı faaliyetler birçok okul yöneticisi ve öğretmen tarafından dinlenme ve eğlence vesilesi olarak görülse de ergenin kişilik gelişimini tamamlayıcı nitelik taşıdığı unutulmamalıdır (Cole ve Morgan, 1975, s. 193). Başarılı edebiyatçıların güzel ifadeleriyle duygular ve değerler konusunda farkındalığı artan öğrenci, bir de bu değerleri sahnelediği karakterde yansıtırsa; bu durum, kendisi açısından daha da unutulmaz olacaktır.

Edebiyat, değerlerin karaktere dönüşmesi için kullanılabilir en iyi araçlardan biridir. Doğru şekilde yararlanılması durumunda, değerler eğitiminin başarıya ulaşması büyük ölçüde sağlanmış olacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığının Değerler Eğitimiyle İlgili Çalışmaları

Millî eğitim şûrası kararları. MEB'in değerler eğitimi konusunda yapmış olduğu ilk kapsamlı çalışma, 18. Millî Eğitim Şûrası'nda (2010) değer eğitimiyle ilgili öneriler getirilmesi olmuştur. Bu Şûra'da:

- 1.Çocukların ve gençlerin değerlerinin neler oluşuna dair çalışmalar yapılmasına ve 4 yılda bir tekrarlanarak bu değerlerin güncellenmesine,
2. Ulusal ve evrensel değerlerin birleştirilmesine ve bu konuda öğrenci farkındalığının sağlanmasına,
3. Değer eğitimi konusunda öğretmen bilinç düzeylerinin yükseltilmesine,
- 4.Öğretmen yetiştirme sürecinde değer eğitiminin ders olarak okutulmasına ve sistemdeki öğretmenlere hizmet içi eğitimler yoluyla verilmesine,
- 5.Ortak değerlerin önemli, değer farklılıklarının ise zenginlik olduğu yönünde bilinç kazandırılmasına;

6.Eğitim-öğretimin her kademesinde Sivil Toplum Kuruluşları ile iş birliğine gidilerek değer eğitimi programları ve materyalleri geliştirilmesine,

7. Okul i ve dış paydaşlarının değer eğitimi konusunda iş birliği yapmalarına ve kitle iletişim araçlarıyla farkındalık oluşturulmasına,

8. Öğrenci ödüllendirmelerinde, değerleri davranışa dönüştürmüş öğrenciler için ölçütler getirilmesine,

9. Medya kuruluşlarının değerler eğitimini destekleyici araştırma ve eğitim çalışmaları yapmalarının yasal düzenlemeler yoluyla sağlanmasına,

10. Öğrenci ders başarıları yanında duygusal ve sosyal gelişimlerine de yatırım yapılmasına,

11. Değerler eğitiminde önemli bir yeri olan Din Kültürü derslerinin öğretim kurumlarının tamamında ve daha etkin şekilde okutulmasına,

12. Ders kitaplarında Türkçenin doğru kullanılmasına ve sayısal derslerde kullanılan terimlerin Türkçeye uygunluğunun TDK iş birliğiyle sağlanmasına,

13. Türk Dili Bayramı'nın alan uzmanlarının katılacağı etkinliklerle okullarda kutlanmasına,

14. Anayasa'nın 24. maddesi, yetişkin olmayanların dini eğitimi konusunda kanuni temsilcileri yetkili kılmıştır. Aileler talep edebileceği için seçmeli din eğitimi konusunda düzenlemeler yapılmasına, yönelik öneriler getirilmiştir.

Madde 3'te öğretmenlerin değer eğitimi konusunda bilinçlendirilmeleri üzerine getirilen öneri doğrultusunda MEB sempozyum, alıştay ve hizmet içi eğitimler düzenlemiştir.

Madde 4'te programlarda değerler eğitimine yer verilmesi yönündeki eksiklik, son Edebiyat Programı (2018)'de değer eğitimine yer verilerek giderilmiştir. Değer eğitimi konusunda programlarda görülen eksiklik liselere özgü bir durumdu. İlköğretim Türkçe (2006) ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (2010) ile ilköğretimde okutulan pek çok dersin öğretim programında değer eğitimine yer verilmiştir. Son programda yapılan bu düzenleme, madde 10'da getirilen öneriye de uygun düşmektedir.

Madde 8'de öğrenci ödüllendirmelerinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin bir öneri getirilmiştir. MEB Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği'nin 161. maddesinde onur belgesiyle ödüllendirmenin nasıl yapılacağına dair ölçütlere bakıldığında, Şûra'nın önerisine uygun bir düzenleme yapılmış olduğu görülecektir.

Şûra'nın değer eğitimiyle ilgili getirdiği ilk öneri, çocuk ve gençlerin değerlerinin belirlenerek bu değerlerin dört yılda bir güncellenmesini içeriyordu. Bu öneri çerçevesinde MEB bir çalışmada bulunmamıştır. Şûra'nın toplanmasından bir yıl sonra UNİCEF, "Türkiye'de Çocukların Durumu" (2011) adlı bir çalışma yaparak Türk çocuklarının ve gençlerinin sorunlarını sıralamıştır. Bu çalışma incelendiğinde çocuklara ve gençlere ait değerler belirlenmeden önce, çocuk ve gençlerin değer hâline getirilmesi gerçeğiyle yüz yüze kalıyoruz. Çocuk ve gençlerin değerlerinin ne olduğunu belirlemeden önce onları bir değer hâline getirmeyi başarmalıyız.

İlk ders genelgesi. TTKB İlk Ders (2010) konulu bir genelge yayınlayarak değerler eğitimi konusunda çalışmalar yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu Genelge "barış, adalet, özgürlük, eşitlik, sorumluluk, hoşgörü, insana saygı, engellilere saygı, sevgi ve duyarlılık" değerleri üzerinde durmuş, bu konularda yaşanan aksaklık ve olumsuzlukların giderilmesinde devletin üzerine düşen sorumlulukları yerine getireceği belirtilmiştir. Çalışmaların devamlılığı

ve kalıcılığını sağlamak üzere sempozyum, çalıştay ve hizmet içi eğitimler yapılması kararlaştırılmıştır.

Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı (1992). Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı (TEDÖP, 1992) TTKB'nin 18.09.1992 tarih ve 293 sayılı kararıyla kabul edilerek 2370 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Programın "Genel Amaçlar" başlığı altında değer eğitimiyle ilgili şu maddelere yer verilmiştir:

Edebiyat eğitimiyle Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde millî ve manevî değerlerini benimsemiş, hoşgörü sahibi, vatan ve dünya sorunları karşısında fikir geliştirebilen, eleştiride bulunabilen vatandaşlar yetiştirmek (TEDÖP, 1992, s. 814).

Türk toplumuna ait millî kültür değerlerinden ortak olanları içeren eserler vasıtasıyla bu değer hükümlerini öğretmek ve benimsenmesini sağlamak (TEDÖP, 1992, 814).

Edebiyat eğitimiyle öğrencilere sağlam, bağımsız ve metodik düşünme alışkanlığını; araştırma, tartışma, analiz ve sentez süreçleri sonunda yeni bir şeyler ortaya koyabilme gücü kazandırmak (TEDÖP, 1992, s. 814).

Metin çözümlemesi ve metin yazma süreçlerinde, kültürümüze ait inancı, bilgiyi ve ince zevkleri tanıtarak benimsetmek (TEDÖP, 1992, s. 814).

Programın "Açıklamalar" başlığı altında şu maddelere yer verilmiştir:

Dünya Edebiyatı metin örnekleri, başarılı çeviriler ve kültürümüze ters düşmeyen eserler arasından seçilmelidir (TEDÖP, 1992, s. 816).

Metinler aracılığıyla kültürümüz, gelenek ve göreneklerimiz ile ulusal çıkarlarımız benimsetilir (TEDÖP, 1992, s. 816).

"1. dönem için seçilecek metinlerde, sanat ve fikir değeri taşıma özellikleri aranır"

(TEDÖP, 1992, s. 816).

Okuma yoluyla öğrencilerin iyi ve güzele yönelmeleri, yaşam sevinciyle dolarak güçlenmeleri, öz güven sahibi olmaları ve iyi alışkanlıklar edinmeleri sağlanır (TEDÖP, 1992, s. 817).

Sözlü anlatım çalışmaları yoluyla öğrencilere topluluk önünde rahat konuşabilme, başkalarını dikkat, sabır ve saygıyla dinleyebilme alışkanlıkları kazandırılır (TEDÖP, 1992, s. 817).

Programın Genel Amaçlar ve Açıklamalar başlıkları altında verilen maddelerde hoşgörü, eleştirel düşünme, özgürlük, öz güven, sabır ve saygı değerleri açık şekilde verilmiştir. Bunun yanında millî manevî değerler, ortak millî kültür değerleri, Türk toplumunun değer hükümleri, örf ve adetlerimiz, millî menfaatlerimizden söz edilmiş ancak bu ifadelerin ne anlama geldiği açıklanmamıştır. Seçilecek metinlerin sanat ve fikir değeri taşıması için gerekli ölçütlerin ne olduğu belirtilmediği gibi, okuma yoluyla yönelmemiz istenilen iyi ve güzelin ne olduğuna ilişkin açıklama da getirilmemiştir.

Programda kazandırılacak değerler ve değerlerin hangi sınıf düzeyinde öğretileceğine ilişkin bilgilere yer verilmemiştir.

Türk edebiyatı öğretim programı (2005). Türk Edebiyatı Öğretim Programı (TEÖP, 2005) TTKB'nin kararıyla 2005 yılında kabul edilmiş; 2011 tarihinde de 114 sayılı kararla değişikliğe uğramıştır. Programda değer ve değer eğitimi konusu bağımsız bir başlık altında ve sistemli bir şekilde ele alınmamıştır. Programın “Genel Amaçlar” başlığı altında değer eğitimiyle ilgili öğrencilerden;

Ulusal ve evrensel değerlerin zenginleşerek varlığını sürdürmesinde edebî metinlerin etkili olduğunu kavramaları,

Kişisel değerlerin ve toplumsal yaşamın edebî metinlere yansıma şekillerini belirlemeleri,

Ulusal ve evrensel kültüre ait fikir ve zevk öğelerini metinlerde belirleyerek aralarındaki ilişkiyi kavramaları, beklenmektedir (TEÖP, 2005, s.4-5).

Yukarıdaki maddelerde söz edilen ulusal ve evrensel değerler ile bireysel değerlerin ne olduğu açıklanmamıştır.

Programın Yapısı başlığı altında yer verilen alt başlıklar içerisinde uygarlık değerleri yeni değerler, millî değerler ifadeleri kullanılmış ancak bu değerlerin neler olduğu da açıklanmamıştır (TEÖP, 2005, s. 5-9).

Değerler eğitimi konusunda programda görülen temel eksiklik, hangi değerlerin ve hangi sınıf düzeyinde kazandırılacağı belirlenmemiş olmasıdır.

Edebiyat Kitaplarındaki Metinlerde Yer Verilen Değerler ve Değerlerin Tanımları

Adalet, Türkçe Sözlük (2005, s. 18)’te “1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme 3. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması.” şeklinde tanımlanmaktadır. Hökelekli de her hakkın hak sahibine teslim edilmesi görüşünü savunurken bunu başarabilmenin karar ve davranışlarda tarafsız olarak eşitliği gözetmekten; kişisel düşüncelerin etkisinden uzaklaşarak dürüstçe iş yapmaktan geçtiğini de ekler. Ona göre adalet, mutlak bir eşitlik değil, ehliyet ve işe liyakati ölçüsünde hak sahibinin hakkını elde etmesidir (Hökelekli, 2011, s.49-51).

Dr. Victor Pauchet şöyle der: “Hak arayan, ilk önce başkalarının hakkını tanımalıdır” (MEB, 1989, s.15). Tarhan (2010a, s.39) ise, hakka saygının medeni toplumları diğerlerinden ayıran en büyük özellik olduğunu vurgulayıp bu bilincin küçük yaşlarda yeşertilmesi gerektiğine dikkat çekerken hak etmediği hâlde ödüllendirilen çocuklarda hak duygusunun gelişmeyeceğini ve ömür boyu vermeden almak isteyeceklerini de belirterek anne babalara

yönelik önemli bir uyarıda bulunur. Bu da ilerleyen dönemlerde hak ve adalet kavramları gelişmiş bireylerin değil hak gaspçılarının yetişmesine neden olabilir. Unutulmaması gereken noktalardan biri de şudur ki, bir insanı haksızlık yaptığına inandırmanın en iyi yolu onu haksızlık yaptığına inandırmaya çalışmamız değil birey olarak bizim hakça davranışlar sergilememizdir. İnsanlar gördüklerine inanırlar (Thoreau, 1999, s. 50).

Hak arama bilinci de adaletle ilgili olarak çocuklara kazandırılması gereken değerler arasında yer alır. Bununla birlikte hakka saygı bilinci gelişmiş toplumlarda kişisel hak gasplarına rastlanmayacağından kişiler, hak aramak zorunda da kalmayacaktır. Bunun yanında hak arama bireysel bir çıkarı ifade ederken hakka saygı toplumsal bir çıkarı ifade etmesi bakımından da daha değerlidir.

Aile, “1. Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik 2. Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk 3. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü 4. Birlikte oturan hısımlar ve yakınların tümü 5. Eş, karı 6. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü”dür (TDK, 2005, s. 45). Aile, toplum içindeki en küçük birlik olduğuna göre aynı zamanda toplumsal birliğin sağlanabilmesindeki en önemli ögedir. Çocuğun bir değer olarak ortaya çıktığı, pek çok kültürel ve evrensel değeri kazandığı ilk yer olan aile kurumu güçlü olduğunda ve değer sahibi bireyler yetiştirdiğinde aslında güçlü bir toplumun oluşmasını sağlayacaktır. Bu nedenle aile kurumu üzerinde özenli ve sürekli çalışılmalar yürütülmeli, bireyler aile bütünlüğünün korunması konusunda duyarlı davranmalıdır.

Alçak gönüllülük, Türkçe Sözlük (2005, s. 68)’te “Alçak gönüllü olma durumu, mahviyet.” ; alçak gönüllü ise; “Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse), mütevazı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Alçak gönüllü insanlar, kendini ispat etme çabasına girmezler. Hökelekli (2011), alçak gönüllülüğün

başkalarına karşı duruş ya da beğendirme çabasından, gurur ve kendini beğenmeden uzak durmak olduğuna dikkat çeker. Ona göre, gururlu kimseler zayıf tarafını saklamaya çalışırken, alçak gönüllü insan sahip olduğu büyük gücü saklamaya çalışır. Türk kültüründe alçak gönüllü insanı ifade edecek en güzel sıfat “olgun başak”tır. Alçak gönüllü insanın başı, verdiği ürünün değeri ölçüsünde öne eğilir.

Bağımsızlık, Türkçe Sözlük (2005, s. 178)’te “Bağımsız olma durumu veya niteliği, istiklal.” ; özgürlük ise, “1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî 2. Her türlü dış etkiden bağımsızlık olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Cansever (1976, s. 378), bir bebeğin aciz olduğu için bağımlıyken, yetişkinin aciz olmamasına rağmen bağımlı olabileceğini, yani bebek gibi bakılmayı, korunmayı isteyebileceğini; ana babanın amaçlarından birinin de biyolojik yetersizliğinden ötürü bağımlı olan bebeğe gelişmesi boyunca bağımsızlığı öğretebilmek olduğunu belirtir. Ebeveynler, çocuğa ilgisini gösterirken de bakım ihtiyaçlarını karşılarken de dikkatli ve ölçülü olmalı ki küçük bağımlı bir karakter geliştirmesin. Bağımlı bir karakter geliştirmesin derken aslında her insanın kendisi dışındaki insanlara karşı kısmen bağımlı olduğunu da unutmamak gerekir. Geçtan (1990, s. 45-46), bağımlılığın her insanda görüldüğünü ve insanın toplumsallaşmasının sonucu olduğunu belirtir. Yine de kişinin kişisel yeterliliği ve başkalarına bağımlılığı arasında bir denge bulunması gerektiğini, denge bozulur ve başkalarına karşı aşırı bağımlılık durumu ağır basarsa kişinin varoluş sorumluluklarını yerine getiremeyeceğini de ekler.

Özgürlük bir düşünce biçimidir. Bu düşünce biçimi toplumda egemen olmadığı sürece bireylerin mutlu olmaları da pek olası görünmemektedir. Osmay (1985, s. 187), mutlu olabilmek için şahsi hürriyet yanında sorumluluğun da olması gerektiğini, Tillman (2014, s.

203) ise, tam özgürlüğün haklar ve sorumlulukların dengelenmesiyle mümkün olabileceğini belirtir. Kısacası mutlu insanlardan oluşan bir toplum hayali, insanların bağımsız ve özgür düşüncelerine engel olunarak gerçekleştirilemez.

Cesaret, Türkçe Sözlük (2005, s. 361)'te, "1. Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulunduğu güven 2.Yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği 3. Cüret 4. Çekinmezlik, atılganlık." ; liderlik ise, "1.Liderin görevi 2.Lider olma durumu" (TDK, 1992, s. 965)., şeklinde tanımlanmaktadır. Şişman (2014, s. 3)'a göreyse, amaçlar doğrultusunda başkalarını etkileme ve harekete geçirebilme gücüdür. Bu sevk ve idare işlemini başarıyla yöneten kişiye de lider denir. Önde giden ve önderlik eden kimsenin güç ve tehlikeli durumlarla karşılaşma ihtimali de olduğundan lider ruhlu kuşaklar yetiştirebilmenin yetişmekte olan çocuklara cesaret kavramını aşlamakla mümkün olabileceği göz ardı edilmemelidir.

"Korkak kimse başkalarının kendisiyle alay etmesinden, başkalarının kendisini görmezden gelmesinden (...) başkaları tarafından değersiz bir gözle bakılmaktan sürekli çekinir. Bunun sonucu olarak da her zaman başkalarının düşünce ve görüşlerine bağımlı yaşar, ilgili görüş ve düşüncelerin eline kayıtsız şartsız teslim eder kendini" (Adler, 2000, s.68). Anne babalar çocuklarına aktif olma, özgürce seçme, hareket etme şansı tanır ve kendi hedeflerini koymalarına olanak tanırsa çocuklar cesur adımlar atmaya başlar ve korkuya kolayca teslim olmamayı öğrenirler (Alpöge, 2011, s.74).

Yaman (2012) kişinin önce kendi özüne liderlik etmesi gerektiğini savunur ve bunun kazanılmasını asil bir karakterle birlikte sağlam ve çelikten bir iradeye sahip olmaya bağlar. Lider ruhlu kuşaklar yetiştirmek isteyen toplumlar, çocukların küçük yaşlardan itibaren kendilerini sevk ve idare edebilmeleri için uygun yaşantı düzenekleri oluşturmalıdır. Önde liderliği sağlayamamış bir çocuk ileride büyük topluluklara rehberlik etme becerisini

gösteremez. Çocuğun benliğine öz güven tohumları ekilmeli ki ileriki yıllarda bu çocuk, başkalarına güvenebilsin ve onları bir amaç etrafında toplanmak için güdüleyebilsin.

Çalışkanlık, Türkçe Sözlük (2005, s. 387)'te “Çalışkan olma durumu, faaliyet.” ; çalışkan ise, “Gayretli, çalışmayı seven, faal.” şeklinde tanımlanmaktadır. Thoreau (1999, s. 50), çalışkan olmanın yetmediğini, karıncaların da çalışkan olduğunu, kişinin ne amaçla çalıştığını bilmesinin önemli olduğunu söyler ve insanların hayvanlar gibi çılgınca çalışmaması gerektiğini de sözlerine ekler. Bu da oldukça doğrudur. Çalışma ve dinlenme arasında bir denge olmalıdır. Aralıksız ve uzun süreli çalışan insanların iş bitiminde yapmak isteyeceği tek şey, kaybettiği enerjiyi gıda ve uykuyla geri kazanmaya çalışmak olacaktır. Kişi bu kısır döngü içinde ne kendisine ne ailesine ne topluma ne de kültürel bir üretime zaman ayırmaya fırsat bulacaktır. Bu nedenle insanlar çalışma amaçlarını belirlemeli ve çalışması oranında da dinlenmeye vakit ayırmalıdır.

Doğruluk, Türkçe Sözlük (2005, s. 550)'te “1.Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet 2. Düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması; dürüstlük ise “Doğruluk” (TDK, 2005, s. 589), şeklinde tanımlanmıştır. Doğruluk ve dürüstlüğün zaman ve mekâna göre anlam değiştiren kavramlar olmaması gerektiği düşünülür ancak bu her koşulda mümkün müdür? Gardner, normalde sokakta bulunmuş bir parayı polise teslim etmenin anlamlı olduğunu ama söz konusu aç bir çocuk ya da dahil olunan azınlık bir gruba karşı düşmanca davranan polis gücü söz konusu olduğunda ne yapmak gerektiğini sorar ve yalnızca kurallara uygun olan yanıtın doğru olarak değerlendirilebileceği şeklinde yanıtlar bu soruyu (Gardner, 1999, s. 53). Kısacası koşullar ne olursa olsun doğru olanın kanun, kural ve normlara uygun davranmak olduğu düşüncesini savunur.

Çocuklara asıl meselenin kazanmak ya da kaybetmek değil dürüstlük olduğu düşüncesi küçük yaşlardan itibaren aşılmalıdır (Osma, 1985, s. 176). Bu düşüncüyü

benimsemiş bireyler yaşamları boyu doğruluk ve dürüstlükten ayrılmayacaktır. Bu sayede toplumu oluşturan bireyler arasında güven ortamı oluşacak ve bu güven de toplumsal yakınlaşmayı sağlayacaktır.

Dostluk, “1. Dost olma durumu 2.Dostça davranış.” ; dost ise, yakın ilişki dolayısıyla iyi görüşülen, geçinilen, sevilip güvenilen yakın arkadaş, gönüldaştır (TDK, 2005, s. 562). Arkadaşlıklar, aile bağları dışında kendi tercihlerimiz doğrultusunda kurmuş olduğumuz bağlardır. Ailemize karşı nasıl sorumluluklarımız ve duyarlılıklarımız varsa arkadaşlarımıza karşı da olduğunu hisseder, ona göre davranırız. Sevinçli anlarında yanında olmakla yetinmez, sıkıntılı anlarında da dert ortağı görevini üstleniriz. Maddi ve manevi pek çok sıkıntısında onun yanında olurken bizim sıkıntılı anlarımızda da yanımızda olmasını umut ederiz.

Peki, arkadaşlık neden bir değer oluyor? Çünkü arkadaşlık bir karşılık beklemeden yardım etmek demektir. (Arkadaşınızı sevdiğiniz ve onun iyiliğini istediğiniz için ona iyi davranır, elinizden gelen iyiliği yaparsınız.) Arkadaşlıkta hakça davranma ve sevgi esastır. Saygı da vardır. Farklı davranışlarını kabullenmek gerekir. Arkadaşlığın sürmesi istenir. Arkadaşlık sadakat gerektirir. (Bukowski, Newcomb ve Hartup, 1996’dan akt. Alpöge, 2011, s.119)

Görüldüğü üzere bu açıklama dahi arkadaşlığın (dostluğun) yardımlaşma – dayanışma, iyilik yapma, adil olma, sevgi, saygı, hoşgörü ve sadakat gibi pek çok değeri içinde barındırdığına işaret etmektedir. Bu bile dostluğu başlı başına bir değer saymak için yeterlidir. Dostluk, sosyalleşme sürecinin önemli evrelerinden biridir. Aile dışına açılan ilk kapı, çocuğun kendi isteği doğrultusunda kurduğu ilk ilişkinin adıdır.

Empati, Türkçe Sözlük (2005, s. 634)’te “Duygudaşlık.” şeklinde tanımlanmaktadır. Empati, çocukların çevrelerine karşı daha duyarlı olmalarını sağlayacaktır. Bu sayede çocuklar, güç durumdaki insanların hislerini anlayarak bir şeyler yapma çabası içerisine

girecektir (Tarhan, 2010a, s.49). Bunu sağlayabilmenin temel yolu da çocukların iyi bir dinleyici olmalarını sağlamaktan geçer. Dinlemeyi bilmeyen kişiler ne karşısındakinin hissettiklerini ne de ihtiyaçlarını anlayabilir. Karşısındakinin ne hissettiğini ve neye ihtiyacı olduğunu fark ederek üzerine düşen, yerine getirmesi gereken sorumlukları olduğunu düşünen duyarlı bireylerden oluşan toplumlarda, pek çok sıkıntı gün yüzüne çıkma şansı dahi bulamayacaktır.

Fedakârlık, Türkçe Sözlük (2005, s. 686)'te "Özveri" şeklinde tanımlanmaktadır. Kişinin ne verirse versin kendinden vermesi anlamına gelmektedir. Ancak bu verme nasıl olmalı ki fedakârlık olarak adlandırılabilsin. Elimizde bir elma olduğunu düşünelim. Sahip olduğum elmanın yarısını başkasına vermiş olsam fedakârlık yapmış olmam, paylaşmış olurum. Kendim tokken elmanın hepsini başkasına versem bu sefer de iyilik yapmış olurum. Ancak kendim açken elmanın tamamını başkasına verebiliyorsam eğer işte buna fedakârlık denir. Sahip olduğun ya da sahip olman gereken şeyden başkası yararına vazgeçebilmektir fedakârlık.

Hoşgörü, her şeyin olabildiği ölçüde anlayışla karşılanması, müsamaha, tolerans (TDK, 2005, s. 901); duyarlılık ise "duyarlı olma durumu"dur (TDK, 2005, s. 580). Duyarlı kimseler, çevrelerinde olan bitenin farkında olan, tepki vermesi gereken durumlarda üzerine düşeni yapan kişilerdir. Tillman ve ark. (2014, s.85)'e göre hoşgörü, farklılıklara açık olmak, birtakım şeylere boş vermek, rahat olmak ve diğerlerini de rahatlatmaktır. Hoşgörülü olabilmek için bilgisizliği ortadan kaldırarak bu sayede korkularımızı yenmemiz ve sevgimizi tutku ve özenle beslememiz gerekir.

Albert J. Robinson, hoşgörünün, karşımızdakileri bizim istediğimiz gibi değil, onların istediği şekilde mutlu edebilmek büyüklüğü olduğunu söyler (MEB, 1989, s.14). Karşımızdaki kişinin istek ve beklentilerine karşılık verebilmek de kuşkusuz ki empati yapabilme yeteneğimize bağlıdır. Kendi düşünce kalıplarının dışına çıkamayan kişilerin

empati yapabilmesi çok zordur. Kalıplarının dışına çıkamayan bir insandan, farklılıklara açık olup karşısındaki kişiye sevgi anlayış göstermesi beklenebilir mi? Bu sorunun yanıtının olumsuz olacağı çok açıktır. Hoş görebilmek için hoş bakabilmek, hoş bakabilmek için de anlamak gerekir. Kendisinin de bir insan olduğunu ve kendisinde de yanlışları olabileceğini fark edebilecek kadar öz eleştiri sahibi olan insan, hoş görmeyi de bağışlamayı da bilecektir.

İyilik yapmak, Türkçe Sözlük (2005, s. 1007)'te "Yararlı işler yapmak, yardımcı olmak" şeklinde tanımlanmaktadır. Alpöge (2011, s. 85)'ye göre iyilik, karşılık beklenmeden yapılan olumlu davranışlardır. Tarhan da iyiliğin karşılık görmek için yapılmaması gerektiğini savunur. İyilik yapmanın kişiyi mutlu hissettireceğini, toplumda güven ve yardımlaşma duygusunu arttıracığını belirtir (Tarhan, 2010a, s. 47).

İyimserlik, her şart altında en iyi sonucun ortaya çıkacağını düşünen ve insanlığın geleceğinden umutlu olan öğretilerin genel adıdır. Nikbinlik ve optimizm olarak da adlandırılmaktadır (TDK, 2005, s. 1007). İyimserlik, kişinin insanlık yolunda güzel eserler ortaya koyabilmesindeki baş etkenlerden biridir. Gelecekte umutlu olmadan insanlığın geleceği için çalışmak mümkün değildir çünkü. Değerleri gelecek kuşaklara aktarmak da gelecek için yapılan çalışmalardan biridir. "Vardır bunda da bir hayır, her şeyin hayırlısı, her şerde bir hayır vardır." diyen Türk toplumunun gerçekte ne kadar iyimser olduğu ortadadır ve bu iyimserlik kaybedilmemelidir.

Kültür, tarihsel ve toplumsal süreçle ortaya çıkan maddi ve manevi değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak düşünce ve sanat eserlerini; miras ise, bir kuşağın kendinden sonra gelenlere bıraktıklarını anlatır (TDK, 2005, s. 1282). Kültürel miras maddi ve manevi pek çok ögeden oluşur. Geçmişte yapılan ve belli bir biçimi olan mimari eserler, müzikler, kitaplar, tablolar, heykeller, gelenek ve görenekler, dini kurumlar vb. kültürel mirasın maddi kısımlarını oluştururken; dini kurumların anlattığı dinsel değerler, geleneklerin devamı için gösterilen çabanın altında yatan düşünceler, kitapların ve müziklerin içindeki

duygu ve düşüncelerle ifade edilmiş biçimleri de manevi kısımlarını oluşturur. Bireyler, kültürel mirasa sahip çıktığı ve geçmişle gelecek arasında köprü görevi gördüğünde gerçek anlamda toplumsallaşmış sayılabilir.

Misafirperverlik, Türkçe Sözlük (2005, s. 1401)'te "Konukseverlik." şeklinde tanımlanmaktadır. Türk toplumunun dünyada tanınma yönlerinden biridir konukseverlik. Her akşam tenceresinde yemek artacak oranda yemek yapan kadınlar, istasyon kenarındaki konutlarda oturan ve yatmak için son trenin gelmesini bekleyen insanlar, en güzel yatağını konuğa seren ev sahipleri hep bu değerlerin etkisinde davranmışlardır. Kısacası Türk halkı yalnızca tanıdıklarını değil tanımadıklarını da misafir eder. Her gelen "Tanrı misafiri" dir. Bu nedenle konuklar özenle ağırlanır ve güler yüzle uğurlanır. Misafirperverlik Türk yurdunda paylaşmanın, iyiliğin ve güvenin adıdır.

Nezaket, muhatap olunan kişilere karşı gösterilen davranışlarda saygılı ve incelikli olmaktır (TDK, 2005, s. 1472). Nazik olarak adlandırdığımız kişiler, bu esasları davranışlarına yansıtabilen insanlardır. Tanımda yer alan incelik ifadesine dikkat edilmelidir. Osmay (1985, s. 150), nezaket ve inceliğin farklı olduğunu belirtir. İyi, temiz, insancıl düşüncelere sahip olan ve candan isteyen herkesin kültürü, bilgisi ve zekâsı ne olursa olsun nazik olmayı başarabileceğini ancak incelik için kültür ve zekânın şart olduğunu belirtir. Kısacası nazik bir davranışta bulunmuş olan kişi ince davranmamış olabilir. Kalbini kırdığımız birine çiçek almanız nezaketinizi, çiçeği nasıl ve hangi sözcüklerle verdiğinizse inceliğinizi gösterir. Yaşam inceliklerle anlamlı duruma gelir.

Öz güven, Türkçe Sözlük (2005, s. 1557)'te "İnsanın kendine güvenme duygusu." şeklinde tanımlanmıştır. Öz güven duygusunun ailede kazandırılması okulda da pekiştirilmesi gerekir. Ailesi tarafından ihtiyaçları karşılanmayan ve kendine güven duymayan bir çocuğun yardım olmaksızın okulda öz güven duygusu kazanması beklenemez (Yavuzer, 1998, s. 167).

Öz güven duygusuna sahip bireyler yetiştirmek günümüzün önemli eğitim hedefleri arasında yer almalıdır. Zira öz güven eksikliği yaşayan bireylerin ne bağımsız ve özgür düşünebilmeleri ne de cesaret sahibi ve lider ruhlu olmalarını beklemek boşuna olacaktır.

Paylaşmak, Türkçe Sözlük (2005, s. 1588)'te "Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek." paylaşımcı ise, "Paylaşım içinde olan kimse." (TDK, 2005, s. 1588), şeklinde tanımlanmaktadır. Paylaşmayı bilmek birçok sorunun ortaya çıkmasına engel olur. Günümüz çatışmalarının pek çoğunun altında yatan neden paylaşmayı bilmememizdir. Benmerkezci karaktere sahip çocukların paylaşmayı öğrenebilmelerindeki en büyük yardımcısı ise kardeşleridir. Bir çocuğun kardeşine duyduğu sevgi bağı onunla paylaşmasına yol açacak ve ona paylaşmayı öğretecektir. Paylaşabilmek, kişilik için atılmış önemli bir adımdır (Tarhan, 2010a, s. 101). Barış içinde bir dünya düşüncesi taşıyorsak önce paylaşmayı bilmeli sonra da bunu gelecek kuşaklara bir değer olarak aktarmalıyız.

Saygı, değeri ve sahip olduğu özellikler dolayısıyla bir kişiye karşı dikkatli ölçülü davranmaya neden olan sevgi; başkalarına rahatsızlık vermekten ise çekinme hissidir (TDK, 2005, s. 1714). Çoğu zaman otorite ya da kibarlıkla karıştırılmaktadır. Otorite, sosyal yaşamda kişi ya da kişiler üzerinde yetkinlik, bilgi, etkinlik ve sözüne güvenilirlik temelinde kurulan egemenlikken; kibarlık, saygı tutumunu ifade eden davranıştır (Dicleli, 2012, s. 197).

Selam, bir karşılaşma anında, birinin yanına varıldığında ya da yanından uzaklaşıldığında sözle ve beden diliyle nezaket gösterisinde bulunma, esenleme (TDK, 2005, s. 1724); selamlaşmak ise "birbirine selam vermek, esenleşmek" (2005, s. 1724), şeklinde tanımlanmaktadır. Selamlaşma toplumu oluşturan bireyler arasında duygusal köprüler kurulmasını, devamındaysa toplumsal iletişimin güçlenmesini sağlar. Selam verip almamanın hoş karşılanmadığı bir toplumda selam verenin borçlu çıktığına gönderme yapılarak selamlaşmadan vazgeçilir olması ise acı bir tablodur. Selamlaşma toplumsal sohbetin

kapısıdır. O kapıyı çalmayı bilmeyen bireyler toplumsallaşamaz. Böyle bir durumda da toplumsal değerlerin öneminden söz etmenin boşuna olacağı açıktır.

Sevgi, insanlar arasında yakın ilgi ve bağlılık kurulmasına yol açan duygudur (TDK, 2005, s. 1742). Osmay (1985, s. 157), sevginin yaşarla başladığını ve sevgilerin en kuvvetlisinin bir annenin çocuğunu çocuğun ise annesini sevmesi olduğunu belirtirken; Aydın (2005, s. 51), sevgi gereksiniminin hiçbir gelişim döneminde nitelik yönünden değişmediğine dikkat çeker.

Doğum öncesi dönemde anne ve bebek arasında başlayan sevgi, zamanla önce aile daha sonra da vatan sevgisine doğru evrilme gösterir. Bu da çocukta var olan sevme yeteneğinin kültürel kalıba sokulabilmesiyle mümkün olacaktır. Anne sevgisinin önce baba ve kardeş sevgisine, sonrasındaysa vatan sevgisine dönüşmesine ilişkin süreç her kültürde aynı sırayla devam etmekle birlikte nitelik yönünden kültürel farklılıklar göstereceği açıktır.

Anne ve bebek arasında başlayan karşılıksız sevgi, aslında sevginin her dönem ve türünde görülmesi gereken başlıca özelliğdir. Sevgi, karşımızdakinin kişisel ya da sosyal konumunda yaşanabilecek değişikliklere göre artan ya da azalan bir duygu olmamalıdır (Tarhan, 2010, s. 141).

Sorumluluk, bireylerin kendi davranışlarının veya yetki alanlarındaki olayların sonuçlarını üstlenmeleridir (TDK, 2005, s. 1794). Yaptığımız işlerde güçlükler ortaya çıktığında, başarısızlığın olumsuzluğunu sıyırıp atmak için yetenek sözcüğüne sığınırız çoğu zaman ama bu şekilde sorumluluklarımızdan kaçmaya hakkımız yoktur. Sorumluluklardan kaçmaya dayalı görüşler her zaman kuşkuyla karşılanmalıdır (Adler, 2000, s. 142). Bu görüşler ister iç sesimiz tarafından ister çevremizdekiler tarafından yöneltmiş olsun fark etmez. Sorumluluklardan kaçmamızın yollarını gösteren her görüşten en hızlı şekilde kaçmamız gerekir. Bununla birlikte sorumlulukların yerine getirilmesini öğütleyen

görüşlerden ise en çok içsel olanlara kulak veririz. Sorumluluk duygusu içten geldiğinde ondan kaçmak olası değildir çünkü. Sorumluluk alınmadığı takdirde bunun birtakım sonuçları da olacak ve bunlara katlanmak gerekecektir (Alpöge, 2011, s. 97).

Şefkat, Türkçe Sözlük (2005, s. 1854)'te, “acıyarak ve koruyarak sevme, sevecenlik” şeklinde tanımlanmaktadır. Merhametin şefkatten farkı, merhamette sevginin eksik olmasıdır. Merhamet kötü durumda olana acıma ve üzülmeye sınırlıdır (TDK, 2005, s. 1373). Tanımdan anlaşılacağı üzere şefkat duygusunu sevgi ve cesaret besler. Bu demek değildir ki herkese ve her şeye karşı sevgi dolu ya da korku duygusu olmayan bireyler tarafından şefkat – merhamet gösterilebilir. Hökelekli'ye (2011, s. 62) göre şefkatli insan sevdiği gibi nefret de eden, cesareti olduğu gibi korkuları da olan, yaşamdan keyif aldığı gibi acı da çeken, yaşamın güçlüklerini ve acı yönlerini de sırtlayan insandır.

Temizlik; temiz olmayı, temiz durmayı ve gerektiğinde temizlemeyi anlatır (TDK, 2005, s. 1949). Dicleli (2012, s. 90), kişisel temizliğin sağlık ve saygınlık için önemli olduğu kadar, içinde yaşanılan evin temizliğinin de hem bedensel hem de ruh sağlığı için o kadar önemli olduğunu belirtir. Türk halkının temizliğe verdiği önem, temizliği sağlıkla ve imanla ilişkilerinden atasözlerine bakılarak kolayca anlaşılabilir.

Vatanseverlik, Türkçe Sözlük (2005, s. 2082)'te “Vatansever olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır. Vatansever kişi, vatanının gelişmesi için sürekli çalışan gerektiğindeyse onu korumak için canını veren kişidir. Aydın (2005, s. 53), toplumsal ilişkiler içinde, saldırgan davranışların bazı gerekçelere dayandırılarak toplumsal kabul görecektir şekilde maskelenebildiğini bu gerekçeler arasında vatanseverlik kavramının da bulunduğunu belirtir. Bu gerekçelerle sergilenen saldırgan davranışların, uzun süredir önemli sorunlarımız arasında yer aldığını da ekler. Vatansever kişilerin bazı durumlarda sergilemesi gereken davranışlar vardır. Ancak saldırganlık güdüsüyle toplumun bir diğer ferdine zarar vermek ne kadar doğru

olabilir? Bu davranışlar ancak savaş durumunda ve düşmana karşı sergilenebilir. Vatansever birey toplumun birlik ve beraberlik içinde olması, vatanını daha güçlü kılmak için gece gündüz çalışması gerektiğini bilir ve buna göre davranır. Vatanseverlik pek çok değer el ele verdiği bir yüksek bilinç derecesine erişme durumudur.

Yardımlaşma-dayanışma, Türkçe Sözlük (2005, s. 2135)'te "Karşılıklı yardımda bulunmak" ; dayanışmak ise, belli bir amacı gerçekleştirmek için biraraya gelen bireylerin birbirlerini kollamaları (TDK, 2005, s. 479), şeklinde tanımlanmaktadır. Yardımlaşma, iyiliklerin ve sahip olunanların paylaşıldıkça çoğalacağına inanan bireyler tarafından gösterilebilir. Bu noktada önemli olan yardım edenin güler yüzlü olması, yardımda bulunduğu kişiyi rencide etmemesi ve yaptığı iyiliği başa kakmamasıdır (Karatekin vd. 2011, s. 12). Yardımlaşmanın olduğu toplumlarda birlik ve beraberlik duygusu güçlenir, kişiler zor zamanlarda yalnız olmadıklarını hissederler. Kısacası yardımlaşma ve dayanışmada karşılıklılık vardır. Yardımlaşma ve dayanışmayı iyilik yapmadan ayıran nokta da budur.

Bölüm III: Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada kullanılan modelin ne olduğu, çalışma grubunu nelerin oluşturduğu, veri toplama araçlarında nelerin kullanıldığı, araştırma verilerinin ne şekilde toplandığı ve çözümlendiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ortaöğretim Edebiyat dersi kapsamında eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesi için 1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programına uygun bir şekilde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitaplarının içinde yer alan metinlerdeki değerlerin tespiti, yeterlilikleri ve karşılaştırılması amacıyla yola çıkılarak çalışma, nitel araştırma yöntemleri arasından Durum Çalışması (Case Studies) şeklinde tasarlanmıştır.

Bir nitel araştırma yöntemi olan Durum Çalışması bilimsel konular hakkındaki sorulara cevap aramada kullanılan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. McMillan (2000) Örnek olay çalışması tabiri olarak da kullanılan durum çalışması bir ya da daha fazla olayın, programın, ortamın ya da bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği bir yöntem olarak da bilindiğini aktarmaktadır.

Araştırmalarda durum çalışmaları şu amaçlarla kullanılmaktadır (Gall, Borg ve Gall, 1996):

- ❖ Bir olayı değerlendirmek,
- ❖ Bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek,
- ❖ Bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek.

Karşılaştırmalı durum çalışmalarına baktığımızda araştırmacılar iki ya da daha çok durum hakkında derinlemesine incelemeler yaparak karşılaştırma yoluna giderler bunun sonucunda da değişimleri ve benzerlikleri tespit ederek ortaya çıkarırlar (Christensen, Burke

ve Turner, 2015, s.418; McIntyre, 1969, akt. Bogdan ve Biklen, 1992). Bu araştırmada da iki farklı öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi ve bu inceleme sonucunda karşılaştırma yoluna gidilmesi araştırma modelinin bu Şekilde tasarlanmasına uygun görülmüştür.

Araştırmanın alışma Grubu

Araştırmanın alışma grubunu ortaöğretim Edebiyat dersi kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın alışma grubunda amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Amaçsal rnekleme amaca bağlı kalınarak bilgi edinimi açısından zengin içeriklerin derinlemesine incelenmesine fırsat tanımaktadır. Ölçüt rnekleme ise; bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip olaylar, kişiler, nesnelere ya da durumlardan oluşturulabilmektedir (Büyüköztürk, 2016, s. 92). Örneklemin bu Şekilde seçilmesinin nedeni; 1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı ğretim Programlarına uygun olarak hazırlanan MEB'in basımını yaptığı kitapların çalışmada kullanılacak olmasından kaynaklıdır. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu, 1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı ğretim Programlarına göre hazırlanan Milli Eğitim Yayınları tarafından basımı yapılan Edebiyat 1.,2 ve 3 ile Türk Edebiyatı 10.,11. ve 12.sınıf ders kitapları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun bir Şekilde sonuç vermesi açısından araştırmaya yönelik problemlerin çözümü için araştırmanın veri toplama aracını 2010/53 sayılı İlk Ders Genelgesi oluşturmaktadır.

2010/53 Sayılı İlk Ders Genelgesi

Bu genelge “Değerler Eğitimi Yönergesi” olarak da karşımıza çıkmaktadır. Eğitim sistemine tabi tutulan öğrencilere yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri kapsamında işlenen ders kitaplarında bulunması gereken değerlerin açıklandığı genelgede; amaçlar, kapsam, dayanak, tanımlar, uygulama ilke ve esaslarına yer verilmiştir. Sınırları açıkça belli olan bu genelgeyle birlikte çalışma grubu içinde yer alan ders kitaplarındaki değerler ortaya konulmaya çalışılmış ve iki programa uygun olarak hazırlanan kitaplar arasında değer karşılaştırılmaları yapılmıştır.

İncelenen değerler gelişigüzel bir şekilde seçilmemiş olup ders kitapları içinde yer alan değerlerin tespiti için yararlanılan bu genelge verilerin toplanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Veri Analizi

Araştırmanın verileri, nitel araştırmalarda kullanılan veri analiz türleri içinde yer alan içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi; sözel ya da yazılı halde bulunan verilerin belirli bir amaç veya problem açısından sınıflandırılması, özetlenmesi, kavramların ölçülmesi ve buradan hareketle belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorilere ayrılması şeklinde tanımlanabilir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.20). Araştırmada veriler araştırmacının doküman üzerinde bulunan inceleme kıstaslarını gözeterek saptamasıyla elde edilmiştir.

Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak için verilerin nesnel bir şekilde toplanılmasına özen gösterilmiştir. Çalışma grubu içinde yer alan ders kitapları içinde yer alan metinler genelgenin (veri toplama aracının) belirlemiş olduğu değerler açısından incelenmiş olup ortaya çıkan sonuç aynı alanda yapılan çalışmalarla birlikte değerlendirilmiştir. Yapılan diğer çalışmalarla benzerlik gösteren sonuçlar araştırmanın güvenilirliği açısından oldukça önemlidir.

Bölüm IV: Bulgular

Bu bölümde, öncelikle Edebiyat 1., 2., 3. sınıf ders kitapları ile 10., 11. ve 12. sınıf ders kitaplarında yer alan metinler içindeki saptanan değer örneklerine yer verilmiştir. Değer örnekleri verildikten sonra kitaplar içindeki metinlerde saptanan değerlere ilişkin sayısal veriler, Tablo 3'den başlayarak 8 ayrı tabloda verilmiş; elde edilen verilerin karşılaştırmasını daha kolay yapabilmek adına da 4 grafik hazırlanmıştır. Sonrasında ise elde edilen veriler kullanılarak kitap ve programlar düzeyinde karşılaştırma yapılmıştır.

Ders Kitaplarında Saptanan Değerler

Adil olma. Adalet, kişiler arası ilişkilerde de kişi devlet ilişkilerinde de önemli bir kavramdır. Ömer Seyfettin'in "Pembe İncili Kaftan" öyküsünde, Muhsin Çelebi, Tebriz'e elçi olarak gönderilmek üzere Sadrazam Paşa tarafından çağrılır. Paşa durumu anlatınca Muhsin Çelebi daha önce devlet görevine girmediğini anlatır. Paşa bunun nedenini sorunca da Çelebi, o dönemdeki devlet görevlilerinin oturdukları makamlara haksız şekilde geldiklerini, rüşvetle ve dalkavukla iş gördüklerini anlatır. Paşa bu sözlere çok sinirlenir hatta onun boynunu vurdurmayı da aklından geçirir. Ancak bu tam da Çelebi'nin anlattığı adamlara uygun bir davranıştır ve Paşa bu düşüncüyü aklından hemen uzaklaştırır. Kızgınlığının adaletin önüne geçmesine izin vermez.

"Evet, bu, alnunda yarası görülen kılıcın yere düşüremediği canlı bir kahramandı. İnsaflı sadrazam, vicdanının ruhuna akseden sesini, gururunun karanlığı ile boğmadı. 'Tam bizim aradığımız adam işte...' dedi." (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 100). (Ömer Seyfettin, Pembe İncili Kaftan)

Evliya Çelebi'nin "Fatih ile Mimar Başı" eserinde, yaptırdığı caminin Ayasofya'dan kısa olması üzerine mimarbaşının iki elini bileklerinden kesen Fatih; mimarbaşının İstanbul mollasına giderek şikâyetçi olması üzerine "Şer'i Şerif" tarafından davet edilir. Molla hazretleri, sadra geçmeyi murat eden padişahı hasmıyla ayakta durması konusunda uyarır ve ikisini de dinlediğinde mimarbaşının haklı olduğuna karar verir.

— *Bu adamın kanunsuz ellerini kesmişsin. (...) Çoluk çocuğunu beslemesi şer'an senin üzerine kalmıştır. Ne dersin, dedi. Sultan Mehmet:*

— *Emir şer'indir, dedikte, molla hazretleri:*

— *Şeriatın emri budur: Mimar dava etse şer'an sizin elleriniz kesilir. Kanunsuz iş edenin kanunla hakkından gelinir, dedi.*" (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 133). (Evliya Çelebi, Fatih İle Mimar Başı)

Molla, Fatih'in de mimarbaşı gibi ayakta durarak sorgulanmasını uygun görerek kanun önünde herkesin eşit olduğunu gösterir. Bu yaklaşım, nasıl adil olunacağını göstermesi bakımından önemlidir.

Rudyard Kipling, "Adam Olmak" adıyla oğluna yazdığı şiirde; adam olmanın ölçütünün adil olmaktan geçtiğini vurgular:

"ne küçümser ne de büyültürsen çevreni

”

her şeyiyle dünya önüne serilir

üstelik oğlum adam oldun demektir." (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 215). (Rudyard Kipling, Adam Olmak)

Bahaeddin Ögel “Türeyiş Efsanesi” adlı eserinde, gökten inen bir ışık üzerine meraklanan Uygur halkının beş çadır altında birer çocuk bulmaları ve çocuklardan Böğü Tegin’in hükümdar seçilmesi üzerinde anlaşmaları anlatılır. Hükümdar seçilen çocuğun memlekette adaleti egemen kılması, etrafında toplanan kişi sayısının giderek çoğalmasına yol açar ve halkın adalete verdiği önemi göstermesi bakımından da önemlidir:

“Herkes onun han olarak seçilmesi üzerinde birleşti ve büyük şenlikler yaparak onu hanlık tahtına oturttu. O memleketi adaletle döşedi ve zulüm sahifelerini de kapadı. Onun etrafındaki adamlar, maiyeti, askerleri, atları ve kulları gittikçe çoğalmaya başladı.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 17). (Bahaeddin ÖGEL ,Türeyiş Efsanesi)

Ali Suavi “Gazete” adlı eserde, zalimin zulmünün gazete yoluyla hükümetin en üst kademelerine kadar ulaştırılabileceğini ve bu sayede adaletin sağlanabileceğini belirtir:

“(...) zalim mazlumun kıssası adalet ve insafa muhalif bir iş olduğu için sıradan ve seçkin insanların kulağına ulaşır. Ve herkes ayıplaya ayıplaya hükümet dahi duyup zalimle mazlum muhakemeye zorlanır. Ve bu vasıta ile davaları kanunca görülür. Hak yerini bulur.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 24). (Ali SUAVİ, Gazete)

Fakir BAYKURT’ın “Yılanların Öcü” adlı eseri, muhtar ve yanındakilerin zulmüne uğrayan Irazca ve ailesinin dramını anlatır. Irazca, olayı araştırmak için köye gelen kaymakamın yolunu keser ve kaymakamın muhtarın evine inmesinin muhtara arka çıkmak anlamına geleceğini düşünerek insanların şahitlik dahi edemeyeceklerini, haklıyla haksızın ortaya çıkamayacağını anlatır:

“Zulüm eden bir defa zulmünün cezasını görmedi mi, önü alınmaz onun! Cezaları neyse göster şimdi onlara. Anlasınlar dünyanın kaç köşe olduğunu! Anlasınlar da vara yoğa horozlanıp durmasınlar yoksulların başında! Hemi de millete bir casarat gelsin. Yüreklensin....” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 139). (Fakir Baykurt, Yılanların Öcü)

Irazca'nın kaymakamdan isteği, Fatih ile mimarbaşı arasındaki muhakemeye uygun davranılmasıdır. Devlet, adaleti sağlayabildiği ölçüde devlettir.

Aile birliğine önem verme. Aile, toplumsal birlik ve beraberliğin en küçük örneğidir.

Şükrü ELÇİN “Mâniler” adlı eserinde bir evlâdın anneye ihtiyacını anlatır:

“Ana başta tâç imiş

Her derde ilâç imiş

Bir evlât pîr olsa da

Anaya muhtaç imiş” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 50). (Şükrü Elçin, Mâniler)

Racine'in “Fedra” sı, aşkı küçümseyen Hipolitos'a kızan Afrodit'in Theseus'un karısı Fedra'yı Hipolitos'a âşık etmesini konu alır. İffetli bir kadın olan Fedra canına kıymaya kalkınca arkadaşı Oynone, onu şu sözlerle kararından döndürmeye çalışır:

“Ne hakla canınıza kıymaya kalkarsınız?

Bu, size hayat sunan tanrıları incitir,

Kocanıza verilmiş sözden de döneklidir.

Sonra evlâtlarından vazgeçer mi bir ana?

Onları nasıl atar el yumruğu altına?

Düşünün ki onların anasız kaldığı gün,

Yabancınn oğluna kalır meydan büsbütün” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 143). (Jean Racine, Fedra)

Bu sözler, hem aile bütünlüğünün korunması hem de dağılan bir aileden sonra çocukları nasıl bir gelecek beklediğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Atatürkçülük 3 kitabından alınan “Adam Gençlik” başlıklı kısım da aile kurumunun sağlam olmasının önemine vurgu yapmaktadır:

“Gençlerin kazanacağı eğitim; her şeyden önce , millî ahlâka uygun olacak bağımsızlık, vatan ve millet sevgisi ile sağlam aile yapısına dayanacak, millî birliği ve beraberliği sağlayacaktır.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 96). (Atatürkçülük 3, Adam Gençlik)

Muharrem ERGİN'in hazırladığı “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder” eseri, Azrail’e kafa tutan Deli Dumrul’u anlatır. Canını almaya gelen Azrail’den korkan Deli Dumrul, canını kurtarabilmek için canı karşılığında anne ve babasından can ister ama anne ve babası oğulları yerine canlarını vermek istemez. Bu kez Deli Dumrul eşinden can ister ve eşi tereddüt etmeden kabul eder. Bunun üzerine Deli Dumrul, Tanrı’nın büyüklüğüne olan inancını anlatarak yakarır ve alınırsa eşiyle birlikte kendi canının da alınması eğer bırakılırsa ikisinin de canının bırakılmasını ister:

Hak Teala’ya Deli Dumrul’un sözü hoş geldi. Azrail’e emreyledi:

Deli Dumrul’un babasının anasının canını al, o iki helalliye yüz kırk yıl ömür verdim, dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul yüz kırk yıl daha eşiyle ömür sürdü.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 92). (Muharrem ERGİN, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder)

Hak Teala aldığı canlarda da, ömürlerine ömür katılan canlarda da aile bütünlüğüne dikkat etmiş görünmektedir.

Halit Ziya UŞAKLIGİL’in “Aşk-ı Memnû” su, yeğeni Behlül’ü kızı Nihal ile evlendiren Adnan Bey’in, karısı ve yeğeni arasında geçen yasak ilişkiyi öğrenmesini anlatır. Bu olay sonrası baba ve kızı, aile dedikleri kurumunun kendileri için iki kişiden oluştuğunu fark ederler ve birbirlerinden kopmak istemezler:

“Ya ikisinden biri yalnız kalırsa? Sonra bu korkudan kaçmak için babasını çekiyor:

- *Artık kaçalım, diyordu ve gözlerini kapayarak kalbi bir dua ile korkuya cevap veriyordu:*
- *Beraber, hep beraber , yaşarken ve ölürlen...”* (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 124).

(Halit Ziya UŞAKLIGİL , Aşk-ı Memnu)

Alçak gönüllülük. Alçak gönüllülük, bir anlamda kişinin kendi değerini gizleme çabasıdır. Ercişli Emrah da “Semaî”de bunu yapar:

“Bahçenin kapısı güldür

Dalında öten bülbüldür

Emrah da bir ednâ kuldur

Bağışla geç günahından” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 73). (Ercişli Emrah, Semaî)

Seyit Kemal KARAALIOĞLU’nun hazırladığı “Muhakemetü’l – Lügateyn”de de Ali Şir Nevaî’nin alçak gönüllü olma çabası ön plana çıkmaktadır:

“İçime öyle doğuyor ki Türk milletinin şairlerine büyük bir hak kazandırdım. (...) Türk milletinin şairleri de bu gizli gerçeği ortaya çıkarmaktaki zahmetimi öğrenince, ümit ederim ki bu fakiri hayır dua ile yâd ederler, ruhumu böyle mutlu kılarlar.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 83). (S.Kemal Karaalioğlu, Muhakemetü’l - Lügateyn)

Everekli Seyranî de “Koşma”sında bu yolu benimser:

“Dünyadan ahrete gidip gelmemek,

Olmasa iktiza eder ölmemek,

Balık baştan kokar bunu bilmemek,

Seyranî gafilin ahmaklığından.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 165). (Everekli Seyranî, Koşma)

Şinasi, gazete çıkarılabilmek için çok çaba harcamış ama verilen izin üzerine kendi çabalarını unutmuş görünerek alçak gönüllülüğün ne olduğunu çok güzel anlatmıştır:

“ *Bu yüzden eski ve yeni ve eskisi yenisine üstün olarak meydana gelen büyük teşvikin teşekkürünü yerine getirirken hâl dilimizden açık olarak anlaşılacak acimizi acizane herkese ilan ederiz.*” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 28). (Şinasi, Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi)

Bağımsız ve özgür düşünebilme. Bağımsız ve özgür düşünce, varoluşun temelidir. Mehmet KAPLAN, “Dil ve Kültür” başlıklı metinde, filoloğun özgür düşünceli olmasının gerekliliğini belirtir:

“*Yunus Emre'nin şiirlerinin dilini, yazıldığı devir ve çevreden ayrı ele alamazsınız. O ağacın kökleri, gelenekle beraber, yetiştiği topraklara sınıksız bağlıdır. Bu da gösterir ki filolog sadece dilci değil, geniş kültürlü, kafası dil gibi hayatın bütün imkânlarına açık bir insan olmalıdır.*” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 14). (Mehmet Kaplan, Dil ve Kültür)

Falih Rıfkı ATAY, “Atatürk’ün Kişiliği ve Önderliği” başlıklı metinde, düşünce ve vicdan hürriyetine Mustafa Kemal’in verdiği değeri anlatır:

“*Sonra kurtuluş zaferi gibi eşsiz bir şanı ve şerefi, milletin dostu sandığı gerçek düşmanına karşı, hiçbir şeymiş gibi ortaya atan ve savaş silâhı olarak kullanan, vicdan ve tefekkür hürriyeti uğruna göğsünü vatandaş kurşunlarına geren adam!*” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 226). (Falih Rıfkı Atay, Atatürk’ün Kişiliği ve Önderliği)

Mehmet KAPLAN’a göre aydın, metodik şüpheciliğe uygun düşünen insandır ve yalnız özgür düşünen zihinler şüphe edebilir:

“Muayyen bir ideolojiyi veya hayat görüşünü kafasına bir şapka gibi geçiren ve onu hakikatin ta kendisi zanneden bir insan bizce “aydın” değil, bir nevi “portmanto” dur. Descartes(Dekart)ın metodik şüphesine sahip olmayan, kelimenin gerçek manasıyla “düşünen insan” değildir.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 126). (Mehmet Kaplan, Aydın Kimdir?)

Zeynep Korkmaz ise özgür düşüncenin dilin bağımsızlığından geçtiğini anlatır:

“Bağımsız ve özgür düşünebilmenin ilk şartı, konuşulan dilin bağımsız olmasıdır: Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 69). (Zeynep KORKMAZ, Atatürk Ve Türk Dili)

Mehmet RAUF da “Ahmet Hikmet’i Nasıl Tanıdım” metninde dilin bağımsızlığı konusuna değinmektedir:

Canım ne demek Allah aşkına, diyordu. Haydi lisanımız fakir olduğundan tıpkı Fransızların, İngilizlerin yaptığı gibi ecnebi kelimelerini alalım, kullanalım. Bu kuralların ne işi var? Bunlara neden mecbur oluyoruz? Fransızcada birçok Latin kelimeleri var, İngilizcede de birçok Fransız kelimeleri olduğu gibi... yazarlar bu kelimeleri kullanıyorlar fakat İngilizler bu Fransızca kelimeleri Fransız dil bilgisi kurallarıyla değil sırf İngiliz kaidelerine göre kullanmıyorlar mı? Bizim bu hâlimiz dil meselesinden çıkıyor da âdeta bir esaret oluyor. İnsan konuştuğu, yazdığı dile hâkim olmazsa neye hükmedebilir! (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 93) (Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet’i Nasıl Tanıdım?)

Peyami Safa ise “Bir Tereddüdün Romanı” adlı eserinde, özgür düşünceyi *izmlerin engellediğini* savunur:

“Harptan sonra yıkılmaya başlayan şeylerden biri de nazariyelerin sonuna ilave edilen”izm” edatıdır. Ancak “izm”siz düşünemediği gün insan zekâsının hürriyetinden ve genişliğinden bahsedilebilir. (...) Kararsız (instable), bir dünyada olduğumuzu bilelim ve statik fikirlerimizle hayatı kalıplamak gibi sonu gelmeyen maceralardan vazgeçelim.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 151-152). (Peyami Safa, Bir Tereddüdün Romanı)

Cesaret. Yahya AKENGİN’in “Eski Çarıklar” adlı metninde, askerden izne gelen Şükrü’nün karısına göz diken Topal Niyazi ve eşkıyalar nedeniyle geri dönmek istememesi, bunun üzerine babasının kararlı durması ve cesareti anlatılır:

– (*Belinden tabancasını çıkarır.) Bunu da bir kontrol edeyim.*

– *Yolda yaparsın onu...*

– *Ne yolu baba?*

– *Akşam yaklaşmadan çık. Yolcu yolunda gerek.*

– *Gidemem baba. Bir yandan eşkıya, bir yandan namus düşmanı Topal Niyazi...*

– *Sözü uzatma...*

– *Evi basacak...*

– *Bassın da göreyim.”* (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 144). (Yahya Akengin, Eski Çarıklar)

Ruşen Eşref ÜNAYDIN’ın “Kadere Meydan Okuyan Adam”ı, Mustafa Kemal’in vatan davası yolunda gösterdiği cesareti anlatır:

“Sen ki savaş meydanında, gözlerimizle görenlerimiz çoktur, gül bahçelerinde gezer gibi kendini esirgemedi dolaşırdın. Sen ki yurduna saldırmış düşmanların başına hışmının yıldırımını göz kırpmadan indirirdin; milletinin davası yolunda sana arkadaşlık etmiş olanlardan birinin düşmesine, canından bir parça alınmış gibi sızlardın.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 275). (Ruşen Eşref Ünaydın, Kadere Meydan Okuyan Adam)

Recep KÜPÇÜ “Kalbimde İnançla” adlı eserde, ümit duygusunun cesaret verdiğini belirtir:

“Ter kokusunu da sevdim

Menekşe kokusu kadar.

Bütün hünerli ellere

Kalbimde engin sevgim var.

Bu sevgidedir ümidim

Korkmam gayri kurttan kuştan

Dünyaya gelmiş gibiyim

Yeni baştan

Yeni baştan...” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 158). (Recep Küpçü, Kalbimde İnançla)

“Ergenekon Destanı” adlı metin, Türklerin demir dağdan çıkma kararını ve cesaretlerini anlatır:

“Artık Tanrı’ya şükür düşmandan korkarak dağda kapanıp kalacak durumda değiliz. Bir yol bulup bu dağdan göçüp çikalım. Bize dost olanla görüşür, düşman olanla güreşiriz.’ dediler. Hepsi bu düşünceyi beğendi.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 22). (Büyük Türk Klasikleri, Ergenekon Destanı)

Hüseyin Cahit YALÇIN “Servet-i Fünûn”da yayımlanan hikâyesinin kendisine verdiği cesareti anlatır. Önemli bir iş başarmak kişinin öz güvenini tazeler ve ona cesaret verir:

“Röneka, Servet-i Fünûn’da yayımlandı. Bunun verdiği cesaret ile başka bir hikâye daha yazdım. Rauf, onu da Servet-i Fünûn’a götürdü. O da basıldı. Artık bana da cesaret geldi, hevesim arttı ve bir gün Rauf ile birlikte Servet-i Fünûn’u ziyarete gittim.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 81-82). (Hüseyin Cahit YALÇIN, Servet-i Fünûn)

Peyami SAFA’nın “Anadolu’da Bir Gece” adlı metni, Hüseyin adlı Bursalı arabacı bir çocuğun cesaretini anlatır:

“Yakın tehlikelerin soğuk teri, sırtımdan aşağıya sızdı.

Arabamız, silahşorların tam hizasına geldiği zaman gölgeler, hiç kımıldanmadılar, yolun kıyısında ağaçlar gibi hareketsiz kaldılar, araba uçar gibi geçti.

Arabacım geriye dönmüş, yol kıvrıluncaya kadar tabancasının namlusunu hedeften ayırmamıştı.

İlgaz’ı böyle geçtik. (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 8) (Peyami Safa, Anadolu’da Bir Gece)

Bursa’da yirmi gün daha kalan yazar, arabacı çocuğun Rum eşkıyalar tarafından vurulduğunu gazeteden öğrenir. Ne zaman onu düşünse azametli mazinin aklına geldiğini de söylemeyi ihmal etmez. Arabacı çocuğun Peyami Safa’ya azametli maziye hatırlatmasından daha doğal bir şey olamaz. Azıcık geriye dönülse Hüseyin yaşında çocukların Çanakkale’de, İstiklâl Savaşı’nda neler yaptıkları görülecektir. Hüseyinlerin cesareti gelecek kuşaklara aktarılabilirse bu kültürün devamlılığından şüphe duymaya gerek kalmayacaktır.

Liderlik. Edebiyat kitaplarında liderlikle ilgili değerlerin çoğunun liderliğin askerî yönüyle ilgili olduğu saptanmış, yalnızca Edebiyat 11 ve 12 ders kitaplarından alınan örneklerin bu kapsam dışında olduğu görülmüştür:

“Manas, Kalmuklar ve Çinliler üzerine seferler yapar; ana yurdunu onlardan temizlemek, Kırgızları zengin ve bağımsız kılmak başlıca amacıdır. Bu uğurda birçok savaş yapar.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 35). (Nihat Sami Banarlı, Manas Destanı’ndan)

“Asker selâmete kavuştu. Hangi taraftan geldiği belli olmayan bir projektör askeri aydınlattı. Bu projektöre süngülerin, kılıçların, mızrakların parıltısı cevap verdi. Miralay Demir Ali sersem bir hâlde ‘Askerler, yerli yerine, sıralanınız. Herkes kendi bölüğüne’ diye bağırdı.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 164-165). (Ayaz İshakî ,Eve Doğru)

Bumin Juan-juanlar üzerine bir baskın düzenler ve onları yener. Bunun üzerine Juan-juan hükümdarı kendini öldürür ve kaçanlar farklı devletlere sığınır.

“Bu büyük zaferinden sonra Bumin, “İl Kağan” ünvanını aldı ve 552 yılında Köktürk Devleti’nin bağımsızlığı resmen ilan edildi. Bumin’in hanımına da Hatun unvanı verilmişti.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 5). (Ahmet TAŞAĞIL, Bağımsızlığın Kazanılışı Ve Köktürk Devleti)

Kemal Tahir’in “Yol Ayrımı” eserinde, yeni kurulan cumhuriyet düzenini çok partili hâle getirmek isteyen Atatürk’ün siyasi liderlik yönü üzerinde durulur. Bu ikinci deneme de çok partili yaşama geçişte başarısızlıkla sonuçlanacaktır ancak Ulu Önder’in liderlik vizyonunu anlamamız açısından önemlidir:

“Anladım ki eski yaverleri Salih Bey, en yakın adamı, bana gelip: ‘Serbest Fırka adıyla bir fırka kuruluyor.’ Kendiliğinden söylememiş... Gazi Hazretleri’nin direktifleri var. Ayrı bir fırka kurmaya karar vermişler. Liderliğe de Paris Elçisi Fethi Bey’i seçmişler.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 8). (Kemal TAHİR, Yol Ayrımı)

Köy meydanında ev yaptıran Haceli'nin çalıştırdığı işçilere yaptığı liderlik, para veriyor olmanın getirdiği bir liderliktir. Bu sınırları belli ve kısa soluklu bir liderlik olacak olsa da kişilerin liderlik etme içgüdüsünü dışarı vurması bakımından önemlidir:

“Evin önündeki meydanda Haceli, kardeşleriyle işçilerini toplamış, yeni baştan kazık çakıyor, ip çekiyordu. Köyün yapı işlerinden anlayan tek adamı Taşkelle Mehmet: ‘Şöyle yapın, böyle yapın!’ diye kısa komutlar veriyordu.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 136). (Fakir Baykurt, Yılanların Öcü)

Çalışkanlık. Çalışmak, yaşamı devam ettirmenin ve anlamlı hâle getirmenin önemli yollarından biridir. Bir baba ailesini geçindirebilmek, mutlu etmek için çalışır ve bunu başarabildiği ölçüde mutlu olur. Bir liderse, önderlik ettiği grubun refah ve mutluluğuna adar kendini. Onuncu Yıl Nutku, bir önderin halkına karşı hissettiği sorumluluğun sonu gelmez bir çalışma azmine dönüşünü anlatır:

“Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mâmur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. (...) Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 174) (Mustafa Kemal Atatürk, Onuncu Yıl Nutku)

Tevfik Fikret, Atatürk'ün etkilendiği düşünce adamlarındandır. Fikret, “Ferdâ” eserinde durmak zamanının geçtiğine ve aralıksız bir çalışmanın gerekliliğine vurgu yapar.

“Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;

Doymaz beşer dedikleri kuş i'tilâlara...

Uğraş, didin, düşün, ara bul, koş; atıl; bağır;

Durmak zamanı geçti; çalışmak zamanıdır!” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 225). (Tevfik Fikret, Ferdâ)

Çalışmak, insanları ve toplumları başarılı kılar ancak bu biraz da çalışmanın nasıl yapıldığına bağlıdır.“Atatürkçülük” kitabından alınan aşağıdaki parça, insanların biraraya gelip iş bölümü yaparak çalışmalarını hâlinde başarıya ulaşabileceklerini anlatır.

“Fertlerin ve toplumların geleceği, refahı hep ortak çalışmaya bağlıdır. Toplumlar, kişilerin çalışkanlığı ölçüsünde güçlü ve sağlıklı olarak varlıklarını sürdürürler; hedeflerine ulaşan toplumlar, çalışma bilincini kavramış toplumlardır.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 149). (Atatürkçülük 3, İş Bölümü ve Çalışma)

Latîfî de yazarken çok çalışmış ancak başarılı bir eser ortaya çıkarabilmek için yaşlı ve bilge kişiler ile edebiyatla ilişkisi olanlardan da yardım almayı ihmal etmemiştir:

Bağışlaması bol Allah’ın yardımıyla o kültürü ve bilgili kişiler zümresini, unutulmuş ev köşelerinden, anılma ve anlaşılma alanına çıkardım. Böylece onların adlarını yaşatmak ve anılmalarını, bu tezkire ile, bu yolla duaya mazhar olmalarını istedim. Bu ön söz minvalince her birinin meydana getirdiği eserleri ve yazdığı şiir ve beyitleri çalışıp çabalayarak bir bir buldum. Uzun süre bu eserleri araştırdım, bu iş için koşuşturdum. (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 204) (Mustafa İSEN – Latîfî Tezkiresi)

Yakup Kadri “Şahabettin Süleyman ve Fecriati” metninde, Meşrutiyet Dönemi bitince edebiyat aleminde kendini gösterebilmek umuduyla gece gündüz demeden nasıl çalıştığını anlatır.

“Umduğum şey birtakım genç şairlerin, genç edebiyatçıların, genç sanat ve fikir adamlarının uzun bir kıştan sonra donmuş vatan topraklarını taze bir yeşerme hâlinde kaplamasıydı ve ben de kendimi bunlar arasına girmeye layık bir seviyeye eriştirmek için geceyi gündüze katarak çalıştım.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 134). (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şahabettin Süleyman ve Fecriati)

Doğruluk – dürüstlük. Namık Kemal, Osmanlı – Rus Savaşı'nın çıktığı dönemde Midilli'dedir ve bu savaşın devlete toprak kaybettireceğini düşünmektedir. Vatan ve millet zor zamanlardan geçerken kişisel istek ve hevesler peşinde koşmamak gerektiğini ve doğruluğun gerekirse bu uğurda can vermek olduğunu söyler:

“Sıdk ile terk edelim her emeli, her hevesi,

Kıralım hâ'il ise azmimize ten kafesi,

İnledikçe eleminden vatanın her nefesi,

Gelin imdâda diyor, bak budur Allah sesi...” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 45). (Namık Kemal, Murabba)

İnsanların dürüst olmaları beklenir ama doğru ve dürüst olmanın bazı bedelleri vardır. Güvahî, doğru sözlü insanların bu nedenle doğacak sıkıntılardan kaçmayacaklarını söyler:

“Üşenmez toğru sözlü ol kahurdan

Eğer kim kovula dokuz şehirden” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 96). (Güvahî, Pendnâme'den)

Herkesin olduğu ya da herkesin bildiği durumlarda dürüst davranışlar sergileyenler vardır. Kişiyi dürüst olmaya iten gerçek neden vicdanı olmalıdır. Yaşadığı ekonomik sıkıntılar yüzünden bir çörekçi kasasından para çalan Tangen, vicdanının sesinden kurtulamaz ve hatasını telafi etmeye çalışır. Rahatsız bir vicdan yerine boş bir mideyi tercih eder:

“Bir şeyler satın almak istiyormuşçasına kadının masasına eğildim ve hiç duraksamadan çil çil paraları eline tutuşturdum. Tek sözcük söylemeden hemen uzaklaştım.

Yeniden onurlu bir insan olmak ne tatlı şeydi! Boş cebim artık ağırlık vermiyordu, yeniden beş parasız kalmak bir zevkti.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 221-222). (Knut Hamsun, Açlık)

Dini kurallar, insan karakterini şekillendirmede önemli bir yere sahiptir. Dış kaynaklı olan bu kurallar, inançla ilişkili olduğundan zamanla içsel bir hâl alır. “Nef’î”nin Tanrı’ya yakarışı bunun güzel örneğidir:

“Ya Rab! Dilimi kusur ve hatadan koru.

Düşüncemi yalan ve ikiyüzlülüğten koru.

Rubai vadisinin yoluna ayak bastım.

İki ayaklı anlayışsız eşeklerin ayıplamasından koru.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 132). (Nef’î, Rubai)

Doğruluk sözde olduğu kadar özde de olmalıdır. İnsanlar doğru gitmeyen bir şeyler olduğunda onu düzeltmeye çalışmalı, düzeltmediği noktada ise yanlışa ortak olmamalıdır. Aşağıdaki beyit, bir karşı duruşun nasıl gösterilebileceğini; gerektiğinde nelerden vazgeçilebileceğini anlatır:

“Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten

Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten

Asrın değer yargılarının doğruluktan ve kurtuluş yolundan sapmış olduğunu görüp onurumuzla ve kendi isteğimizle hükümet kapısından çekildik.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 36). (Namık Kemal, Hürriyet Kasidesi)

Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı", Sinekli'yi kurtaran Keşanlı Ali'ye duyulan büyük sevginin altında yatan nedenlerden birinin de doğruluğu ve dürüstlüğü olduğunu anlatır:

"DERVİŞ — Bugüne dek kimin karısına, kızına kem gözle baktı?"

KORO — Kimsenin.

DERVİŞ — Eli, ne vakit harama uzandı?"

KORO — Hiçbir vakit." (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 182-183). (Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı)

Dostluk. Dostluğun toplumsallaşma içinde önemli bir yeri olduğunu ve içerisinde pek çok değeri barındırdığını belirtmiştik. Feminist kelimesinin anlamını öğrenmek için önüne gelene bu kelimenin ne demek olduğunu soran Salim Bey'in sorusunu Cemil Bey yanıtlayamaz. Sonra Salim Bey'e askerde olan kardeşini sorar. O da askerliğini bitirmesine az kaldığını ve sonrasında onu bir işe yerleştirmeye çalışacaklarını söyler. Konuşmanın devamında Cemil Bey'in söyledikleri ise dostlukta yardımlaşma ve dayanışmanın önemini anlatır niteliktedir.

"Askerliği bitmesine de bir şey kalmadı, yerinde kalsın, dedik. Askerden gelirse, bakalım bir yere yerleştirebilecek miyiz?"

– Bu kadar eş dost var, hep elden geleni yaparız. Efendim, bana müsaade, Divân'a kadar uğramak istiyordum da... Ara sıra görüşelim, Salim Bey." (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 110). (Memduh Şevket Esendal, Feminist)

Montaigne ise dostların birbirlerine karşı dürüst olmaları gerektiğini vurgular.

“Bizi düzeltmek isteyen kollarımızı açacak yerde, yumruklarımızı sıkıyoruz. Ama ben dostlarımın bana sert davranmasını istiyorum. Sen bir budalasın, saçmalıyorsun, desinler bana. Ben, dostlar arasında açık, yiğitçe konuşulmasını isterim; dostların düşünceleri neyse sözleri de o olmalı.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 116). (Montaigne, Doğruluk Kaygısı)

Ertepinar ise “Bir Dünya Düşünürüm” adlı şiirinde, düşlediği dünyada iyilik ve güzelliklerden sonra dostluktan söz ederek dostluğa verdiği önemi ortaya koyar. Dostluğun olduğu yerlerdeyse zaten iyilik ve güzellikler eksik olmaz.

“Bir dünya düşünürüm

Öylesine günlük güneşlik,

Orada her şey iyilik, güzellik, dostluk üstüne...” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 54). (Coşkun Ertepinar, Bir Dünya Düşünürüm)

Sparta’ya giden Truva Prensi Paris, Kral Menelos’un karısı Helen’i baştan çıkarır ve Truva’ya getirir. Bunun üzerine Menelos, ağabeyi Kral Agamemnon’un da desteğiyle büyük bir ordu toplayarak Truva’ya saldırır. Homeros’un “İlyada Destanı”ndan alınan aşağıdaki bölüm, Tanrı’ya yakaran Menelos’un aldatılma acısını ve dostluğa verdiği değeri ortaya koyar.

“Atreusoğlu Menelos bağırdı Zeus babaya,

Fırladı kargısıyla ileri, yakardı:

Zeus baba, hiç yoktan başıma bela getiren bu adamdan,

Tanrısız Aleksandros’tan öcümü alayım, bırak,

Koy elimin altında ezeyim onu,

Kendisini dostça konuklayana kötülük edemesin

Bundan böyle doğacak insanlar arasında hiç kimse.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 39).

(Homeros – İlayda Destanı)

Dostlar birbirlerine karşı dürüst olur, yardımlaşır ama yeri geldiğinde de sakalaşır.

“Râkım — Benim nemi alacak?

Jozefino — Hiç olmazsa seni işten güçten men edip perişan eylerdi ya. Zalim, ben sana valdelik ettim. Pek de valdelik demeyim hemşirelik ettim. Daha doğrusu dostluk ettim.

Râkım — Canım, bilmiyor muyum ya, latife ediyorum.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 60).

(Ahmet Mithat Efendi, Felâton Bey ile Râkım Efendi)

Apolinaire, dostların her zaman var olmasını dilerken dostluğa verdiği değeri de ortaya koymuş olur.

“İsterdim evimde olsun.

Aklı başında bir hatun,

Bir kütüphane, bir kedi,

Eş dost her mevsimde olsun!

Ben dostsuz edemem gayri.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 76). (Guillaume Apolinaire, Dilek)

Duyarlılık. Duyarlılık, çevrede olan bitene karşı hassas olmaktır ve bunu ancak bilinçli insanlar başarabilir. Yaşamı boyunca doğaya karşı duyarlı olan Ulu Önder, ömrünün

son demlerinde de bu duyarlılığı elden bırakmaz. Aşağıdaki parça Keçiören'den getirilen bir dal badem çiçeği vazo içerisinde odasına konur.

“Odasına konulduğu zaman, yorgun ve hasta yüzünde bir neşe belirdi.

Bahar gelmiş; ne güzel, dedi ve hemen ilâve etti: Fakat bu güzel çiçekler meyve vermeden solacak ve sadece bizim birkaç günlük göz zevkimizi tatmin edebilecek, ne yazık!”
(MEB Edebiyat 1, 2005, s. 23). (Âfet İnan, Bahar Çiçeklerinden Hazan Yapraklarına)

Mehmet Emin Yurdakul'un üstü başı dökülen insanlara karşı duyduğu hassasiyet ise, bir haykırışa dönüşür şiirinde.

“Ben en hakir insanı kardeş sayan bir ruhum;

Bende esir yaratmayan bir Tanrı'ya iman var;

Paçavralar altındaki yoksul beni yaralar.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 246). (Mehmet Emin Yurdakul, Bırak Beni Haykırayım)

İsmail Gaspıralı, Roma medeniyetinde asillerin zenginlerin emeğini sömürdüklerini ileri sürer ve bu insanların adaletle aç bir şekilde yaşam sürmelerine hoş bakmadığını belirtir.

“Yunanlıların, Romalıların insanlığa hizmeti olmadı demiyorum. Ama medeniyetleri eksikti. Belki on bin kişinin emeğinden bir kişi yararlanıyordu. On bin kişi, hukuk dışında rahat yüzü görmeden eziyet ve hakaret içindeyken bir kişi rahat içindeydi. Böyle bir yaşam tarzına hiç hoş bakmıyorum.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 183). (İsmail Gaspıralı, Medeniyet)

Bihruz Bey hasta olduğunda evde çalışan bayanın çabaları da duyarlılığı örnekler.

“—Bulantın var galiba, leğen getireyim. Cam açmak olmaz, belki terlisin, soğuk alırsın.

—Yok a canım, bulantı filan değil... Yanıyorum da...

Dadı kalfa istorlan kaldırdı, odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 12). (Recâzâde Mahmut Ekrem, Araba Sevdası)

Küfe, yük taşıyarak geçimini sağlayan babasının ölümü üzerine hıncını küfeden çıkararak bir çocuğunun öyküsünü anlatır. Yoldan geçen bir adam durumu anlayarak üzülür ve konuşmaya başlar küçük çocukla.

“Adın nedir senin oğlum?

—Hasan.

— Hasan, dinle.

Zararlı sen çıkarsın bütüin bu hiddetle.

Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 176). (Mehmet Âkif Ersoy, Küfe)

Nâzım Hikmet “Kerem Gibi” adlı eserinde, güzel günlerin gelmesi için çalışılması hatta bu uğurda bedeller ödenmesi gerektiğini anlatır. Bu bedel de Kerem gibi yana yana kül olmaktır bazen.

“Ben diyorum ki ona:

— Kül olayım

Kerem

gibi

yana

yana...

Ben yanmasam

Sen yanmasan

biz yanmasak

nasıl

çıkar
karan-
-lıklar
aydın-
-lığa..." (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 58). (Nâzım Hikmet Ran, Kerem Gibi)

Empati. Empati, başkalarının duygularını anlamak değil aynı duygulara sahip olabilmektir. Kendini karşısındaki kişinin yerine koymak ya da bir dönem benzer durumları yaşamış olmak gerekir bunun için.

Necdet, yolculuk ettiği tramvayda yerdeki kötürüm askerinin eline basarak bir İngiliz subayıyla giren kadını görür. Kadının hâl ve hareketleri karşısında çok sinirlense de hiçbir şey yapamaz ve kendisini sorgulamaya başlar.

“Onu da küstah, kalpsiz ve utanmaz bir başka Türk kızı, gene bir İngiliz zabitanın yanında tıpkı bir suretle tahkir etmemiş ve aşağılamamış mıydı?”

Dönüp tramvaydaki eşini bulmak ve ona demek istiyordu ki:

“*Ben de senin gibiyim...*” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 123-124). (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sodom ve Gomore)

Mevlânâ ise yaşadığı hasreti dile getirebilmek için ayrılıkla yüreği parçalanmış bir kişi arar. Zira ayrılığı tatmamış olanlar onu anlayamaz.

“*Hasret anlatmam için bulmam gerek,*

Ayrılıktan parçalanmış bir yürek.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 48). (Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi, Mesnevî)

İki Kadın romanının başkahramanı, kocası Hayri’den boşanmak niyetindedir ve bunu yaparken kendini annesinin yerine koyar.

“*Hayri’nin attığı temeller üzerine ancak bir sonradan görme türedi evi kurabilirdi. Artık iyice anlamaya başladım ki bu adamla benim istediğim ev kurulmaz. Ne yapmalı diye düşündüm. Babam böyle yolsuz bir adam olsaydı anam ne yapardı? diye kendi kendime sordum.*” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 25-27). (Memduh Şevket Esendal ,İki Kadın)

Irazca ise, köydeki evinin önüne yapılacak olan eve karşı çıktığı için Haceli ve muhtarla sorunlar yaşar. Bu sorunların büyümesi üzerine köye gelen kaymakamın yolunu kesen Irazca’nın kaymakama sorduğu soru, kaymakamın empati yapmasını gerektirmektedir.

“*Yaptırmayız! Sen olsan yaptırır mısın? Yarın evi yapsa bile içine somayız. Yakarız. Mezer gibi daralacak evin önü. Benim çocuklarım var. Benim torunlarım var. Yazık değil mi onlara? Diri diri mezere girer mi insan? Bizi şimdi diri diri mezere sokmak istiyorlar!..*”

(MEB Edebiyat 12, 2010, s. 140). (Fakir Baykurt, Yılanların Öcü)

Fedakârlık. Fedakârlık sadece vermekle olmaz bazen de vazgeçmek gerekir. Şah İsmail'e elçi olarak gönderilmek istenen Muhsin Çelebi'nin cesareti fedakârlıkların en büyüğüdür ve bu fedakârlığın altında yatan ise vatanseverliktir.

“Madem ki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz. Hasbî olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık, ne olursa olsun, hakîkatte şahsî bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, mansıp, ücret filân istemem. Fahrî olarak bu hizmeti görürüm. Şartım budur!” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 101). (Ömer Seyfettin, Pembe İncili Kaftan)

Askerden dönen Ali, sevdiği kız olan Emine'nin yanına İstanbul'a gider ama bu yolculuk sırasında hasta olur. Ali ile evlenebilmek için şehre hizmetçi olarak giden Emine, biriktirdiği bütün parayı Ali'yi iyileştirmek için harcar. Yine de sevdiği adamı kurtaramaz.

“Emine, Ali'nin yanına gider ve kendisini beklediğini söyler. Doktor, Ali'nin çok hasta olduğunu, bir hastahaneye yatması veya memleketine götürülmesi gerektiğini söyler. Emine evlilik için biriktirdiği paraları Ali için harcar. En son parasıyla da vapur bileti alır.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 230). (Halit Ziya Uşaklıgil, Ali'nin Arabası)

İnsan mutlu olabilmek için vazgeçmeyi, feda etmeyi bilmelidir. Bunu yapabilmesinin yolu ise insanlığın varlığının kendi varlığından daha değerli olduğunu anlamasıdır.

Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mutlu olması için gereken şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Olumlu düşünen bir adam, ancak bu şekilde hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir. (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 15)
(Mustafa Kemal Atatürk, Yalnız Kendimiz İçin Değil)

Sevdiğini bulmak için diyar diyar gezen Çin hükümdarının oğlu Cemşid, sevdiğine kavuşmak için türlü fedakârlıklarda bulunur. Hatta bir kralın oğlu olmasına rağmen vezirlik dahi yapar. Aşağıdaki kısım Cemşid'in yaptığı fedakârlığı anlatır.

“Tahtını, tacını bırakarak Kayser'in hizmetkârı olmaya gelmiştir.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 107). (Ahmedî, Cemşid Ü Hurşid)

Ailesi zor durumda olan Şefika, ailesinin baskılarıyla ve ailesini kurtarabilmek adına sevmediği bir adamla evlenmeyi kabul eder.. Bu çok büyük ancak istenmeyen ya da istenmemesi gereken bir fedakârlıktır. Zira bir insanın yaptığı fedakârlık, kendi mutsuzluğunun başlangıcı olmamalıdır.

“—Lakin babanın beş yüz kese borcu var. Sarrafi öldü, varisleri şimdi istiyorlar. Nikâh olursa Paşa sana babanın sarraftaki senedini ağırlık verecek. Şimdi anladın mı? O kıymetli babacığının hapislerde çürüdüğünü, benim kederimden öldüğümü, nazlı kardeşinin yalınayak sokaklarda süründüğünü ister misin?” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 73). (Namık Kemal, Zavallı Çocuk)

Vatanseverlik, yeri geldiğinde kendi canından vazgeçebilmektir. Vatanını seven insan, onu korumak için yeri geldiğinde canını verme cesaretini gösteremezse sevgisi boşuna olacaktır.

“Bu vatan, toprağın kara barında

Sıradağlar gibi duranlarıdır,

Bir tarih boyunca onun uğrunda

Kendini tarihe verenlerindir...” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 69). (Orhan Şaik Gökay, Bu Vatan Kimin)

Hoşgörü. Hasta olan Seyfi Baba, ziyaretine gelemeyen çocuğa sitem eder önce ancak sonra çocuğu haklı bulmak için çeşitli gerekçeler bulur. Niyeti onda kabahat bulmak değil özlediğini belli etmektir.

“Sola döndüm, odanın eski şayak perdesini

Aralarken kulağım duydu fakirin sesini:

– Nerde kaldın? Beni hiç yoklamadın evlâdım!

Haklısın bende kabahat ki haber yollamadım.

Bilirim çoktur işin, sonra bizim yol pek uzun...

Hele dinlen azıcık, anlaşılın yorgunsun.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 40). (Mehmet Âkif Ersoy, Seyfi Baba)

Montaigne ise ölçülü ve insafsız olmadığı sürece doğrular karşısında hoşgörülü olduğundan söz eder. Bu yaklaşım doğrudur. İfade edilen ne kadar önemliyse ifade edilişi de bir o kadar önemlidir.

“Doğruyu hangi elde görsem sevinçle karşılar; uzaktan kokusunu alır almaz silâhlarımı atar, teslim olurum. Fazla yukarıdan ve insafsız olmadıkça yazılarıma çatılmasını hoş görmüş, çok kez karşımdakini kırmamak için yazdıklarına istenen biçimi verdiğim olmuştur.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 116). (Montaigne, Doğruluk Kaygısı)

Osmanlı Devleti'nin yönetim ilkelerinin başında hoşgörü vardır. Yine de yerleştirme politikasında bu hoşgörüyü göstermekte zorlanır devlet. Aşiretin yaz aylarında yaylaya çıkmasına izin veren Osmanlı'nın aldığı bu karar, zorunluluk sonucunda alınmış da olsa hoşgörü örneği sayılabilir.

“Kıran girdi aşirete... Aşiretin Çukurova’da yerleşip kalmaya hiç niyeti yoktu. Osmanlının verdiği bağ çubuklarının, ağaçlarının köklerinin yakıp öyle dikiyorlardı. İşte bu yüzden ki şimdi hiçbir köyde ağaç yoktur. Sonra baktı ki Osmanlı, aşiret tüm kırılacak. Yazın yaylaya çıkma izni verdi.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 93). (Yaşar Kemal, İnce Memed)

Köprülüler adlı eserde daha önce Hristiyan olan bir kadının Müslüman olması ve evlenmesinden rahatsızlık duyanlar, kadını nikahını fesh ederler. Mari’nin o an söylediği sözler, Osmanlı yönetiminin hoşgörüsüne vurgu yapmaktadır.

“PALLADA — Alın şu sefil kadını, söyletmeyin...

MARİ — (Haykırarak) ben kimsenin dinine, imanına tecavüz edilmeyen Türk memleketinde doğdum, büyüdüm. O memlekette bir Hristiyanı camiye kapayıp eza etmezler.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 204). (Muhasipzade Celâl, Köprülüler)

Cumhuriyet yönetimi de hoşgörüsüyle Osmanlı’dan aşağı kalmadığını gösterir. Bu hoşgörünün asıl kaynağı ise halktır. Aşağıdaki bölüm, kişinin din ve vicdan hürriyeti konusuna Atatürk’ün bakışını anlatır.

“Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi, ne bir din ne de bir mezhebi kabul etmeye zorlanabilir. Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 13). (Atatürk’ün Laiklik İle İlgili Görüşleri, Atatürkçülük)

İyilik yapmak. İyilik karşılık beklemeden yapılır. İnsanlar varlıklı ya da mevki sahibi olduğunda bu yardımlar daha kolay yapılabilecek olsa da bazı insanlar, özellikle o şartlara sahipken iyilik yapmaktan kaçınır. Kocasını sürgüne gönderilen Banu Begüm ise bu örneğinin dışındakilerdendir.

“Mümtaz – Mahal, (...) gurbetlere ve isyanlara düşen kocasına bütünü kara günlerinde vefayı yâr kalmıştır. Hind tarihlerinin yazdığına göre, “Saltanat, Marie Antoinette gibi onun gözlerini açlara ve yoksullara, dullara ve öksüzlere kör etmedi. Kimsesizleri evlendirmek, muhtaçları sevindirmek için hesapsız para harcadı.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 165). (Falih Rıfkı Atay, Tac – Mahal)

Bir insana ya da bir canlıya yapılan iyilik, onu iyilik yapana bağlar. İyilik yapılan canlı, vefa duygusuyla iyilik yapana bağlanır. Bir gencin boynuna bağlı olan ipe koyunu çektiğini gören adam, ip olmadığı takdirde koyunun onun arkasından gelmeyeceğini savunur. Bunun üzerine çocuk, koyunun boynundaki ipi çözerek yürümeye devam eder. Koyun da onu takip eder.

Genç epey koştuktan, koyunu da arkasından koşturduktan sonra yanıma geldi: ‘Ey akıllı adam! Gördün ki bu koyunu arkamdan koşturan ip değilmiş. Onu koşturan, benim ona karşı olan ihsanım, onu besleyişimdir...’ dedi.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 67). (Şirazî, Gönülleri İhsan İle Avlamak Hakkında Hikâye)

Çeşitli nedenlerle ortaokulu terk eden ve okuyamayan bir gencin aşk acısına kapılarak kendini içkiye vurması ve hastalanması üzerine aile dostu olan bir doktor eve çağırılır. Doktorla çocuk arasında geçen konuşma, çocuğun babasının desteğiyle bir yerlere gelmiş olan doktorun yapılan iyilik karşısındaki vefasını anlatır.

“Rahmetli baban, beni de birtakım arkadaşlar, top ve karı kız ardında koştuktan kurtarıp doktor olmamı sağlamıştı. İstersen ben de sana, babanın bana yaptığını yaparak ona olan borcumu öderim, ne dersin?” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 66-67). (Orhan Kemal, O!)

Ölen gencin canını kurtarmak isteyen Deli Dumrul da yapacağı bu iyilik karşısında herhangi bir karşılık beklememektedir.

“Bre, Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canını alıyor? Kadir Allah, birliğin varlığın hakkı için Azrail’i benim gözüme göster, savaşayım, çekişeyim, mücadele edeyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğidin canını almasın, dedi. Çekildi, döndü, Deli Dumrul evine geldi.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 89). (Muharrem ERGİN, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder)

Sahibinden gördüğü kötü muameleden kaçan Dilber’e yardım eden kadın da bir karşılık beklentisi içinde değildir. Kadını iyilik yapmaya yönelten, çocuğa karşı duyduğu merhamet duygusudur.

“— Bu yatağı aşağı indirin de ben sizin esiriniz olayım. Sana su taşıyım. Bebeklerini giydiririm. Odanı süpürürüm. Beni bırakma.

— Ben seni burada dolaba saklarım. Seni kimse bulup götüremez.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 51). (Sami Paşazade Sezai, Sergüzeşt)

Karacaoğlan da yapılan iyiliklerin boşa gitmeyeceğini söyleyerek iyilik yapılmasını ister ancak dargınlık yaşandığında bu iyiliklerin başa kakılmasının yanlış olduğunu da ekler.

“Dokunur hata kendisin bilmez

Asilzadelerden hiç kemlik gelmez

Sen iyilik et de o zayı olmaz

Darılp da başa kakıcı olma” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 67). (Karacaoğlan, Koşma)

İyimserlik. İyimserlik olayların iyi yanlarını görmeye ve her şeyin iyiye gideceğine inanmakla olur. Mehmet Âkif'in savaşın zaferle sonuçlanacağına ilişkin dizeleri, iyimserliğin en güzel örneklerindedir.

“Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...

Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 25). (Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı)

Kişi hayatı boyunca iyimser olmayı bilmelidir. İnsan bu şekilde hayata tutunabilir. Emine ise hasta olan sevdiğinin iyileşeceğini ümit eder.

“O yine başını sallıyordu, fakat biraz daha gevşek, biraz daha rızaya yakın... O zaman Emine köy hatıralarından bahsetti. Yine beraber o dağa çıkacaklar, akşamları dere başına kadar gideceklerdi.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 231). (Halit Ziya Uşaklıgil, Ali'nin Arabası)

Recep Küpçü ise, hayata kalpten sarıldığını çünkü aydınlık gelecekte ümidini kesmediğini söyler.

“Yıllar var ki yalın günde

Nice yollar arşınladım.

Adım adım, adım adım.

Kaldım toz toprak içinde

Yürümekten usanmadım

Sarıldım hayata kalpten

Ümidi kesmedim asla

Aydın aydın gelecekten.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 158). (Recep Küpçü, Kalbimde İnançla)

Sorun yokken her şeyin iyi gideceğini düşünmek kolaydır. Gerçek iyimserlik ise her şey kötü giderken bir gün her şeyin iyi olacağına inanmaktır. Karısı ve yiğeni tarafından aldatılan Adnan Bey ile kızı Nihal, bu şartlar altında dahi iyimserliklerini korumuştur.

“Bülent mektepte geceleri kalmayacaktı. Yine bahçede uzun koşuşlar olacak, o küçük mutfağın parlak takımları arasında, kitaplarda bulunmuş tarifnamelerle tatlılar yapılacaktı. Hayat yine onlar için müebbet bir bayram olacaktı, mademki artık baba kızına, kız babasına dönmüşlerdi.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 124). (Halit Ziya Uşaklıgil, Aşk-ı Memnu)

Ziya Osman Saba da her şeye rağmen iyimserliğini korumayı bilir. Güzel ve mutlu günler elbet bir gün gelecektir.

“Tekrar yaşayacağız ümitli sabahları,

Bulacağız dünyanın o en güzel yerini,

Ebedî bir sahilde yeniden tadacağız

Kol kola, sükûn dolu akşam gezmelerini...” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 54). (Ziya Osman Saba, Artık Yaşamak İçin)

Kültürel mirasa sahip çıkma. Kültürel miras, geçmişten günümüze gelen maddî ve manevî unsurlar bütünüdür. Gelecek de bu miras üzerine kurulur.

“Atatürkçülük, bütün sanat dallarında öz değerlerimizi işlemeyi ve bunu günümüzün şartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirmeyi önerir. Öz kaynaklarımız dışarıdan

etkilenmemize ihtiyaç bırakmayacak kadar zengindir. Yapılacak iş, bunları günümüz anlayışına uygun bir şekilde evrenselleştirmek ve millî benliğimizi insanoğlunun evrensel benliğiyle bütünleştirmektedir.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 13). (Atatürkçülük III. Kitap, Güzel Sanatlar)

Yahya Kemal ise “Süleymaniye’de Bir Bayram Sabahı”nda farkına varır kültürel mirasa ait bir unsurun. O mirasın vârislerinden biri olmakla da gurur duyar.

“Tâ ki geçsin ezeli rahmete ruh orduları...

Bir neferdir bu zafer mabedinin mîmârı.

Ulu mâbed! Seni ancak bu sabah anlıyorum.

Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrurum.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 264). (Yahya Kemal Beyatlı, Süleymâniye’de Bayram Sabahı)

Çinle yapılan büyük savaşta yenik ve esir düşen Göktürk halkının elindeki tüm silahlar toplanır ve silah üretmeleri de yasaklanır. Halk ise ata hâtırası diye kılıç ve bıçak parçalarını saklar. Bu silah parçalarını toplayarak eskiden bir kılıç ustası olan dedesine getiren çocuk, o parçalarla kendisine bir kılıç yapmasını ister.

“—Yalnız kırık dökük kılıç parçaları, bıçak kırıntıları bulunuyor, bunları ata hâtıraları diye saklıyorlardı. Bunları toplamak için çok yalvardım. Gün doğmadan yola çıkıp gün batana kadar yürüdüm. Açım. Susuzum. Yorgunum. Bitkinim. Ama bana bir kılıç yaparsan çektiklerimi unutacak, bahtiyar olacağım.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 90-91).

(Hüseyin Nihal Atsız, Bozkurtlar Diriliyor)

Türkler, Tatarların kurduğu birliğe karşı yapılan savaşta yenilir. Kılıçtan geçirilmekten kurtulan Türkler sayıca azdır ve güç toplamak için Ergenekon adlı demir dağın altına yerleşirler. Dört yüz yılın sonunda o kadar kalabalık olurlar ki atalarından duydukları yurtlara yerleşmek için demir dağı eriterek oradan çıkarlar. O günün bayram olarak kutlanması dahi kültürel mirasın sahiplenilmesi anlamına gelir.

Tanrı'nın gücüyle demir eridi. Bir yüklü deve geçecek kadar yol açıldı. O ayı, o günü, o saati belleyip dışarı çıktılar. İşte o gün Türklerce bayram sayıldı. O günden beri bu kurtuluş gününde bayram yaparlar. Bir demir parçasını ateşle kızdırdılar. Demir kıpkırmızı olunca önce han, demiri kıskaçla tutup örsün üstüne koyar, çekiçle vurur. Sonra bütün beyler de öyle yapar. Bu günü çok değerli sayarak 'zindandan çıkıp ata yurduna geldiğimiz gün' derler. (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 22) (Büyük Türk Klasikleri – Ergenekon Destanı)

Halkın çeşitli nedenlerle sahiplendiği isimler vardır. O isimleri duyduklarında düşündükleri ise çoğu zaman bu isimlerin gelecek kuşaklara da konmasına yol açar. Bu vesileyle hikayeler de korunmuş ve kültürel mirasa sahip çıkmış olur.

Çocukken İstanbul'un sur içinde ve sur dışında yatan evliyasını adlarıyla bilirdim. Onların yalnız adları içime yeşil bir nur gibi aksederdi. Ah o eski Türkçe adlar ve lakaplar! Öyle güzeldir ki şehit yahut evliya, derviş yahut padişah, halkın mübarek gördüğü yüzlerce sene âdeta canlı gösterirler. (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 157) (Yahya Kemal Beyatlı, Yâ Vedût)

Türk halkının kültürel miraslarından biri de zeybeğdir. Osmanlı'nın kaybolan adaletinin sonucu ortaya çıkan zorba yöneticilerin ve ağaların karşısına dağ gibi dikilen zeybekler, kültürel miras içinde öyle önemli bir yer tutmuştur ki bir halk oyununa ad ve ruh vermiştir.

“Sen raksına dalarken için titrer derinden

Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,

Bizim de kalbimiz kımıldatır yerinden

Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 65). (Faruk Nafiz Çamlıbel, Sanat)

Misafirperverlik. Türkler, misafirperverliği yönüyle tanınan bir millettir. Tren garlarında son trenin gelişini bekleyenler, her zaman artacak şekilde yemek yapanlar, kendi yemediğini misafire yediren insanlar misafirperverlik anlayışıyla böyle davranmaktadır. Bu değer örneklerinden biri, Victor Hugo’nun eserinden alınmıştır.

“ Rahip:

— Bayan Magloire, sofraya bir tabak daha korsunuz, dedi.

Adam üç adım attı, masanın üzerindeki lambaya yaklaştı, söylenen sözü anlamamış gibi:

— Bakın, dedi, ne istediğimi anlamadınız galiba. Ben kürek mahkûmuyum.

...

— Bayan Magloire, dedi; misafir yatağına temiz çarşaflar koyun.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 184). (Victor Hugo, Sefiller)

“Öyle bir ziyafet olsun ki...” diye fısıldadı Yunus, davetliler listesini tek tek gözden geçirirken. “Görenler dudağını ısırın, duyanlar hayrette kalsın, Uygur zenginlerinin cömertliği ve misafirperverliğine hayran olsunlar...” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 199). (Ziya Samedi, Cıllar Sırrı)

Hamzaname'deki hikayelerden alınan aşağıdaki kısımda Şah ile Hoca bir bahçeye konuk olurlar ve bahçenin sahibi olan Pir kendilerine yemek ikramında bulunur.

“Buyurun!” dedi. Şâh ile Hoca geçüp oturdılar. Ol pîr erkâna hizmet itmiş idi, tîzvarup bir sini ile peynir, reçel, zeytün ve meyvelerden mâ-hazarı getirüp bunların önüne kodı. Hoca ile Şâh ol pîrün ferasetine tahsînitdiler. Didiler ki: “Pîrüm, eyü yollu adamsın!” didiler. (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 118) (Hamzavî, Hamzanâme)

Babası hastanede kapıcılık yapan çocuk, hastane savaş nedeniyle cepheye yakın bir yere taşınıncaya evde yalnız kalır.

“O yokken âdeta bir ev efendisiydim. Kendi elimle yemeği hazırlar, yatağımı yapıp kaldırırdım, odamı temizler, çamaşırimi yıkardım. Hatta bazen büyük adam gibi eve misafir davet ettiğim de olurdu.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 117). (Reşat Nuri Güntekin, Eski Bir Yara)

Nezaket – incelik. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerinde nazik olmaları, anlaşmalarını kolaylaştırdığı gibi yaşanması olası anlaşmazlıkları da engeller. Nezaket denkler arasında sergilenen bir davranış değildir. Padişah II. Mahmut'un babası tarafından kendisine hediye edilen kılıçla huzura çıkma izni alan Alemdar Paşa'ya Padişah'ın yaklaşımı bir nezaket örneğidir.

“– Her ne kadar huzura silâhsız varılırsa da Hünkârım, amcanızın hediyesidir eksik etmem üstümden. Bağışlayın.

– Zarar yok Paşa zarar yok. Bildiğiniz gibi yapın. Bu erkân ve rical önünde size minnetimizi ifade etmek için sabırsızlanırdık.

– İltifat buyurursunuz Hünkârım!

– *Oturmaz mısınız?*” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 139). (Orhan Asena, Tohum ve Toprak)

Saltuknâme’den alınan aşağıdaki kısım, Sarı Saltuk’un Osman Gazi’ye nasihatlerini içerir. Bu nasihatler, Osmanlı’nın yönetim anlayışını şekillerinden unsurları içerir. Padişaha ve devlete vergi bağıyla bağlı halkın incitilmemesi yönündeki nasihat son derece önemlidir. Halk devlete sırt çevirirse yönetim alanında sorunlar ortaya çıkar.

Oğul Hak Teâlâ sana ve neslüne saâdet ve devlet ve izzet rûzî itmiştir. Zinhar gazâyı elden komanuz, adl ve dâdidüp fakîrün beddüâsından hazeridün, raiyyeti incitmen, fisk ve fücürdan kaçın, bid’ad itmen ve ittürmen, şeriatı gözedün, ihsân eylen ve hem garibi hoş tutun, zulm ve cevri terk eyle. (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 86) (Ebü’l-Hayr Rûmi, Saltuknâme’den)

Hangi şartlar altında olunursa olunsun davranışlarda nezaket ilkesi arka plana atılmamalıdır. Otelde kalan adamdan uzun süredir alacağı olan işletmecinin alacağını isteme şekli, oldukça incedir “Kara Kız” adlı eserde.

“Gücenmeyin ama” dedi, “sizden biraz alacağım var galiba? Buraya geleli dün üç hafta tamam oldu. Az önce aklıma geldi. Başımda kalabalık bir aile var, geçim hiç kolay olmuyor.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 219). (George Bernard Shaw, Kara Kız)

Birine yardım ederken de ince olmak gerekir. “Kanlı Kavak” adlı eserde Zenne’nin bekçilik yapan Hacivat’a yardımındaki incelik kendini şöyle gösterir:

“KARAGÖZ – Açılır... Gümbedegüm, gümbedegüm, gümgümbede...

ZENNE – (İçerden) Bekçi baba, biraz gelir misiniz ?

HACİVAT – Geleyim efendim. (Gider.)

ZENNE – (içerden) Alınız şu parayı, size layık değil ama kusura bakmayınız.

HACİVAT – Aman efendim, ne zahmet, ne zahmet...” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 188-189).

(Suat BATUR, Kanlı Kavak)

Dostlar bazen birbirlerine yönelik eleştirilerde de bulunur. Bu eleştirilerin nedeni eleştiri yapandan sorulurken dahi nezaket sınırları dışına çıkılmamalıdır.

“Ve söz arasında:

‘Canım bunu neden böyle yazdın?’ demeye karar verdi.

Dostluk semamızda ortaya çıkan bu hafif bulut, samimi sanatkârlar arasında olması lazım geldiği gibi pek çabuk dağıldı. O benim takdir ve iyi niyetimi anladı, ben onun inceliğine minnettar oldum.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 92). (Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet’i Nasıl tanıdım?)

İncelik ilkeleri var olan ortama göre değişiklik gösterebilir. Kırsal yaşam süren bazı bölgelerde bir erkeğin kadınla el sıkışması dahi hoş karşılanmazken modern yaşantı içerisinde kadının elini öpmemek kabalık sayılabilir. Nezaket ve incelikte ortamın gerekleri göz önüne alınmalıdır.

Selma Hanım, biraz ötede, kocasının yanlarına yaklaşmak ister gibi kendilerine bakmakta olduğunu gördü. Genç evliye:

“Ben de size kocamı takdim edeyim, dedi. Ve eliyle Hakkı Bey’e küçük bir işaret etti. Onun da akşamın ilk saatinden beri kollayıp gözetlediği hep bu idi. Yanındaki hanımı bırakıp koştı ve yerlere kadar eğilip genç kadının elini öptü.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 124).

(Yakup Kari Karaosmanoğlu, Ankara)

Öz güven. Öz güven, kişinin kendisine güvenini ifade eder. Ataç, “Yeni Şiir” adlı yazısında şairlerin kendisine güvenmesi gerektiğini anlatır.

“Hayır, bu sanat adamının kişiliği herkesten başka olmasında değil, herkesle bir olmasındadır. Yalnız kendisinde bulunan bir şeyi söyler, ama onu söylemekle bütün insanları söyler. Yalnız kendine vergi olan bir söyleyişi vardır ki onda her insan, küçük büyük her insan kendini bulabilir. Yani şair, ‘Malûmdur benim sühanım mahlas istemez,’ diyebilen, bunu haklı olarak söyleyebilen adamdır, ama bu: ‘Benim şiirimde bütün insanlık vardır, ama bunu ancak ben söyler, sezdirebilirim,’ demektir.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 170). (Nurullah Ataç, Yeni Şiir)

Ruşen Eşref’in “Kadere Meydan Okuyan Adam”ı, işgal yıllarının başından itibaren vatani kurtaracağına dair öz güvenini yitirmeyen Ulu Önder’i anlatır. Bu eserde, bir insanın öz güveninin bir ulusun kaderini nasıl değiştirebildiği anlatılır.

“Sen, yurdumuzun çiğnendiğini, devletimizin çöktüğünü acılı gözlerimizle gördüğümüz günlerde kara bahta sert yüz gösterip, “vatan şairi”nin çelik musralarını kendi güveninin ateşinde yeniden tavlandırarak:

Vatanın bağına düşman dayasın hançerini

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini.

deyip kadere meydan okumuş adamsın!..” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 276). (Ruşen Eşref Aydın, Kadere Meydan Okuyan Adam)

Rudyard Kipling ise “Adam Olmak” şiirinde adam olmanın ilkelerini ortaya koyar ve bu ilkelerden birinin de kişinin zor zamanlarda dahi kendine güvenmesi olduğunu vurgular.

“çevrende herkes şaşırırsa bunu da senden bilse

sen akli başında kalabilirsən eğer

herkes senden kuşku duyarken hem kuşkuya

yer bırakır

hem kendine güvenebilirsən eğer

...

her şeyiyle dünya önüne serilir.

üstelik oğlum adam oldun demektir.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 215). (Rudyard Kipling, Adam Olmak)

Türkler, Osmanlı Devleti'nin gerileme ve çöküş dönemlerinde kendilerine olan güvenlerini kaybetmeye başlamıştı. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve Cumhuriyet idaresinin kurulmasıyla birlikte halk öz güvenini yeniden kazandı.

“Artık kendimizi başka bir ışıktaki görüyoruz. Esaslarında Garp’la ölçüşebilecek bir medeniyetten, bir insan ve bir hayat üstünlüğünden geldiğimizi anlıyoruz. Önümüzdeki bilgi ve sevginin yavaş yavaş açtığı âleme yenileşen zevkimizle, güzeli ve iyiyi anlayıştaki görüş farkımızla eğildikçe kudretimiz, nefsimize güvenimiz artıyor.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 5).

(Ahmet Hamdi Tanpınar, Asıl Kaynak)

Paylaşımci olmak. Askerden izinli olarak eve gelen Şükrü, tayınlarını ve yolda elde et ve armutları eve getirerek ailesiyle paylaşır. Bu paylaşım, Şükrü'nün ailesine duyduğu sevginin göstergesidir.

Kurban Dede, ailenin reisidir. Oğlu Şükrü askerden bir günlüğüne izne gelmiştir. Odada. Kurban ile Feride bir döşek üzerinde oturmuşlardır. Şükrü getirdiği çuvalı açmış, içindekileri çıkarmaktadır.

ŞÜKRÜ – Gelirken yolda bir koyunu kurt kapmış, yerken gördüm... Tabancamı ateşledim, kaçtı kurt. Ateş yakıp pişirerek yedim birazını, çoğu da burada, getirdim işte... Postu da var. (Çıkartır, kenara kor.) Tarlalardan kâhmut topladım (çıkarır) yeriz... Bunlar da tayınlarım, komutanım vermişti, yola çıkarken. Hiç yemeden size getirdim. (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 142-143) (Yahya Akengin, Eski Çarıklar)

Emekli ve dul olan Őadi Bey ile Meserret Hanım bir gün parkta tanışır ve birbirlerine aşık olurlar. Sonrasında ise torunları tanışır ve onlar da birbirlerine aşk olur. Orta kuşağın durumu ise hem yaşlıların hem de gençlerin evliliğini kaldıramayacak durumdadır. Bu nedenle gençler, ileriki bir dönemde evlenmeleri için Őadi Bey ve Meserret Hanım'a baskı yaparlar.

“MESERRET HANIM — Őadi Bey konuş, yoksa ağlayacağım.

ŐADI BEY — Çocuklar, her şey geride kaldı. Aslında bu dünya mutluluklarla ve iyiliklerle dolu. Herkese yetecek kadar. Yeter ki paylaşmasını bilelim.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 107). (Recep Bilginer, Parkta Bir Sonbahar Günüydü)

Cömertlik de paylaşma yollarından biridir. Varsıl insanların sahip olduklarını ihtiyaç sahipleriyle paylaşmaları, toplumsal barışın ve huzurun güvencesidir.

“Huzur, dünya, devlet ve her türlü iyilikleri, hasılı bütün dileklerimi verdin.

Bu ihsanlara şükreden ben âcizim; ey asil, bunun şükürünü sana karşı yine sen eda et!

Sözlerini burada kesti, hazinelerini açtı; fakir fukaraya çok mal dağıttı.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 59). (Yusuf Has Hâcip, Kutadgu Bilig)

Saygı. Bir kişi farklı nedenlerle ve herhangi bir kişiye, nesneye, kavrama vb. saygı gösterebilir. Vatanını savunmak için canlarını veren kişilere saygı göstermek ise dünya toplumlarının ortak değerlerinden olmuştur.

“Aziz şehitlerimiz!

Gözlerimiz yaşla dolu, kalbimiz hürmet ve muhabbetinizle dolu karşınıza geldik. Sizden mahcubuz. (...) Burada kemikleriniz kayalardan örülmüş sarp, yalçın dağlar gibi bir âbide kurdu. Eseriniz, yüzlerce, binlerce buradan gelip geçenleri hayretle, hürmetle düşündürecektir.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 177). (Hamdullah Suphi Tanrıöver, Çanakkale)

İnsanlar, buldukları konum dolayısıyla da birilerine saygı gösterebilirler. Bu her zaman otoriteye boyun eğme anlamına gelmez. Bâbü Şah’a karşı düzenlenen suikast sırasında yardıma gelen adamlarının saygısı, otorite sahibi kişiye yürekten gösterilen saygıdır.

“Baktım, bana candan bağlı olan adamlarım Kutluk Muhammet Barlas ve Baba Pergarî. Yanlarında on beş veya yirmi kadar adamla gelip yetiştiler. Yaklaşınca kendilerini attan yere attılar ve uzaktan hürmetle eğilerek tazimle, benim ayağıma düştüler.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 103). (Bâbü Şah, Bâbürnâme)

Bağımsızlığın göstergesi olan bayrağa saygıda kusur edilmemelidir. Kurtuluş Savaşı sırasında Ulu Önder’in düşman bayrağına dahi çok hassas yaklaşması, bayrağın bir millet için ne anlama geldiğini açıkça göstermektedir. Türk bayrağına duyulan saygının en güzel ifadelerinden biri ise Arif Nihat’ın dizelerinde görülür:

“*Öpelim temizse dudaklarımız*

Fakat basmasın toprağına

Temiz değilse ayaklarımız.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 35). (Arif Nihat Asya, Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor)

Türk anne babaları, yaşça kendinden büyük olanlara saygı gösterilmesini küçük yaşlarda çocuğı öğretir. Çocuklar da hâl ve hareketlerinde buna dikkat eder.

“*ÂŞIK HASAN – Bana bak oğlum Muslu! Öyle bir yere geldik ki buradan çift gelen tek gider, tek gelen hiç gider. Sen şöyle önüme geç oğlum!*

MUSLU – Babacığım, arkanızdan geliyorum. Hiç küçükler büyüğünün önüne geçer mi?” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 189). (Suat BATUR, Kanlı kavak)

Vatan uğrunda canını verenlere saygı duymanın dünya toplumlarının genelinde rastlandığını belirtmiştik. Halide Edip’in eserinden alınan parçada çarpışan askere ve şehide gönderilen selam bu saygının ifadesidir.

İşte çamur içinde, barut ve kan içinde, cehennem ateşi içinde kayalara tırmanan nefer, ölüm yağmuru altında memleketini çalmaya gelenin gırtlığına atılan nefer budur. İçindeki korkunç kudretin manasını bilmeyen, tahlil etmeyen fakat içindeki eski ve isimsiz bir cengâverlikle yeni, müphem, henüz boş bir ülküye lazım olduğu dakika şahane ölen nefer budur. İçimden selamlıyorum onu ve onun gibi ateş altında, duman içinde memleketi için ölmeye atılanları birden selamlıyorum. (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 155) (Halide Edip Adıvar, Muharebeyi Kazananlar)

Saygının bir türü de özsaygı yani kişinin kendisine duyduğu saygıdır. Muasır medeniyetlere duyulan hayranlık insanları kendi kültürel unsurlarına yabancılaştırabilmektedir. Unutulmamalıdır ki özsaygısı olmayan kişi ve milletler hiçbir zaman saygıdeğer olamazlar. Aşağıdaki parçada bir dönem Avrupalı sanatçıları bilmedikleri için büyüklerin eleştirildiğinden ancak bu durumun değiştiğinden bahsediliyor.

“(Büyüklerin) Kendilerine mahsus bir hayatı yaratmış olmaları ve onu samimilikle yaşamaları, her türlü özentiden uzak, asilliği yalnız kendi yarattıkları şeylerde bulmaları hoşumuza gidiyor. Gururlarına, zevklerine hayran oluyoruz. Sinan’a hürmet ediyoruz, eski musiki ustalarımızı anlamaya çalışıyor ve anladıkça mükemmelliklerine şaşırıyoruz.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 5). (Ahmet Hamdi Tanpınar, Asıl Kaynak)

Selamlaşma. Selamlaşma olmadan sağlıklı bir iletişim başlamaz. Elbette sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi için selamın verilmiş şekli de önemlidir. Köy kahvesine girip de “Nabersiniz?” gibi anlamsız bir cümle kurarsanız, karşınızdaki topluluğun sizi dinlemesi ya da söylediklerinize değer vermesini beklemeniz yanlış olur. Selamlaşma anlaşılır cümlelerle ve ortama uygun yapılmalıdır. Unutulmamalıdır ki selamlaşmayı bilmeyen birinin sosyalleşmesi mümkün olmayacaktır.

Edebiyat ders kitaplarında selamlaşma değeriyle ilgili şu bulgular elde edilmiştir:

“(Harman sonu, sıtmaya yakalanmış olan Bektaş Ağa köye gelir. Cami önünde muhtarla karşılaşır.)

Bektaş Ağa – (Muhtara) Selâmünaleyküm.

Muhtar – Aleykümselâm.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 158). (Şükrü Elçin, Köy Seyirlik Oyunu)

“O mahalde anı gördü ki Fahrü’l-Enbiya Muhammed Mustafa Sallallâhu Taâlâ Aleyhi Vesellem Hazretleri çıkageldi.

Derviş heman dem yiründen turdı. Ana karşı vardı. İzzetle selâm virdi.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 80). (Kaygusuz Abdal, Kitâb-ı Miglâte’den)

“Fikret, bizi selâmlayıp nazik bir eda ile evinden içeri buyur ettikten sonra, benim üzerimde ancak gün görmüş kibar bir insan tesiri yapacak ve yüzünü biraz önceki sert çizgileri bana, yalnız, gördüğünden olmuş bir kimsenin yürek acısını ifade edecekti.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 112). (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları)

“Melik uyanınca ayağa kalktı, sabah namazını kıldı. Gülnuş Banu’ya ve Gazi Bey’e veda edip kaleden aşağı indi. At çektiler, bindi, otağına geldi. Gaziler onu karşılayıp selam verdiler.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 98). (Necati Demir, Dânişmendnâme)

“- Durundu yavrularım, işte şimdicek pişecek...

Fakat ne hâl ise bir türlü pişmiyordu yemek!

Çocukların yeniden başlamıştı nâleleri...

Selâmı verdi Ömer; daldı âkıbet içeri.

Selâmı aldı kadın pek beşuş bir yüzle.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 166). (Koca Karı İle Ömer)

Sevgi. Yaşadığı yeri terk ederek Anadolu’da öğretmenliğe başlayan Feride Öğretmen, Zeyniler’de görev yaptığı sırada öğrencisi olan bir kız çocuğuna fazlasıyla yakınlık duyar.

“Ders verirken gözlerim gayriihtiyarî ona dönüyordu. O da bana bakıyordu. İnci dişlerinde bir tatlı gülümseme, lacivert gözlerinde dudaklarıma sürünürcesine hissettiğim bir

muhabbetle annelik hissini ben, ömrümde ilk defa bugün duydum.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 120). (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

İnsanlar kırıcı sözler söylemediğinde, sizi yaralamak amacıyla eleştirmedeğinde, dürüst ve güler yüzlü olduğunda insanları sevmemek için bir neden kalmaz. Halide Nusret’in insanları zaman zaman sevmesi, yukarıda özellikleri sayılan insanlarla her zaman karşılaşmamasından olsa gerek.

“Seviyorum insanları zaman zaman

Bakıyorum yüreği güneş dolu, alnı ak

Biri var...

Ne dilinde iğne, ne avucunda taşlar

Ne gözlerinde yalan

Gerçekten insan!

Gülüşleri, gözyaşları sıcak

Canımdan yakın, yıldızlardan uzak

(...)

Seviyorum insanları ben her zaman.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 268). (Halide Nusret Zorlutuna, İnsanlar)

Büyükşehirlerde hayat hızlı akar. Sürekli bir koşuşturma vardır çünkü sürekli bir şeylere yetişmek gerekir. Yaşanan gecikmeler de bu yüzden can sıkıntılarına sebep olur. Oysaki bir yere ya da bir şeye yetişemeyen insan şöyle bir baksa etrafına belki de canı sıkılmayacak ve etrafındaki güzellikleri fark ederek sevecektir.

“İstanbul’un küçük semtlerinden birinde, iskele meydanında duruyorum. Boğaz vapurlarının gecikmelerini her zaman severim. Pek öyle aldırnam geçzen zamana, kendi kendime, gelmeler de olur, ben burada kalırım, oyalanacak bir şeyler bulurum elbette derim.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 69). (Sabahattin Kudret Aksal, Meydan)

Bazen birilerini kaybeder ve ardından gözyaşı döker, üzülrüz. Kanunî Sultan Süleyman’ın ilk oğlu ve tahtın en güçlü adayı Şehzade Mustafa öldürüldüğünde Taşlıcalı Yahya da derin bir üzüntüye kapılır ve aşağıdaki mersiyeyle kaleme alır:

“Yalancının kuru bühtânıbugz-ı pinhânı

Akıtdı yaşımızı yaktı nâr-ı hicrânı” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 9). (Taşlıcalı Yahyâ, Şehzâde Mustafâ’ya Mersiye)

Türkler için en büyük sevgilerden biridir evlat sevgisi. Oğlundan uzun yıllar ayrı kalan Bayram Ağa’ oğlunu gördüğü an hissettikleri, bu sevginin yansımasıdır.

“MEHMET — Kandiye’de Kale Muhafızı Hafız Bayram Ağa’nın oğluyum.

BAYRAM AĞA — (Dehşetle haykırır.) Mehmet... Evladım... Mehmet...

MEHMET — (Şaşırır)

BAYRAM — Gel yavrum... Yirmi beş seneden beri hasret olduğun baban benim. Gel yavrum, gel (Kollarını açar.)

MEHMET — (Haykırarak) Babacığım... (Koşar sarılır.)” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 205). (Muhasipzade Celal, Köprülüler)

Sevilenler zaman içinde kaybedilir. Kaybedilenler de insanlara anılarını hatırlatır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken anılara bağımlı hâle gelerek içinde yaşanan zaman diliminden kopmamaktır.

“Ah, bütün sevdiklerim, bütün kaybettiklerim!

Neyi arayım, yerde kurt, göklerde yıldız mı?

Babam, annem, evimiz, bahçem, çitlenbiklerim,

Sizler rüya mıydınız, sizler yaşadınız mı?” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 84). (Ziya Osman Saba, Sizleri Görüyorum)

Sorumluluk. İnsanlar sorumluluk sahibi olmalıdır. İnsanlar sorumluluk sahibi olmayı reddettikleri anda toplumsal kargaşa çıkar ve toplumsal birliktelik bozulur. Her sorumluluk bir gerekçeye dayanır. Vatan savunmasında canını feda eden şehitlere karşı borç hissedilir ve yeri geldiğinde ben de canımı feda edebilirim düşüncesi gelişir.

“Size minnettârız, size borçluyuz. İstîlâya uğrayan vatana dönen bu gençler, karşınızda el bağlayan bu gözleri yaşlı kardeşleriniz, bahtsız vatanına karşı vazifelerini yaparak size borçlarını ödeyeceklerdir.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 178). (Hamdullah Suphi Tanrıöver, Çanakkale)

Avcının namlusunun ucunda erkeğini yalnız bırakarak kaçan dişi kurdun kaçış gerekçesi, bir lokma ekmek için aşağılık durumlara düşmemeyi yavrularına öğretmektir. Bir annenin yavrularını koruması ve iyi yetiştirmesi gerekir.

“Lâkin bir vazifesi vardı. O iki yavruyu dağlara kaçırmak, onlara orada açlığa tahammül etmeyi ve şehirlerde bir lokma ekmeğe ve bir yatacak yere mukabil insanın önünde av avlayan zelil hayvanların insanla akdettiği ittifaknameye hiçbir zaman dahil olmamayı öğretmekti.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 269). (Yahya Kemal Beyatlı, Kurdun Dişisi ve Yavruları)

“Biz bir taraftan bir medeniyet ve kültür buhranı içindeyiz; diğer taraftan bir iktisadî reforma ihtiyacımız var.

Bunların birini öbürüne tercih edecek vaziyette değiliz. Buna hakkımız yok. İnsan birdir. Çalıştıkça, bir şey yarattıkça kendisini bulur, iş mesuliyeti, mesuliyet düşüncesi, insanı doğurur.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 79). (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur)

Hangi millete üye olursa olsun bir insan kendi dilini korumak ve geliştirmekle yükümlüdür. Zeynep Korkmaz, bunun nasıl yapılması gerektiğini şöyle anlatır:

Türk dili zengin ve geniş bir dildir; her mefhumu ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lazımdır. Türk milletini ve Türk dilini medeniyet tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz. (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 69)
(Zeynep Korkmaz, Atatürk Ve Türk Dili)

Hangi işle uğraşılırsa uğraşılınsın, her iş kolunun kendine göre bir sorumluluğu vardır. Ali Suavi'ye göre bir gazeteci şunlardan sorumludur:

“Şimdilerde Fransızca bilenler ve hiç olmazsa Ermeni harflerini öğrenenler devlet ve millete dair neler öğreniyorlar! Sade Türkçe bilenlerin o işlere malumatı olamıyor. Bunun çaresi, her yerde ne oluyorsa doğruca yazıp herkese bilgi vermektir.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 24). (Ali Suavi, Gazete)

Bir devleti kurmaktan ziyade o devletin yaşatılması önemlidir. Devletin yaşaması da vatandaşların sorumlu birer birey olmalarından geçer. Ahmet Köklügiller bu durumu şöyle ifade eder:

“Bu nedenle, cumhuriyet yönetiminin tüm organlarıyla her tehlikeye karşı korunması gerekir. Önemli olan cumhuriyeti kurmak, ilan etmek değil; onun gereklerini yerine getirmek, yaşatmaktır.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 12). (Ahmet Köklügiller, Cumhuriyetçiliğin Nitelikleri)

Şefkat – merhamet. Şefkat ve merhamet sevgiyle ilişkili değerlerdendir. İslam inancında Allah’ın merhametli olması insanları da merhametli olmaya iter. Soğukta üşüyen, memleketinden çok uzaklarda ana dilini konuşan birini görünce duygusallaşan, babasını kaybedince aile reisi görevini üstlenen çocuğa; vatan savunması için vurulan askere hissedilen duygunun adıdır şefkat ve merhamet.

Edebiyat ders kitaplarında şefkat-merhamet değeriyle ilgili şu bulgular elde edilmiştir:

“Bize gayret yakıştır, merhamet Allah’ındır.

Hükm-i âti ne fakîrin, ne şehan-şâhındır.

Dinle feryâdını kim terceme-i âhındır;

İnledikçe ne diyor, bak vatanın her nefesi...” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 45). (Namık Kemal, Murabba)

“Dışarda fırtına gittikçe pür gazab, cûşân

Bir ihtilâc ile etrafa ra’seler vererek

Uğulduyordu...

— *Yarın yavrucağ nasıl gidecek?* (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 222). (Tevfik Fikret, Balıkçılar)

— *Ağlama diyorum sana! Ağlama!*

Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı ama yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici döküldüğünü duydu.” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 23). (Refik Halit Karay, Eskici)

“Bire kuş gibi

vurulmuş gibi

kanadından

yaralı bir atlı yuvarlandı atından!

Bağırmadı,

gidenleri geri çağırmadı.

Baktı yalnız dolu gözlerle

uzaklaşan atlıların parıldayan nallarına!

Ah ne yazık!

Ne yazık ki ona” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 147). (Nazım Hikmet Ran, Salkımsöğüt)

“Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi,

Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,

- Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-

İlel’ ebed çekecek dûş-i ıztırârında!

O, yük değil, kaderin bir cezâsı masuma...

Yazık, günâhu nedir, bilmeyen şu mahkûma!” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 176).(Mehmet Akif Ersoy, Küfe)

“Celâl, yaşamı boyunca kadınlar canibinden hep iltifat ve takdir gördü. İki üç büyük aşk yaşadı. Eski kötü anılarını unuttu. (...)

Son dönemde aşktan da üstün bir şeye vardı. Kendini olduğu gibi kabul eden, anlayışlı, ince ve şefkatli bir hanımın arkadaşlığını kazandı.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 30). (Haldun Taner, Sırtık Bir Küskün)

Temizlik. İnsanlar, yaşamın her anında temiz olmalıdır. Burgazi, insanların yemeği temiz yemelerini ve yemekten sonra da ellerini yıkayıp silmelerini istemektedir.

“ Yemek yemekte on iki edep vardır: Evveli sağ dizini yukarı dike, sol dizini aşağı koyup otura. Lokmayı çiğnerken evvel sağ tarafı ile çiğneye. Lokmayı küçük kese, temiz yiye; yani iki elini bulaştırmaya. Yemekten sonra ellerini yıkaya ve sile.” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 65). (Haliloğlu Yahya Burgazi, Burgazî Fütüvvetnâmesi’nden)

Türkler temizliğe önem veren bir millettir. Buna karşın temizlikle ilgili en fazla değerler geçtiği metin ise Roma’yı anlatır.

“Sabahleyin ağzından sular dökülen aslanları seyrederek Doney’e gittim. Burası, büyük otellerin, şık mağazaların ve camlarından hare hare sular akan çiçeklerin sıralandığı büyük bir cadde üstünde, ViaVeneto’da bir kahvedir ama Mehmet Akif’in “Mahalle Kahvesi” değil, bir temizlik ve zarâfet sergisi...” (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 114). (Yusuf Ziya Ortaç, Roma’da)

Türk askeri cesur ve disiplinli olduğu kadar da temizdir. Türk ordusunda askeri eğitimlerde gösterilen disiplin temizlik için de geçerlidir.

“Şimdi geçerlerken baktım ve tanıdım. Tümenin bir bataryası gidiyor. Önde bir bölük asker var. Kırmızı bayrakları ellerinde, ayaklarını, biraz yadırgadıkları alafrangadan dönme bir şarkının havasına uydurmuş gidiyorlar. Hepsi temiz, hepsi yeni giyinmiş, askerin vakarı, efendiliği üstlerinden akıyor.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 155). (Halide Edip Adıvar, Muharebeyi Kazananlar)

Herkes evinin önünü süpürdüğünde tüm mahalle temiz olur belki ama köy meydanının da mahalleli tarafından ortak olarak temizlenmesi gerekir. Herkesi ilgilendiren alanların temizliğinde yardımlaşmak şarttır.

(Su arkınının) *“Neresinden bir yontma taş düşmüş, hangi köşesi delinmiş, hangi duvar yıkılmış onarıverirlerdi. Sonra köyden bir imece kurar, artık bir hafta mı, on gün mü sürer arkin çamurunu, kumunu temizlerlerdi.”* (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 145). (Mustafa Kutlu, Dürbünlü Çiçek)

Vatanseverlik. Vatanseverlik vatanını sevmek, onun ilerlemesi uğrunda üzerinde düşen vazifeyi de en iyi şekilde yerine getirmektir. Yapması gereken işi en iyi şekilde yapan ya da yapmaya çalışan insanlar da vatansever olarak adlandırılır.

“*Muhsin Çelebi sordu:*

– *Katınızda bu kadar nişancılar, kâtipler, hocalar var. Niçin onlardan intihâb etmiyorsunuz?*

– *Sen, Şah İsmail’in kim olduğunu biliyor musun?*

– *Biliyorum.*

– *Devletini seviyor musun?*

– *Seviyorum.*” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 101). (Ömer Seyfettin, Pembe İncili Kaftan)

Meşrutiyet sonrasındaki yeniliklerle birlikte ülkede güzel olayların yaşandığını düşünen Tevfik FİKRET, gençlerin yeni düzene sahip çıkmasını ve yılmadan çalışmalarını öğütler. Vatan sevgisinin gereği budur.

“*Sönsün müebbeden o cehennem; senin bugün*

Cennet kadar güzel vatanım var, şu gördüğün

Zümrüt bakışlı, inci şetâretli kızcağz

Kimdir, bilir misin? Vatanın... Şimdi kaygısız” (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 225). (Tevfik Fikret, Ferdâ)

Eski kuşakların birçok konuda yenileri eleştirmesi gelenek hâline gelmiştir. Unutulmamalıdır ki her kuşak kendi devrinin doğasına uygun olarak yaşar ve gençleri eleştirenler de kendi gençliklerinde başkaları tarafından eleştirilmiştir. Aşağıda verilen metindeki gençlere yönelik eleştiri ise gayet ölçülüdür.

Hiç mi hiç benzemiyorlardı kendi gençliğinin gençlerine. Her şeyleriyle başkaydılar. Giysileri, türküleri, konuşmaları... Yok yook! Yurt sevgilerini yitirmiş değillerdi; tersine, daha güçlü, daha da parlak bir ateşle yanıyordu yürekleri içinde yurt

sevgisi ama tuhaf bir biçimde. Sevgilerini bile kaba bir biçimde vuruyorlardı dışa.
(MEB Edebiyat 3, 1999, s. 186-187) (Cengiz Dağcı, Yurdunu Kaybeden Adam)

Vatanseverlik denince ilk akla gelen vatanını korumak uğrunda canı pahasına savaşmaktır. Üç Şehitler Destanı, Türk Kurtuluş Savaşı'nda çarpışan askerin vatanseverliğini başarılı bir şekilde ortaya koyar.

“Bir muhabbet sarmıştı her yönü,

Vatanı ve bizi seven.

Çoğalmıştık bir ucdan bir uca, rüya,

Büyüyordu ova kendiliğinden.

Neydi damarlarımızda çoğalan, çoğalan?

Neydi bu tepenin ardı?

İçimizde sadece vatan değil,

Yeryüzü kadar bir şey vardı.” (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 40). (Fazıl Hüsnü Dağlarca, Üç Şehitler Destanı)

Tanzimat Fermanı ile müsaderenin kaldırılması ve mülkün emniyet altına alınmasının vatanseverlik duygu ve bilincini arttıracakı düşünülmüştür ki bu gayet yerinde bir saptamadır. Kişi sahip olduğu şeyleri korumak ve geliştirmekte daha isteklidir.

“Bilakis mal ve mülklerini tamamen emniyet altında olduğu zaman kendi işiyle kendi gelirini yükseltmekle uğraşp kendisinde günbegün devlet ve millet gayreti ve vatan sevgisi arttığından ona göre iyi niyetle çalışacağı şüpheden uzaktır.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 22). (Tanzimat Fermanı)

Nazım Hikmeti de “İstiklal” şiiriyle Türk Kurtuluş Savaşı’ndaki vatanseverliği yalın bir şekilde ifade etmiştir:

“Bu zırhlıları, bu orduları tanırım,

benim de sularına girdiler,

benim de toprağıma asker çıkardılar geceleyin.

Kanıma susamıştılar.

Çalmak istiyorlardı gözlerimin nurunu

Hünerini ellerimin.

Döktük denize onları

1922’ydi yıllardan...” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 62). (Nâzım Hikmet Ran, İstiklâl)

Yardımlaşma – dayanışma. Tarihin eski devirlerinden itibaren insanların sosyalleşmelerini sağlayan etkenlerden biri de, tek başlarına bazı işleri başarmakta zorlanmalarıdır. Sosyal yaşamda insanlar birbirleriyle yardımlaşma içerisindedir.

“– Askerliği bitmesine de bir şey kalmadı, yerinde kalsın, dedik. Askerden gelirse, bakalım bir yere yerleştirebilecek miyiz?

– Bu kadar eş dost var, hep elden geleni yaparız. Efendim, bana müsaade, Divân’a kadar uğramak istiyordum da... Ara sıra görüşelim, Salim Bey.” (MEB Edebiyat 1, 2005, s. 110). (Memduh Şevket Esendal, Feminist)

Şeyh Galip'in "Hüsni ü Aşk" ından alınan aşağıdaki kısım, sembolik bir anlatıma sahiptir. Aşk, ilahi aşka ulaşmak isteyen derviş; Sühan ise şeyhtir.

"Aşk, hocası Gayret'le yola koyulur. Yolda çeşitli tehlikelerle karşılaşır. Cadı, dev, yılan, akrep, gulyabani dolu yollardan geçerler; ateş denizini mumdan gemilerle aşarlar ve birçok tehlike atlattır. Tehlikeye düştükleri zaman Sühan yardımlarına koşar ve onları zor durumlardan kurtarır." (MEB Edebiyat 2, 2006, s. 156). (Şeyh Galip, Hüsni Ü Aşk)

Dayanışma pek çok sorunun çözümü için vazgeçilmez unsurdur. İnsanların yardımlaşmaya özen göstermeleri sorunların çözülmesini sağlayacaktır.

"Millî birlik ve beraberlik içinde kendi benliğimize ve milliyetimize göstereceğimiz fiilî davranış ve hareketlerimizin başında, dayanışma gelir. Birliğe doğru yürüyüşü sağlayan dayanışma, barışın da koşuludur. Bütün bunlar dayanışma kavramının önemini akılcı şekilde ortaya koymaktadır." (MEB Edebiyat 3, 1999, s. 56). (Atatürkçülük III. Kitap, Dayanışma)

Osmanlı Devleti'nin kurulması aşamasında Osman Bey'e yardım eden unsurlar vardır. Özellikle Şeyh Edebali'nin sözüne itibar edilen biri olması, Osmanlı Beyliği'nin devletleşme sürecinde oldukça etkili olmuştur.

"Ahî reislerinden olup Eskişehir civarında İtburnu mevkiinde tekkesi bulunan Şeyh Edebali, o havalinin en itibarlı ve sözü geçen ulularındandı; tahsilini Mısır'da yapmış olan Edebali'nin kızı Malhun Hatun'u Gazi Osman Bey almış ve bu suretle Ahîlerin nüfuzundan istifade temin etmişti." (MEB Edebiyat 10, 2011, s. 4). (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kayı Boyu Ve Osmanlı Ailesi)

Cenap Şahabettin “On Birinci Mektup” ta, piramitlerde görevli olan insanların ziyaretçilere nasıl yardımcı olduklarını aktarıyor.

“İnmek için atılan her adımda üst basamaktan bir kişi sizi salıveriyor; iki kişi kollarınızdan tutarak size yardım ederek birlikte iniyorlar, bir kişi de yol gösteriyor.” (MEB Edebiyat 11, 2005, s. 89). (Cenap Şahabettin, On Birinci Mektup)

Orhan Pamuk ise, insanların okumadıklarından dert yanmaktadır. Ona göre okuyan insanların olduğu bir toplumda değişim yaşanmaması şaşırtıcıdır.

“O zaman, her şey eskisi gibi olmaya nasıl devam edebiliyordu? Kitabın yalnızca benim için hayal edilmiş bir sır olduğunu düşünmekten bile korktum. Daha sonra, annem bulaşıkları yıkarken ona yardım etmek, ona dokunmak, içimdeki dünyayı bu zamana taşımak isterdim.” (MEB Edebiyat 12, 2010, s. 173). (Orhan Pamuk, Yeni Hayat)

Tablo 3

Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-I

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağımsız ve özgür düşünmebilme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
1.	Güzel sanatlar				1		1									1					1		1	1					
2.	Dil ve kültür				1																								
3.	Bahar çiçeklerinden hazan yapraklarına												2											1	1	1			
4.	İstiklâl marşı				2	1						1	1	1					3					1				1	
5.	Çoban çeşmesi												1																
6.	Seyfi baba											1	2	2				1		1									
7.	İstanbul türküsü			1									1																
8.	Murabba										1	1																1	
9.	Mâniler		1																				1						
10.	Ninniler										1												1		1				
11.	Yunus Emre'den seçmeler											1		1	2														
12.	İlâhî																						5						
13.	Nutuk											1														1			
14.	Koşma											1	1								1		1						
15.	Kaside																						1						

Tablo 3'ün Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağımsız ve özgür düşünme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşıcı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
16.	Pembe İncili Kaftan	1	1	1	4		3		3	1									1	1								4	
17.	Hişt, hişt!..																				1	1	2						
18.	Feminist							1										1		1	1							1	
19.	Çalığışu				1							1	1	1									4	1					
20.	Sodom ve Gomora								1			1		1														1	
21.	Fatih Harbiye											1											1	2					
22.	İbişin rüyası		1					1															1						
23.	Tohum ve toprak											1						1			2	1	1	2	1				
24.	Eski çarıklar				2															1	1							2	
25.	Kütahya çeşmesi			1				1					1							2	1								
26.	Orta oyunu							1				1								1	1	1							
27.	Köy seyirlik oyunu	1																				3							
28.	Tac - mahal												1																
29.	Sincaplar, kuşlar vesaire							2																					
30.	Yeni şiir								1										1			2							

Tablo 3'ün Devamı

Sıra no.	METİNLER			
31. El	1	Adil olma		
		Aile birliğine önem verme		
		Alçak gönüllük		
		Bağımsız ve özgür düşünebilme		
	1	Cesaret		
		Liderlik		
	2	Çalışkanlık		
		Doğruluk, dürüstlük		
		Dostluk		
		Empati		
		Fedakârlık		
		Hoşgörü		
		Duyarlılık		
	1	İyilik yapmak		
		İyimserlik		
		Kültürel mirasa sahip çıkma		
		Misafirperverlik		
		Nezaket – incelik		
	3	Öz güven		
		Paylaşımçı olmak		
	3	Saygı		
		Selamlaşma		
	1	Sevgi		
	2	Sorumluluk		
		Şefkat - merhamet		
		Temizlik		
		Vatanseverlik		
		Yardımlaşma - dayanışma		
32. Onuncu yıl nutku				
33. Çanakkale				

Edebiyat-I Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-I kitabındaki metinlerde liderlik ve misafirperverlik değerlerine yer verilmemiştir. Kültürel mirasa sahip çıkma, yardımlaşma-dayanışma ve temizlik değerleri sadece 1 kez; paylaşımcı olmak, iyimserlik, empati ve aile birliğine önem verme değerleri 2; adil olma alçakgönüllülük, hoşgörü, nezâket-incecik değerleri 3; çalışkanlık değeri 4; bağımsız ve özgür düşünebilme değeri 5; fedakârlık ve şefkat-merhamet değerleri 6; doğruluk-dürüstlük ve dostluk değerleri 7; öz güven ve selamlaşma değerleri 8; cesaret, iyilik yapmak ve vatanseverlik değerleri 9; sorumluluk değeri 11; duyarlılık değeri 12; saygı değeri 14; sevgi değeri ise 26 kez gözlenmiştir.

Tablo- 3 incelendiğinde, 33 metinde değer tespiti yapıldığı ve Pembe İncili Kaftan metninin 10 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-I kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Farklı türde değerleri içermesi bakımından en zayıf olan metin ise İlahî metnidir. Bu metinde sadece Tanrı sevgisine yer verilmiştir. Bu inceleme sonucunda, kitap içinde yer alan bazı metinlerin bazı değerlerin kazandırılması açısından daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Çanakkale: saygı
- ❖ Onuncu Yıl Nutku : öz güven
- ❖ Köy Seyirlik Oyunu: selamlaşma
- ❖ Çalığışu : sevgi
- ❖ İstiklâl Marşı: öz güven
- ❖ Pembe İncili Kaftan: cesaret, doğruluk-dürüstlük, fedakârlık, vatanseverlik

Tablo 4

Değerlerin Geçtiği Edebi Metinler: Edebiyat-II

Sıra no.	METİNLER	Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağ. ve özgür düşünme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	İnançlılık	Çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
		1.	Alp Er Tunga Sagusu													1											1			
2.	Savlar							1							1	1			1				1							
3.	Oğuz Kağan Destanı					2	1			2													1							
4.	Ergenekon Destanı									1								1												
5.	Göktürk Kitabeleri'nden						2		1																	1			1	
6.	Onuncu Yıl Nutku'ndan					1		2														3			1	2				
7.	Odysseia	2								1				1											1					
8.	Manas Destanı'ndan						1																						1	
9.	Esirgeyen, Koruyan Tanrı'nın Adıyla								1													1				1				
10.	Atabetü'l Hakâyık								4																					
11.	Îlâhî																								1					
12.	Mesnevî								1		1														1					
13.	Tuyuğlar					1																								
14.	Battal Gazi Destanı'ndan																					1		4	1					

Tablo 4'ün Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağımsız ve özgür düşünebilme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
15.	Burgazî Fütüvvetnâmesi'nden																				2					2			
16.	Harnâme'den													1								1							
17.	Deli Dumrul		1			2							1	3						1		1		2					
18.	Kitâb-ı Miğlâte'den																					1	1						
19.	Muhakemetü'l - Lügateyn						1							1	1														
20.	Saltuknâme'den	1							1										1					1	1				
21.	Leylâ ve Mecnun									1																	1		
22.	Pendnâme'den												2																
23.	Koşma						3																						
24.	Babürnâme																					1							1
25.	Şikâyetnâme'den																						1						
26.	Doğruluk Kaygısı							1		3	2			1															1
27.	Îlâhî											2																	
28.	Fatih ile Mimar Başî	1																					1						

Tablo 4'ün Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağımsız ve özgür düşünebilme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
29.	Yıkım ve Sebebi	1				1															1								
30.	Tiryaki Hasan Paşa'nın Zafer Günü					1															1								
31.	Phaidra (Fedra)		1																										
32.	Don Kışot	1											1																2
33.	Cimri																												1
34.	Muhammes														1														
35.	Güzelleme							1																					
36.	Semaî												2																
37.	Sefiller													1		1						1				1			1
38.	Savaş ve Barış													1												1			

Edebiyat-II Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-II kitabındaki metinlerde bağımsız ve özgür düşünebilme ile paylaşımcı olmak değerlerine yer verilmemiştir. Alçak gönüllülük, empati, fedakârlık, hoşgörü, kültürel mirasa sahip çıkma ve nezâket-incelik değerleri sadece 1 kez; misafirperverlik, şefkat-merhamet, vatanseverlik değerleri 2; çalışkanlık, iyimserlik, temizlik değerleri 3; adil olma, aile birliğine önem verme, selamlaşma değerleri 4; özgüven değeri 5; liderlik, duyarlılık, sorumluluk, yardımlaşma-dayanışma değerleri 6; iyilik yapmak değeri 8; dostluk değeri 9; cesaret değeri 10; saygı değeri 11; sevgi değeri 12; doğruluk-dürüstlük değeri ise 14 kez gözlenmiştir.

Tablo- 4 derinlemesine incelendiğinde toplamda 38 metinde değer tespiti yapıldığı ve Deli Dumrul metninin 7 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-II kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Farklı türde değerleri içermesi bakımından en zayıf olan metin ise Tuyuğlar, Fedra, Koşma ve Güzelleme metinleridir. Bu inceleme sonucunda, değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Doğruluk Kaygısı : doğruluk, dürüstlük
- ❖ Deli Dumrul : iyilik yapmak
- ❖ Koşma : cesaret
- ❖ Battal Gazi Destanı'ndan : sevgi
- ❖ Atabetü'l Hakâyık : doğruluk, dürüstlük
- ❖ Onuncu Yıl Nutku'ndan : özgüven

Tablo 5'in Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağımsız ve özgür düşünebilme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
16.	Köprüler Yıkılmadan															1													
17.	Dayanışma											1												1	2				2
18.	Modern Bir Karı Koca							1																					
19.	Geçmiş Zaman Olur Ki...																	1	1										
20.	O!												1	1	1														1
21.	Meydan												1											1	2				
22.	İnsan Sevgisi ve Evrensellik									1		1									1			2	2				
23.	Dokuzuncu Hariciye Koğuşu																							3		1			
24.	Huzur												1											2					
25.	Devlet Ana									1		1										1		1					
26.	Küçük Ağa																			1		2		1					
27.	Bozkurtlar Diriliyor																1			1								1	1
28.	İnce Memed												1															1	
29.	Gençlik		1		1						1														2				4
30.	Nalınlar												1											1					

Tablo 5'in Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllük	Bağsuz ve özgür düşünme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
31.	Deli İbrahim							1							1						2								1
32.	Parkta Bir Sonbahar Günüyüdü			1																	1	1		3					
33.	Karayar Köprüsü																								1				
34.	Gençlik ve Edebiyat Hatıraları														2		1					1	1						
35.	Roma'da																										4		
36.	Eski Çamlıca																						1						
37.	Ayak Bastığı Belde															1			1	1									
38.	Yarına İnanmak																					1		1	1	1			

Edebiyat-III Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-III kitabındaki metinlerde adil olma ve alçak gönüllülük değerlerine yer verilmemiştir. Cesaret, empati, iyilik yapmak, misafirperverlik ve selamlaşma değerleri değerleri sadece 1 kez; aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dostluk, nezâket-incelik, değerleri 2; fedakârlık, hoşgörü, özgüven ve paylaşımcı olmak değerleri 3; şefkat-merhamet ve liderlik değerleri 4; duyarlılık, kültürel mirasa sahip çıkma ve yardımlaşma-dayanışma değerleri 5; bağımsız ve özgür düşünebilme ve temizlik değerleri 6; doğruluk-dürüstlük ve vatanseverlik değerleri 8; iyimserlik ve sorumluluk değerleri 13; saygı değeri 14; sevgi değeri 26 kez gözlenmiştir.

Tablo- 5 derinlemesine incelendiğinde toplamda 38 metinde değer tespiti yapıldığı ve İki Kadın metninin 9 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-III kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Farklı türde değerleri içermesi bakımından en zayıf olan metin ise Roma'da metnidir. Bu metinde sadece temizlik değerine yer verilmiştir. Bu inceleme sonucunda, değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Roma'da : temizlik
- ❖ Gençlik : vatanseverlik
- ❖ Bir Dünya Düşünürüm : iyimserlik
- ❖ İki Kadın : doğruluk, saygı
- ❖ Parkta Bir Sonbahar Günüydü : sevgi

Edebiyat-X Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-X kitabındaki metinlerde hoşgörü, iyimserlik ve temizlik değerlerine yer verilmemiştir. Empati, fedakârlık, kültürel mirasa sahip çıkma ve yardımlaşma-dayanışma değerleri sadece 1 kez; adil olma değeri 2; alçak gönüllülük, bağımsız ve özgür düşünebilme, aile birliğine önem verme, iyilik yapmak, misafirperverlik, nezaket-incelik ve paylaşımcı olmak değerleri 3; özgüven ve selamlaşma değerleri 4; çalışkanlık, dostluk, duyarlılık ve vatanseverlik değerleri 5; şefkat-merhamet değeri 6; sorumluluk değeri 9; liderlik değeri 12; doğruluk-dürüstlük değeri 14; cesaret değeri 18; sevgi değeri 25; saygı değeri 26 kez gözlenmiştir.

Tablo- 6 derinlemesine incelendiğinde toplamda 37 metinde değer tespiti yapıldığı ve Osmancık metninin 9 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-X kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Farklı türde değerleri içermesi bakımından en zayıf olan metinler ise Göç Destanı, Araba Sevdası, Şehzade Mustafa'ya Mersiye, İlahi, Hamzanâme, Mohaç Türküsü, Rubai, Han Duvarları, Koşma, Atalar Sözü, Nutuk ve Gazel metinleridir. Bu inceleme sonucunda, değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Battalnâme : sevgi
- ❖ Kutadgu Bilig : doğruluk-dürüstlük, saygı
- ❖ Kül Tigin Abidesi : liderlik
- ❖ Oğuz Kağan Destanı : cesaret, dostluk, vatanseverlik
- ❖ Sagu : sevgi
- ❖ Türeyiş Efsanesi : saygı
- ❖ Osmancık : saygı

Tablo 7'nin Devamı

Sıra no.	METİNLER	Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllülük	Bağımsız ve özgür düşüncebilime	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyiilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
29.	Başka Milletler Ne Yapıyor?											2			1										1				
30.	Muharebeyi Kazananlar					1						1			1							1	1		1	1	2	1	
31.	Yâ Vedüd																1												
32.	Atatürk Milliyetçiliği				1		1										1					2							
33.	Altın Destan																4												
34.	Mahalle Kahvesi	2																											
35.	Kocakarı ile Ömer													1								1	1						
36.	Bırak Beni Haykırayım				1										1											1			
37.	Küfe														3							1				2			
38.	Kızıl Elma Neresi?					1	3								1							2				1			
39.	Hakk-ı Sükût													2	1								1	1	1	2	1		1
40.	Ateşten Gömlek									2	2												2			1	1		
41.	Köprülüler	1		1	3	1							1							2	1	3	1	1					
42.	Gazete	1							1																1				

Edebiyat-XI Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-XI kitabındaki metinlerde empati, misafirperverlik ve paylaşımcı olmak değerlerine yer verilmemiştir. Alçak gönüllülük, doğruluk-dürüstlük, hoşgörü, iyilik yapmak ve öz güven değerleri 2 kez; aile birliğine önem verme, çalışkanlık ve vatanseverlik değerleri 3 kez; kültürel mirasa sahip çıkma ve selamlaşma değerleri 4 kez; nezâket-incelik ve temizlik değerleri 5 kez; iyimserlik ve yardımlaşma değerleri 6 kez; liderlik ve fedakârlık değerleri 7 kez; sevgi ve sorumluluk değerleri 8 kez; adil olma, cesaret, dostluk ve duyarlılık değerleri 12 kez; saygı değeri 14 kez; bağımsız ve özgür düşünebilme değeri 15 kez; şefkat-merhamet değeri ise 18 kez gözlenmiştir.

Tablo 7 derinlemesine incelendiğinde toplamda 42 metinde değer tespiti yapıldığı ve Köprülüler metninin 10 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-XI kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Farklı türde değerleri içermesi bakımından en zayıf olan metinler ise Hürriyete Doğru, Hürriyet, Şair Evlenmesi, Kırk Yıl, Fecriati Topluluğu ve Edebi Beyanname, Cumhuriyetçilik ve Mahalle Kahvesi metinleridir. Bu inceleme sonucunda, değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Köprülüler : cesaret, saygı
- ❖ Kızıl Elma Neresi? : liderlik
- ❖ Altın Destan : kültürel mirasa sahip çıkma
- ❖ Ahmet Hikmet'i Nasıl Tanıdım? : dostluk
- ❖ Küfe : duyarlılık
- ❖ Biraz Daha Hakikat : adil olma
- ❖ Hürriyet Kasidesi : bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret

Tablo 8'in Devamı

Sıra no.	METİNLER																												
		Adil olma	Aile birliğine önem verme	Alçak gönüllülük	Bağumsuz ve özgür düşünme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımlaşma - dayanışma
15.	Sanat												1			1													
16.	Koşma													2										1					
17.	Bu Vatan Kimin?				3						2												1					1	
18.	Dilek								1																				
19.	Sizleri Görüyorum																						1						
20.	İnsanlar																						1						
21.	Birazdan Gün Doğacak																									1			
22.	Umutsuzlar Parkı											1																	
23.	İçimden Şu Zalim Şüpheyi Kaldır...				1																								
24.	Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar															3													
25.	Eski Bir Yara								1							1	1						1	1			1		
26.	Ankara								1				1						1	1									
27.	Asfalt Yol												1	1						1			2						
28.	Yılanların Öcü					1			1	1										1			2						

Edebiyat-XII Kitabındaki Metinlerin Değer Barındırma Düzeyleri

Edebiyat-XII kitabındaki metinlerde aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, çalışkanlık, paylaşımcı olmak ve selamlaşma değerlerine yer verilmemiştir. Adil olma, liderlik ve misafirperverlik değerleri sadece 1 kez; empati, fedakârlık, nezâket-incelik ve vatanseverlik değerleri 2 kez; şefkat-merhamet ve temizlik değerleri 3 kez; dostluk, hoşgörü ve yardımlaşma-dayanışma değerleri 4 kez; doğruluk-dürüstlük, iyilik yapmak, iyimserlik ve öz güven değerleri 5 kez; cesaret, kültürel mirasa sahip çıkma ve saygı değerleri 6 kez; sorumluluk değeri 7 kez; bağımsız ve özgür düşünebilme değeri 8 kez; duyarlılık değeri 10 kez; sevgi değeri ise 18 kez gözlenmiştir.

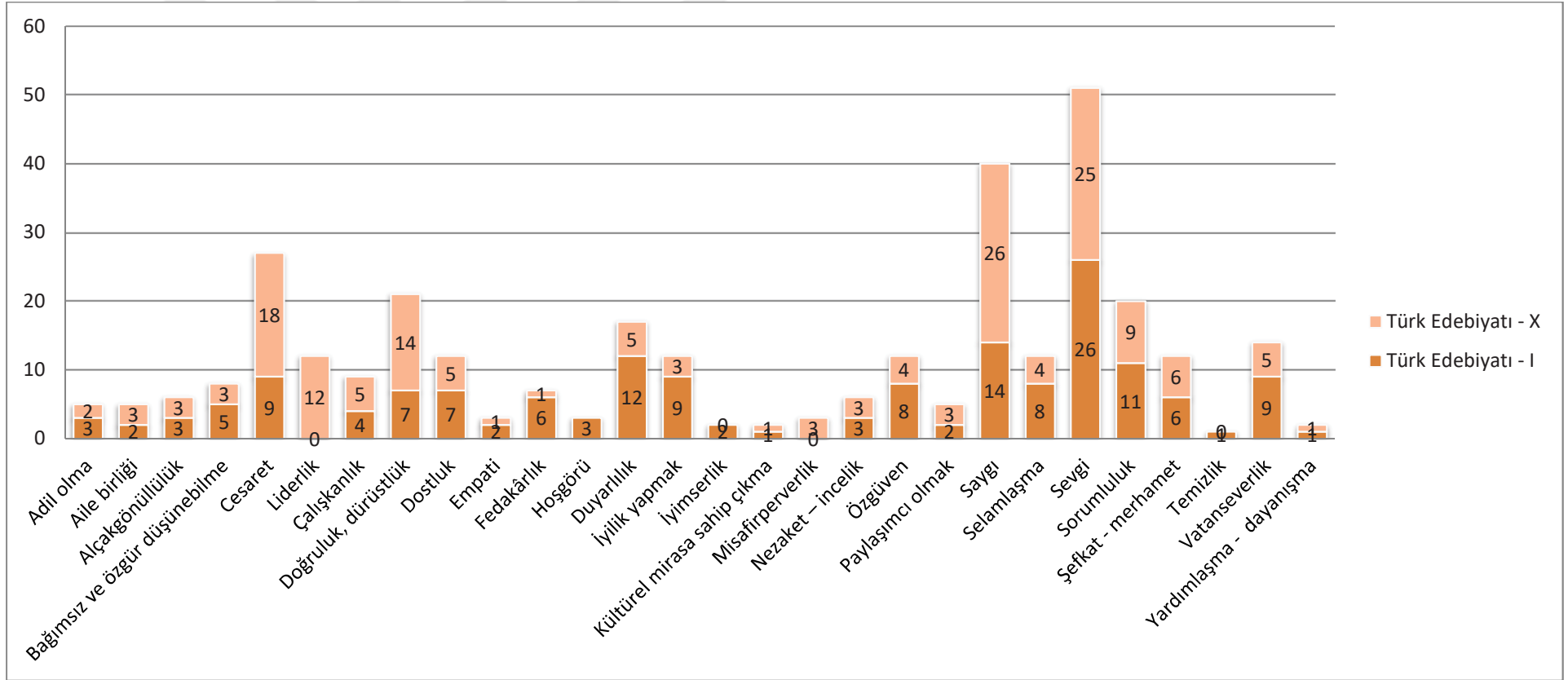
Tablo 8 derinlemesine incelendiğinde toplamda 34 metinde değer tespiti yapıldığı ve Keşanlı Ali Destanı metninin 6 farklı değeri içinde barındırdığı görülmüştür. Farklı değerlere yer vermesi açısından bu metin, Edebiyat-XII kitabı içindeki metinler arasında birinci sırada gelmektedir. Kitap içindeki metinlerden 15 tanesinin sadece bir değeri örneklediği görülmüştür. Bu metinler Anadolu'da Bir Gece, Batı'ya Doğru, Memleket ve Edebiyat, İlahi, Artık Yaşamak İçin, Kerem Gibi, Otuz Beş Yaş, İstiklal, Dilek, Sizleri Görüyorum, İnsanlar, Birazdan Gün Doğacak, Umutsuzlar Parkı, İçimden Şu Zalim Şüpheyi Kaldır ve Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar metinleridir. Bu inceleme sonucunda, değerlerin kazandırılmasında öne çıkan metinler ve metin içinde yer alan değerler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- ❖ Cumhuriyetçiliğin Nitelikleri : sorumluluk
- ❖ Bu Vatan Kimin : cesaret
- ❖ Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar : iyimserlik
- ❖ Keşanlı Ali Destanı : sevgi

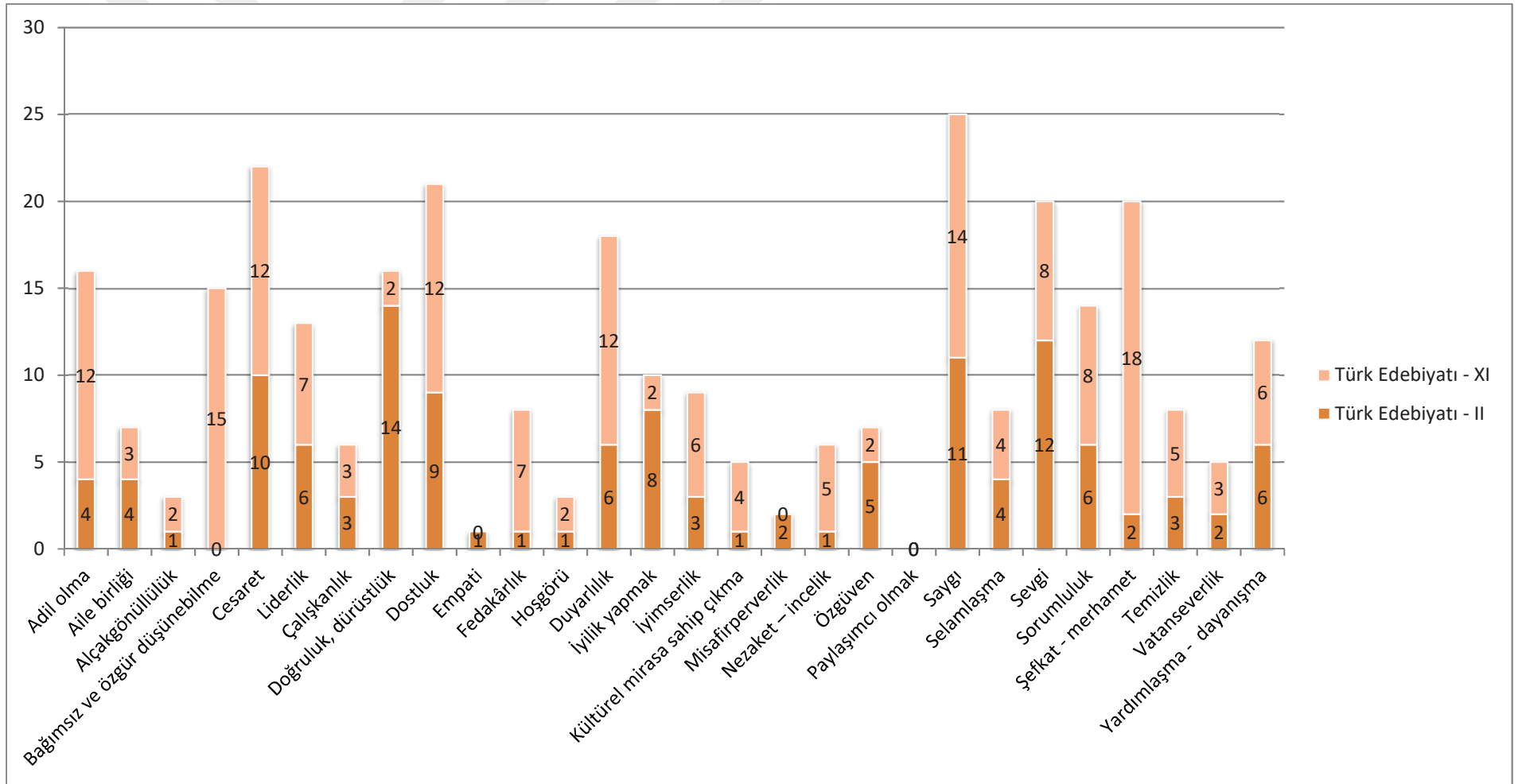
Tablo 9

Değer Barındırma Düzeyleri-I

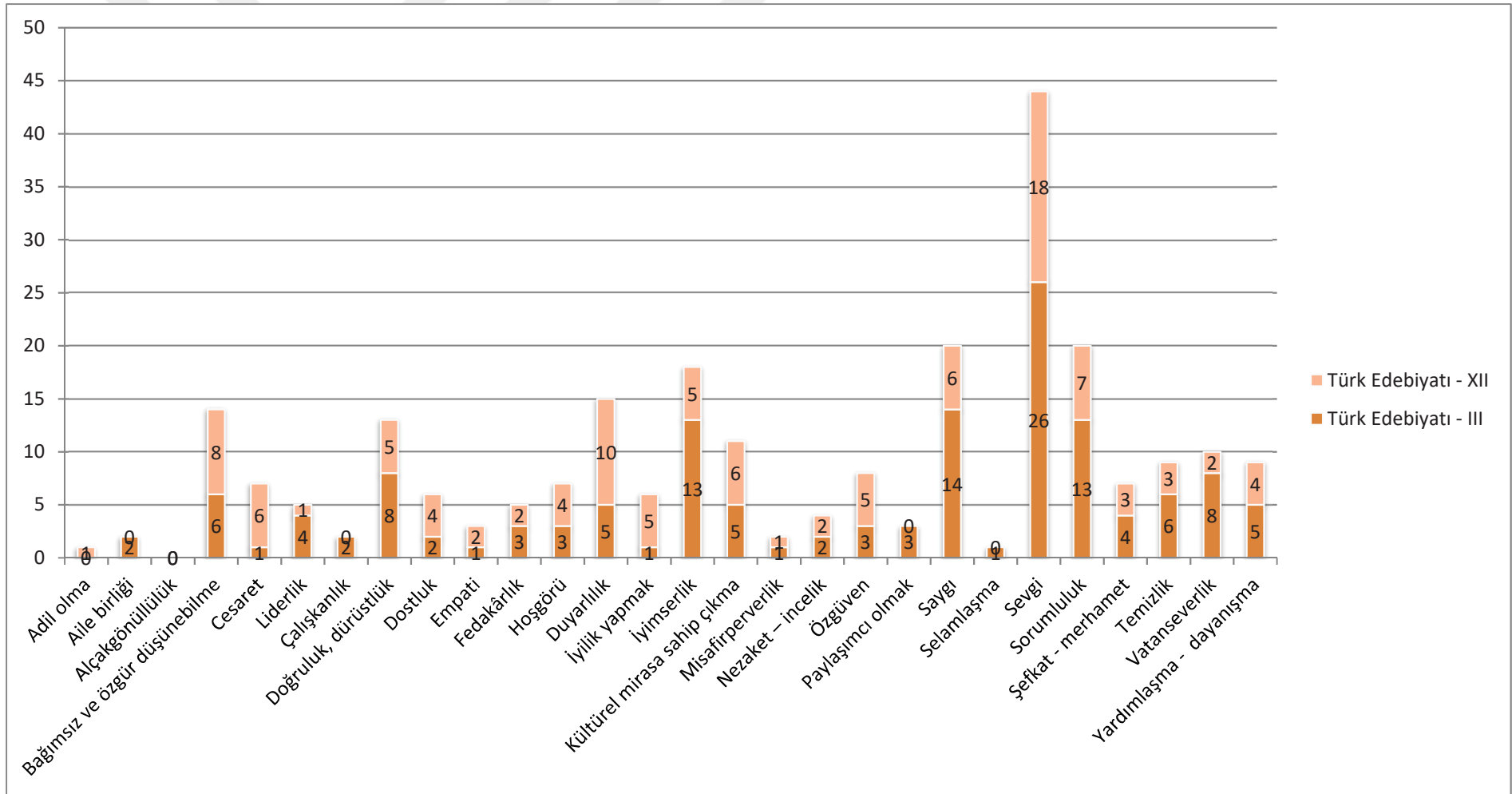
Sıra no.	KİTAPLAR	Adil olma	Aile birliği	Alçak gönüllülük	Bağımsız ve özgür düşünebilme	Cesaret	Liderlik	Çalışkanlık	Doğruluk, dürüstlük	Dostluk	Empati	Fedakârlık	Hoşgörü	Duyarlılık	İyilik yapmak	İyimserlik	Kültürel mirasa sahip çıkma	Misafirperverlik	Nezaket – incelik	Öz güven	Paylaşımçı olmak	Saygı	Selamlaşma	Sevgi	Sorumluluk	Şefkat - merhamet	Temizlik	Vatansverlik	Yardımlaşma - dayanışma
		1.	Türk Edebiyatı - I	3	2	3	5	9	0	4	7	7	2	6	3	12	9	2	1	0	3	8	2	14	8	26	11	6	1
2.	Türk Edebiyatı - X	2	3	3	3	18	12	5	14	5	1	1	0	5	3	0	1	3	3	4	3	26	4	25	9	6	0	5	1
3.	Türk Edebiyatı - II	4	4	1	0	10	6	3	14	9	1	1	1	6	8	3	1	2	1	5	0	11	4	12	6	2	3	2	6
4.	Türk Edebiyatı - XI	12	3	2	15	12	7	3	2	12	0	7	2	12	2	6	4	0	5	2	0	14	4	8	8	18	5	3	6
5.	Türk Edebiyatı - III	0	2	0	6	1	4	2	8	2	1	3	3	5	1	13	5	1	2	3	3	14	1	26	13	4	6	8	5
6.	Türk Edebiyatı - XII	1	0	0	8	6	1	0	5	4	2	2	4	10	5	5	6	1	2	5	0	6	0	18	7	3	3	2	4

Grafik 1. Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı I-X

Grafik 2. Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı II-XI

Grafik 3. Değer Barındırma Düzeyleri: Türk Edebiyatı III-XII

Değerlerin Kitaplar Düzeyinde Karşılaştırılması

Türk edebiyatı 1 ve Türk edebiyatı 10. Türk Edebiyatı-1 ve Türk Edebiyatı 10 kitaplarının değer barındırma düzeylerine ilişkin tablo ve grafik incelendiğinde şöyle bir sonuçla karşılaşılmıştır:

Türk Edebiyatı-1 ders kitabında yer alan metinler adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, dostluk, empati, fedakârlık, hoşgörü, duyarlılık, iyilik yapmak, iyimserlik, öz güven, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, temizlik ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılması için daha iyi durumda iken; aile birliğine önem verme, cesaret, liderlik, çalışkanlık, doğruluk-dürüstlük, paylaşımcı olmak, saygı değerlerinin kazandırılması için ise Türk Edebiyatı-10 kitabı daha iyi durumdadır. Kültürel mirasa sahip çıkma, yardımlaşma-dayanışma, nezaket-incecik, alçak gönüllülük, şefkat-merhamet değerleri iki kitapta eşit düzeyde bulunmaktadır. Buraya kadar olan kısımda sadece sayısal eşitlik ya da üstünlüklerden söz ettik. Sayıların ne anlattığına bakıldığında ise ortaya farklı bir tablo çıkıyor. Türk Edebiyatı-1 kitabındaki metinlerde liderlik ve misafirperverlik değerlerine Türk Edebiyatı-10 kitabında ise hoşgörü, temizlik ve iyimserlik değerlerine hiç rastlanmıyor. Misafirperverlik gibi Türk halkı özdeşleşmiş bir değer Türk Edebiyatı-10 kitabında sadece 3; temizlik değeri ise Türk Edebiyatı -1 kitabında sadece 1 kez gözlenmiştir. Sevgi değeri her iki kitapta yer alan metinlerde en çok karşılaşılan değer olmuştur.

Değer barındırma düzeyleri tablosunda görülen sayısal veriler sevgi, saygı, doğruluk-dürüstlük, selamlaşma, öz güven, cesaret, dostluk, vatanseverlik değerlerinin kazandırılmasında kitapların kötü düzeyde olmadığını ancak diğer değerlerin kazandırılmasında eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

Türk edebiyatı 2 ve Türk edebiyatı 11. Türk Edebiyatı-2 ve Türk Edebiyatı 11 kitaplarının değer barındırma düzeylerine ilişkin tablo ve grafik incelendiğinde şöyle bir sonuçla karşılaşılmıştır:

Türk Edebiyatı-2 ders kitabında yer alan metinler aile birliğine önem verme, dürüstlük, iyilik yapmak, öz güven ve sevgi değerlerinin kazandırılması için daha iyi durumda iken; adil olma, alçak gönüllülük, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, liderlik, dostluk, fedakarlık, hoşgörü, duyarlılık, iyimserlik, kültürel mirasa sahip çıkma, nezaket, saygı, sorumluluk, şefkat-merhamet, temizlik ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılması için ise Türk Edebiyatı-11 kitabı daha iyi durumdadır. Çalışkanlık ve yardımlaşma-dayanışma değerleri iki kitapta eşit düzeyde bulunmaktadır. Türk Edebiyatı-2’de bağımsız düşünebilme değeri ile paylaşımcı olmak değerine, Türk Edebiyatı-11 kitabında ise empati, misafirperverlik ve paylaşımcı olmak değerlerine hiç rastlanmıyor. Misafirperverlik değeri Türk Edebiyatı-2 kitabında sadece 2 kez gözlenmiştir

Türk Edebiyatı-2 kitabı cesaret, doğruluk-dürüstlük, dostluk, iyilik yapmak, saygı ve sevgi; Türk Edebiyatı-11 kitabı ise adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, dostluk, duyarlılık, saygı ile şefkat-merhamet değerlerinin eğitiminde öne çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında iki kitapta yer alan metinlerin alçak gönüllülük, empati, hoşgörü, misafirperverlik değerlerinin kazandırılmasında yetersiz kaldığı gözlenmektedir.

Türk edebiyatı 3 ve Türk edebiyatı 12. Türk Edebiyatı-3 ve Türk Edebiyatı-12 kitaplarının değer barındırma düzeylerine ilişkin tablo ve grafik incelendiğinde şöyle bir sonuçla karşılaşılmıştır:

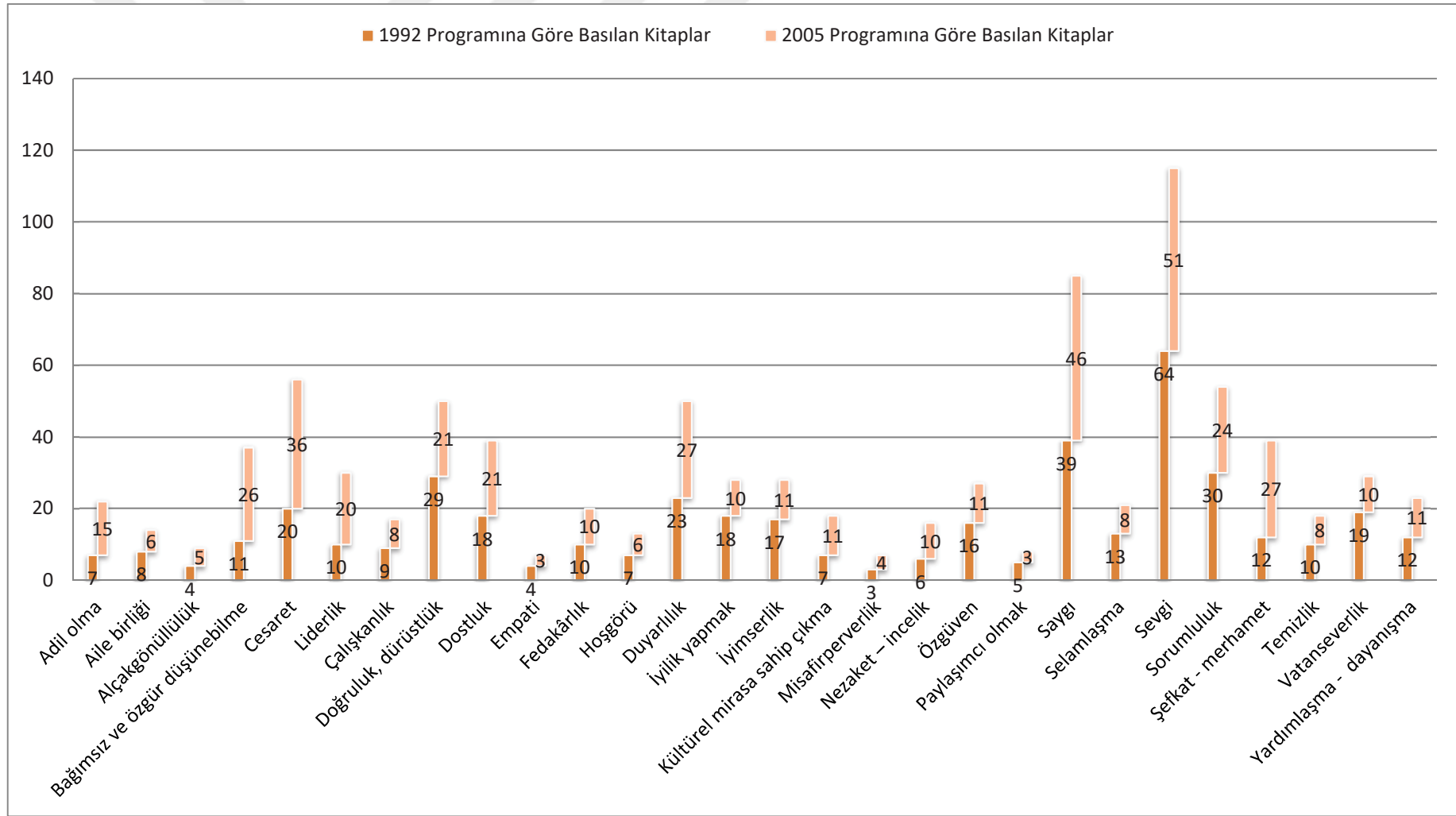
Türk Edebiyatı-3 ders kitabında yer alan metinler aile birliğine önem verme, liderlik, çalışkanlık, doğruluk-dürüstlük, fedakârlık, iyimserlik, paylaşımcı olmak, saygı, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, şefkat-merhamet, temizlik, vatanseverlik, yardımlaşma-dayanışma değerlerinin kazandırılması için daha iyi durumda iken; adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, dostluk, empati, hoşgörü, duyarlılık, iyilik yapmak, kültürel mirasa sahip çıkma, öz güven değerlerinin kazandırılması için ise Türk Edebiyatı-12 kitabı daha iyi durumdadır. Alçak gönüllülük ile ilgili örneğe iki kitapta da yer verilmemiştir. Misafirperverlik ile nezâket-incelik değerlerine ise iki kitapta da eşit derecede yer verilmiştir.

Türk Edebiyatı-3 kitabı saygı, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik; Türk Edebiyatı-12 kitabı ise iyilik yapmak, cesaret ve duyarlılık değerlerinin eğitiminde öne çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında iki kitapta yer alan metinlerin adil olma, aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, çalışkanlık, empati, fedakârlık, misafirperverlik, nezaket-incelik ve selamlaşma değerlerinin kazandırılmasında yetersiz kaldığı gözlenmektedir.

Tablo 10

Değer Barındırma Düzeyleri II

Sıra no.	KITAPLAR
1.	1992 Programına Göre Basılan Kitaplar
2.	2005 Programına Göre Basılan Kitaplar
	Adil olma
	Aile birliği
	Alçak gönüllülük
	Bağımsız ve özgür düşünebilme
	Cesaret
	Liderlik
	Çalışkanlık
	Doğruluk, dürüstlük
	Dostluk
	Empati
	Fedakârlık
	Hoşgörü
	Duyarlılık
	İyilik yapmak
	İyimserlik
	Kültürel mirasa sahip çıkma
	Misafirperverlik
	Nezaket – incelik
	Öz güven
	Paylaşımçı olmak
	Saygı
	Selamlaşma
	Sevgi
	Sorumluluk
	Şefkat - merhamet
	Temizlik
	Vatanseverlik
	Yardımlaşma - dayanışma

Grafik 4. Değer Barındırma Düzeyleri: 1992-2005

Değerlerin Programlar Düzeyinde Karşılaştırılması

Değer Barındırma Düzeyleri Tablosu-I ile bu tabloya ilişkin oluşturulan grafik 1, 2 ve 3 incelendiğinde değer eğitimi açısından nasıl bir sonuç çıktığını, basılmış olan kitapları sınıf düzeyleri açısından eşleştirerek karşılaştırmalı biçimde ortaya koymuştuk. Şimdi ise Değer Barındırma Düzeyleri Tablosu-II ve Değer Barındırma Düzeyleri Grafiği-IV'te görüldüğü üzere Türk Edebiyatı 1, 2 ve 3'te saptanan değerler 1992 programına göre basılan kitaplar; Türk Edebiyatı 10, 11 ve 12'de saptanan değerler ise 2005 programına göre basılan kitaplar başlıkları altında bir araya getirilerek karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmanın amacı, kitaplar bazında yapılan karşılaştırmanın ardından toplu bir karşılaştırma yaparak hangi programa ait kitapların değer eğitimi açısından daha yeterli olduğunu ortaya koymaktır. Bu karşılaştırmayla elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1992 programına basılan kitaplar aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dürüstlük, empati, hoşgörü, iyilik yapmak, iyimserlik, öz güven, paylaşımcı olmak, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımlaşma değerlerinin içinde bulunduğu 15 değer kazandırılması için daha iyi durumda iken; adil olma, alçak gönüllülük, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, liderlik, dostluk, duyarlılık, kültürel mirasa sahip çıkma, misafirperverlik, nezaket, saygı ile şefkat-merhametin de aralarında bulunduğu 12 değer kazandırılmasında 2005 programına göre basılan kitaplar daha iyi durumdadır. Fedakârlık değeri her iki programa basılan kitaplarda onar kez saptanmıştır ve bu değer kazandırılması için iki program eşit yeterliliğe sahiptir.

Buraya kadar olan kısım kitapların birbirlerine olan üstünlüklerini ortaya koymaktan ibaretti. Bir karşılaştırma yapıldığında artı ya da eksiler ortaya çıkacaktır ancak bu kitapların birbirine üstün yanlarının olması, bu değerlerin kazandırılması için yeterli oldukları anlamına gelmez. Her iki programa göre basılan üçer kitabın incelenmesi sonucunda 1992 programına göre basılan kitaplarda alçak gönüllülük 4, empati 4, misafirperverlik 3 kez gözlemlenmiştir

ve bu, söz konusu değerlerin kitap başına yalnızca bir kez gözlenebildiği anlamına gelmektedir. Adil olma 7, aile birliğine önem verme 8, çalışkanlık 9, hoşgörü 7, paylaşmak ise 5 kez gözlenmiştir ve değerlerin her kitapta en fazla 3 kez gözlenebildiği anlamına gelmektedir ki bu da incelenen onca metne göre az bir sayıdır. 2005 programına göre basılan kitaplarda ise empati 3, misafirperverlik 4 ve paylaşmak 3 kez gözlenebilmiştir. Aile birliğine önem verme 6, alçak gönüllülük 5, çalışkanlık 8, hoşgörü 6, selamlaşma 8 ve temizlik 8 kez gözlenmiştir ve her kitap için ortalama 3 kez gözlenemediği anlamına gelmektedir. Her iki programa göre basılan kitaplarda en çok gözlenen değer ise sevgi ve saygı olmuştur.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, 1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına uygun olarak hazırlanan kitapların değer içerme düzeyleri ve birbirlerine göre üstünlüklerini ortaya koyabilmek için bulgular ortaya konarak tartışılacaktır. Araştırma sonunda ise çalışmaya ilişkin öneriler sunulacaktır.

Çalışmanın Birinci Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya konu edilen Edebiyat 1, 2 ve 3. sınıf kitapları incelendiğinde; Edebiyat-1 kitabında liderlik ve misafirperverlik değerlerine yer verilmediği; kültürel mirasa sahip çıkma, temizlik ve yardımlaşma-dayanışma değerlerine ise sadece bir kez yer verildiği görülmüştür. Sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık, cesaret, fedakârlık, öz güven, iyilik yapmak, selamlaşma ve vatanseverlik değerleri kitapta öne çıkan değerler olmuştur.

Edebiyat-2 kitabında bağımsız ve özgür düşünebilme ile öz güven değerlerine yer verilmediği; alçak gönüllülük, empati, fedakârlık, hoşgörü, kültürel mirasa sahip çıkma, nezaket-incelik değerlerine ise sadece bir kez yer verildiği görülmüştür. Cesaret, doğruluk-dürüstlük, dostluk, iyilik yapmak, saygı ve sevgi değerleri kitapta öne çıkan değerler olmuştur.

Edebiyat-3 kitabında adil olma ve alçak gönüllülük değerlerine yer verilmediği; cesaret, empati, iyilik yapmak, misafirperverlik ve selamlaşma değerlerine sadece bir kez yer verildiği görülmüştür. Sevgi, saygı, iyimserlik ve sorumluluk değerleri kitapta öne çıkan değerler olmuştur.

Çalışmanın İkinci Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya konu edilen Edebiyat 10, 11 ve 12. sınıf kitapları incelendiğinde; Edebiyat-10 kitabında hoşgörü, iyimserlik ve temizlik değerlerine yer verilmediği; empati, fedakârlık, kültürel mirasa sahip çıkma ve yardımlaşma-dayanışma değerlerine ise sadece bir kez yer verildiği görülmüştür. Cesaret, liderlik, doğruluk-dürüstlük, saygı, sevgi ve sorumluluk değerleri kitapta öne çıkan değerler olmuştur.

Edebiyat-11 kitabında empati, misafirperverlik ve paylaşımcı olmak değerlerine yer verilmemiştir. Kitapta öne çıkan değerler adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, dostluk, duyarlılık, saygı, şefkat-merhamet, sevgi ve sorumluluk değerleri olmuştur.

Edebiyat-12 kitabında aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, çalışkanlık, paylaşımcı olmak ve selamlaşma değerlerine yer verilmediği; adil olma, liderlik ve misafirperverlik değerlerine ise sadece bir kez yer verildiği görülmüştür. Bağımsız ve özgür düşünebilme, duyarlılık ve selamlaşma değerleri kitapta öne çıkan değerler olmuştur.

Çalışmanın Üçüncü Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç

Edebiyat-1 ve Edebiyat-10 ders kitaplarının değer içerme düzeylerine bakıldığında Edebiyat-1 ders kitabının adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, dostluk, empati, iyimserlik, fedakârlık, hoşgörü, duyarlılık, iyilik yapmak, öz güven, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, temizlik ve vatanseverlik değerlerini; Edebiyat-10 ders kitabının ise aile birliğine önem verme, cesaret, liderlik, çalışkanlık, doğruluk-dürüstlük, misafirperverlik, paylaşımcı olmak ve saygı değerlerini içerme yönünden daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Alçak gönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, nezâket-incelik, şefkat-merhamet ve yardımlaşma-dayanışma değerlerini içerme bakımından iki kitap eşit durumdadır.

Edebiyat-2 ve Edebiyat-11 ders kitaplarının değer içerme düzeylerine bakıldığında Edebiyat-2 ders kitabının aile birliğine önem verme, doğruluk-dürüstlük, empati, iyilik yapmak, misafirperverlik, öz güven ve sevgi değerlerini; Edebiyat-11 ders kitabının ise adil olma, alçak gönüllülük, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, liderlik, dostluk, fedakârlık, hoşgörü, duyarlılık, iyimserlik, kültürel mirasa sahip çıkma, nezâket-incelik, saygı, sorumluluk, şefkat-merhamet, temizlik ve vatanseverlik değerlerini içerme yönünden daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Çalışkanlık, selamlaşma ve yardımlaşma-dayanışma değerlerini içerme bakımından iki kitap eşit durumdadır. Paylaşımçı olmak değerine ait örneklere iki kitapta da yer verilmemiştir.

Edebiyat-3 ve Edebiyat-12 ders kitaplarının değer içerme düzeylerine bakıldığında Edebiyat-3 ders kitabının aile birliğine önem verme, liderlik, çalışkanlık, doğruluk-dürüstlük, fedakârlık, iyimserlik, paylaşımçı olmak, saygı, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, şefkat-merhamet, temizlik, vatanseverlik ve yardımlaşma-dayanışma değerlerini; Edebiyat-12 ders kitabının ise adil olma, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, dostluk, empati, hoşgörü, duyarlılık, iyilik yapmak, kültürel mirasa sahip çıkma ve öz güven değerlerini içerme yönünden daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Misafirperverlik ve nezâket-incelik değerlerini içerme bakımından iki kitap eşit durumdadır. Alçak gönüllülük değerine ait örneklere iki kitapta da yer verilmemiştir.

Çalışmanın Dördüncü Problemine Yönelik Tartışma ve Sonuç

1992 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan ders kitapları içinde yer alan metinlerin değerleri örnekleme durumlarına bakıldığında bu kitaplardaki metinlerin aile birliğine önem verme, çalışkanlık, empati, hoşgörü, iyilik yapmak, iyimserlik, öz güven, paylaşımçı olmak, selamlaşma, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımlaşma-dayanışma değerlerini; 2005 Türk Edebiyatı öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin ise adil olma, alçak

gönüllülük, bağımsız ve özgür düşünebilme, cesaret, liderlik, doğruluk-dürüstlük, dostluk, duyarlılık, kültürel mirasa sahip çıkma, misafirperverlik, nezâket-incelik, öz güven, saygı ve şefkat-merhamet değerlerini örnekleme bakımından daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Fedakârlık değerinin örneklenmesinde her iki programa göre hazırlanan kitapların eşit durumda olduğu görülmüştür.

Öneriler

Araştırma sonuçları, 1992 ve 2005 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin değer eğitimi üzerindeki etkisinin olumlu olduğunu ancak bazı değerlerin kazandırılması açısından düzenlemeler yapılması gerektiğini göstermiştir. Araştırma sonuçlarına bakılarak şu önerilerde bulunulmuştur;

1. Kitaplarda yer alacak metinler seçilirken kazandırılması hedeflenen değerler göz önünde bulundurulmalı ve metinler buna göre seçilmelidir.
2. Kazandırılmak istenen değerler için gerektiğinde yeni metinler yazdırılmalıdır.
3. Türk Edebiyatı öğretim programlarında hangi değerlerin hangi metinler aracılığıyla ve nasıl kazandırılacağına dair bilgilere yer verilmelidir.
4. Değerler eğitimi yalnızca edebiyat dersleriyle sınırlanmamalı ve bu dersin dışı egzersizleri içinde yer alan çalışmalarla da ilişkilendirilmelidir. Kazandırılmak istenen değerleri konu edinen tiyatro eserleri sahneye konmalı, gerekirse yenileri yazılmalı ve öğrencilerin almış oldukları roller vasıtasıyla bu değerleri içselleştirmeleri sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Adler, A. (2000). *Çocuk eğitimi* (2. bas.), (Çev. K. Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akpınar, A. (2015). *Yağmur dergisindeki hikâyelerde değerler eğitimi*. (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akyol, A. (2015). Ailede değerler eğitimi: İslam ahlak felsefesi açısından bir okuma. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 491-512). İstanbul: Dem Yayınları.
- Alport, G., Vernon, P., Lindzey, G. (1960). A trait theory of personality. Erişim <http://free-book-online.org/psychology/personality-psychology/gordon-allporta-trait-theory-of-personality/>
- Alpöge, G. (2011). *Okul öncesinde değer eğitimi*. (4. bas.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aslan, E., Tavşancıl, E. (2001). *İçerik analiz ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Atalay, B. (2011). *Türk edebiyatı ile dil ve anlatım ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinde yer alan değerler üzerine bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atay, S. (2003). Türk yönetici adaylarının siyasal ve dini tercihleri ile yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Değer Eğitimi Dergisi*, 1(13), 87-120.
- Aydın, A. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (6. bas.). Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık.

- Aydın, M. Z., Akyol Gürler, Ş. (2012). *Okullarda değerler eğitimi: yöntemler-etkinlikler-kaynaklar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Aydemir M. A., Akın, M. H. (2015). Mizah ve değerler: Mizahın değerler eğitimi potansiyeli/imkanı. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 207-220). İstanbul: Dem Yayınları.
- Balcı, A. (2000). *Örgütsel Sosyalleşme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
- Başaran, İ. E. (1974). *Eğitim psikolojisi: Modern eğitimin psikolojik temelleri* (4.baskı). Ankara: Gül Yayınevi.
- Başgil, A. F. (1981). *Gençlerle başbaşa*. (16. bas.). İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Bizsiziz [BizsizizBilim]. (2018, 10 15 Nisan). Eğer bir insanın hayatından daha değerli bir şeyi yoksa onun hayatının da bir değeri yoktur!.. # Rabindranath #Tagore [Tweet]. Erişim <https://twitter.com/BizsizizBilim/status/985583382217228289>
- Büyüköztürk, S., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S., ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cansever, G. (1976). *İçimdeki ben: Freud görüşünün açıklanması*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Cole, L., J. B. Morgan, J. (1975). *Çocukluk ve gençlik psikolojisi* (Çev. B. H. Vassaf). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Coşkun Keskin, S., Söylemez, H. (2015). Değer eğitiminde okul aile işbirliğinde veliler eğitimin neresinde. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve

- H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 401-418). İstanbul: Dem Yayınları.
- Cüceloğlu D. (2002). *'Keşke'siz yaşam için: İletişim donanımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dicleli, A. B. (2012). *Evcimen*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2012). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Dökmen, Ü. (2010). *Küçük şeyler 1: Deniz kabukları*. (18. bas.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Evin, İ., Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler İçerik Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), (ss. 293-304).
- Elbir, B., Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*, 8(1). Erişim <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933189.pdf>
- Fırat, M. (2005). *İletişimdeki Kusurlarımız*. İstanbul: DN- Aden Yayıncılık.
- Gall, M.D., Borg, W. R., Gall, J. P. (1996). *Educational research an introduction*. USA: Longman Publisier.
- Gardner, H. (1999). *Çoklu zekâ: Görüşmeler ve makaleler*. İstanbul: Enka Okulları.

Geçtan, E. (1990). *İnsan olmak* (7. bas.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gordon, T. (2000). *Parent effectiveness training - The proven program for raising responsible children*. New York (United States of America): Three Rivers Press.

Güngör, E. (2010). *Değer psikolojisi üzerinde araştırmalar: Ahlâk psikolojisi, ahlâki değerler ve ahlâki gelişme*. (Profesörlük tezi). İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş.

Hökelekli, H. (2011). *Değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş A., Otrar, M., Işılak Durmuş, H., Koç Yıldırım, P. vd. (Ed.). (2013). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı 9: Saygı*. (3.baskı). İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Karatekin, N., Durmuş A., Ekşi, H., Işılak Durmuş, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P. (Ed.). (2011). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı 2: Yardımseverlik*. İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi.

Kaymakcan, R., Meydan, H. (2015). Öğretmenlere göre değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi: İstanbul örneği. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 277-306). İstanbul: Dem Yayınları.

Kirschenbaum, H. (2013). *Values clarification in counseling and psychotherapy: Practical strategies for individual and group settings*. New York: Oxford University Press.

Lickona, T. (1991). *Education for character how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.

McMillan, J. H. (2000). *Educational research: fundamentals for the consumer*. New York: Longman.

- MEB. (2010). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (1992). *Türk dili ve edebiyatı (1, 2, 3, 4. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2005). *Türk edebiyatı dersi (9, 10, 11, 12. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2018). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2013). *Millî eğitim bakanlığı ortaöğretim kurumları yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (1989). *Sevgi-hoşgörü-eğitim*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları.
- MEB. (Ed.) (1999). *Edebiyat III* (ilk baskı). İstanbul : MEB Yayınları.
- MEB. (Ed.) (2005). *Edebiyat I* (2.baskı). İstanbul : MEB Yayınları.
- MEB. (Ed.) (2006). *Edebiyat II* (3.baskı). İstanbul : MEB Yayınları.
- MEB. (Ed.) (2010). *Türk edebiyatı 11* (5.baskı). İstanbul: MEB Yayınları.
- MEB. (Ed.) (2010). *Türk edebiyatı 12* (3.baskı). İstanbul: MEB Yayınları.
- MEB. (Ed.) (2011). *Türk edebiyatı 10* (ilk baskı). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2010). *İlk ders*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (1989). *Sevgi-hoşgörü-eğitim*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları.

- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), (ss. 93-108).
- Narvaez, D. (2015). Bilimi ahlaki eğitim pratiğine entegre etmek. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 149-160). İstanbul: Dem Yayınları.
- Osmay, N. (1985). *İnsan mühendisliği: İş hayatında insan, kendisi ve çevresi*. Ankara: DKD.
- Özdemir, Ç. (2004). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press..
- Sakaoğlu, S. (2001). *Atatürk'ün dil ve kültür anlayışı*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. Erişim <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/19.php>
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma* (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. P. ZANNA (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (ss.1-65). San Diego: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Schweitzer, A. (1965). *Uygarlık ve barış*. İstanbul: Varlık Yayınevi.

Şehzade Mustafa Neden Öldürüldü? [Aktüel Program] (2014). *Söz sende* içinde. Bölüm: 1. Haber Türk.

Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şişman, M. (2014). *Öğretim liderliği*. (5. bas.). Ankara: Pegem Akademi.

Tarhan, N. (2010a). *Aile okulu: Mutlu aile için makul çözümler* (14. bas.). İstanbul: Timaş Yayınları

Tarhan, N. (Ed.) (2010b). *İnanç psikolojisi: Ruh, beyin ve akıl üçgeninde insanoğlu*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Thomsen, K. (Ed.) (2008). *Parenting preteens with a purpose: Navigating the middle years*. Minneapolis (USA): Search Institute Press.

Thoreau, Henry D. (1999). *Haksız yönetime karşı* (Çev. V. Günyol). İstanbul: Cumhuriyet.

Tillman, D. (2014). *8-14 Yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri* (Çev. V. Aktepe). Konya: Eğitim Yayınevi.

Türk Dil Kurumu. (1992). *Türkçe sözlük* (Cilt 2). Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

Türkeri, M. (2011). *Etik bilinç*. Ankara: Lotus Yayınları.

Türkeri M. (2015). Etik açıdan değer nasıl oluşur ve pratiğe nasıl yansır. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 401-418). İstanbul: Dem Yayınları.

Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

UNICEF (2011). *Türkiye’de çocukların durumu*. Erişim

<http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf>

Uyanık Balat, G., Balaban Dağal, A. (2009). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi*. (2. bas.). Ankara: Akçağ.

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. (2013). *Güçlü aile sağlıklı çocuklar*. İstanbul: Paradoks Yayınları.

Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Winter, P. A., Newton, R. M., Kirkpatrick, R.L. (1998). The influence of work values on teacher selection decisions: the effects of principal values, teacher values, and principal-teacher value interactions. *Teaching and Teacher Education*, 14(4), 385-400.

Wooding, S. (2012). *İdeal Anne Baba Olmanın Yolları*. İstanbul: Kalipso Yayınları.

Ziebertz, H. G. (2015). Alman okullarında değerler eğitimi. R. Kaymakcan, N. Tınaz, Z. Ş. Altın, M. Zengin, A. Y. Okudan ve H. Yiğit (Ed.), *Değerler ve eğitimi-II sempozyum bildirileri kitabı* (ss. 367-372). İstanbul: Dem Yayınları.

18. Millî Eğitim Şûrası. (2010). *Öğretmenin yetiştirilmesi, istihdamı ve mesleki gelişimi* (Teknik rapor). Millî Eğitim Bakanlığı web sayfasından erişildi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf

EKLER

EK A : Kitapların Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi

Edebiyat – I kitabı 192 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “ Edebiyat, İnsan ve Toplum – Tarih İçinde Türk Edebiyatı – Edebiyatta İfade Tarzları – Manzum Eserler ve Mensur Eserler” olmak üzere beş bölümden oluştuğu görülüyor. Kitabın 180 – 184 sayfaları arasında bilgilerin kazanılma düzeylerini ölçmek amacıyla 40 sorudan oluşan bir test, 185 – 189. sayfalar arasında sözlük, 190 – 191. sayfalarda kaynakça, 192. sayfada testlerin cevapları verildikten sonra Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası ile kitap bitirilmiştir.

Edebiyat – II kitabı 294 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “ Edebiyat, Edebiyat Tarihi ve Edebiyatın Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi – Türk Edebiyatında Devirler – Edebiyatın Varlığı ve Amacı – XIX. ve XX. Yüzyıl Türk Edebiyatı ve Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı” olmak üzere beş bölümden oluştuğu görülüyor. Kitabın 277 – 281. sayfaları arasında bilgilerin kazanılma düzeylerini ölçmek amacıyla 53 sorudan oluşan bir test, 282’de bu testlerin cevapları, 283 – 291. sayfalar arasında sözlük, 292 – 293. sayfalarda kaynakça, 294. sayfada kullanılan resimlere ait kaynakça verildikten sonra Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası ile kitap bitirilmiştir.

Edebiyat – III kitabı 244 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “ Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı – Türkiye Dışındaki Çağdaş Edebiyatı ve Çağdaş Dünya Edebiyatı” olmak üzere üç bölümden oluştuğu görülüyor. Bu kitapta bilgi ölçmeye yönelik testler kitabın sonunda değil her bölümün sonunda yer bulmuş ve testlere ilişkin cevaplar 235. sayfada verilmiş. 236 – 241. sayfalar arasında sözlük, 242 – 244. sayfalarda kaynakça verildikten sonra Türkiye Haritası, Türk Dünyası Haritası ve Öğretmen Marşı ile

kitap bitirilmiştir. Bu kitabın diğer iki kitaptan ayrılan en önemli yönü, 7 ve 8. sayfalarda verilen “ön söz”de kitapla yetiştirilmesi amaçlanan insan tipi üzerine bilgi verilmesidir.

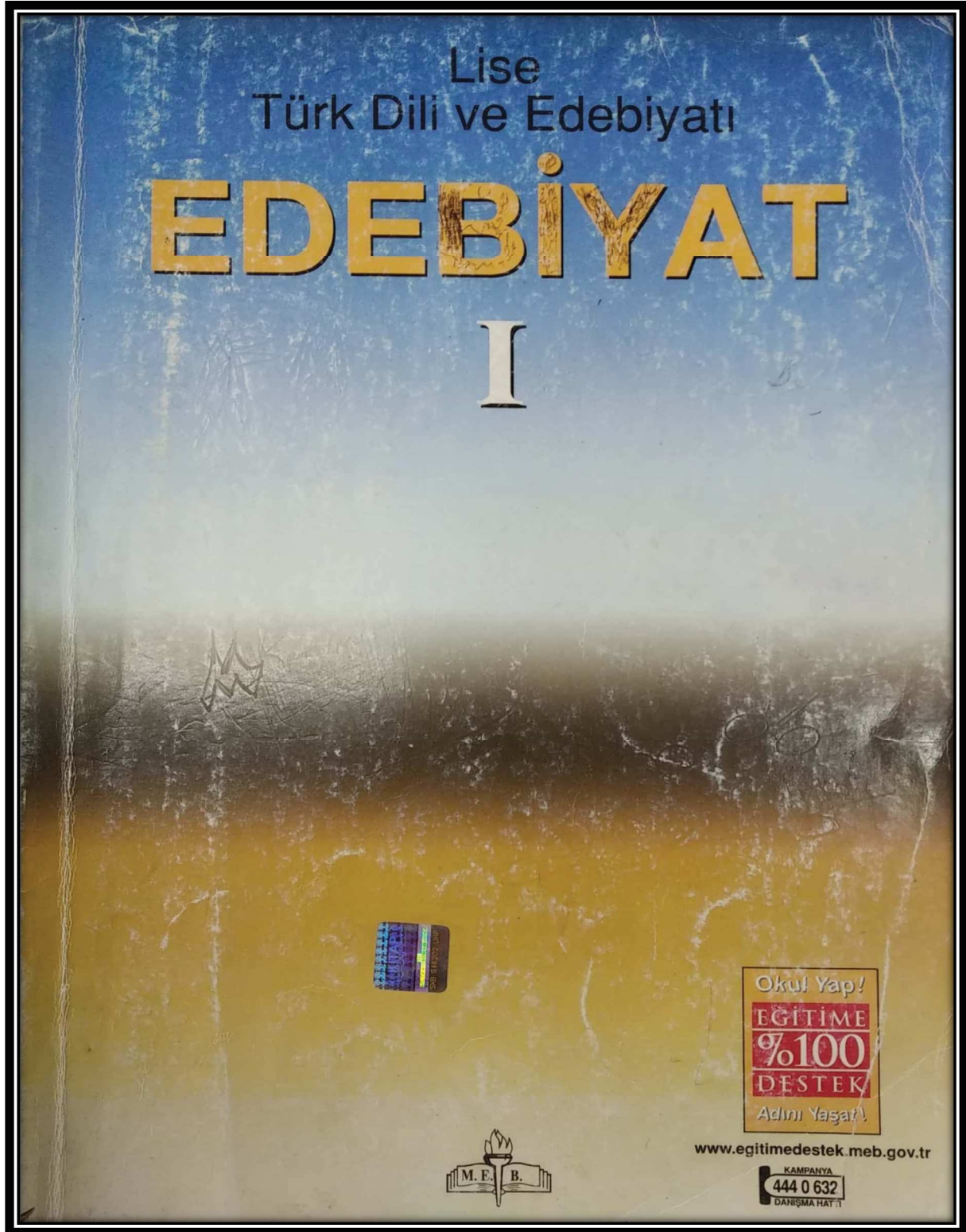
Edebiyat – X kitabı 221 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “ Tarih İçinde Türk Edebiyatı – Destan Dönemi Türk Edebiyatı ve İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı” olmak üzere üç bölümden oluştuğu görülüyor. Bu kitapta bilgi ölçmeye yönelik testler kitabın sonunda değil her bölümün sonunda yer bulmuş ve testlere ilişkin cevaplar kitap içinde verilmemiş. Ölçme değerlendirme adıyla hazırlanmış olan kısımlarda sadece test değil eşleştirme, boşluk doldurma, doğru yanlış soruları, bulmaca vb. yöntem ve teknikler kullanılmış, ünite sonlarında ise hem Ölçme Değerlendirme başlığıyla konu sonlarında yapılan ölçme değerlendirme çalışması benzer şekilde yapılmış hem de Ünite Ölçme Değerlendirme başlığı adıyla yeni bir ölçme işlemi yapılmış ve bu kısım sadece test soruları kullanılarak hazırlanmıştır. 218 – 219. Sayfalarda proje konuları ve proje değerlendirme ölçeği ile öz değerlendirme formu, 220. sayfada terim ve kavramlar sözlüğü, 221. sayfada kaynakça verildikten sonra Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası ile kitap bitirilmiştir.

Edebiyat – XI kitabı 217 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “ Edebiyatla Düşünce, Sosyal ve Siyasi Hayatın İlişkisi, Tanzimat Dönemi Edebiyatı, Servetifünun Edebiyatı ve Millî Edebiyat Dönemi” olmak üzere dört bölümden oluştuğu görülüyor. Bu kitapta bilgi ölçmeye yönelik testler kitabın sonunda değil her ünitenin sonunda yer bulmuş ve testlere ilişkin cevaplar kitap içinde verilmemiş. Ölçme değerlendirme adıyla hazırlanmış olan kısımlarda sadece test değil eşleştirme, boşluk doldurma, doğru yanlış soruları, bulmaca vb. yöntem ve teknikler kullanılmış, ünite sonlarında ise hem Ölçme Değerlendirme başlığıyla konu sonlarında yapılan ölçme değerlendirme çalışması benzer şekilde yapılmış hem de Ünite Ölçme Değerlendirme başlığı adıyla yeni bir ölçme işlemi yapılmış ve bu kısım sadece test soruları kullanılarak hazırlanmıştır. 212. sayfada Performans

Ödevi Örnek Formu ve Dereceli Puanlama Anahtarı, 213. sayfada projeler, 214. sayfada Proje Değerlendirme Ölçeği, 215 – 216. Sayfalarda Edebiyat Terimleri Sözlüğü 217. sayfada kaynakça verildikten sonra Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası ile kitap bitirilmiştir.

Edebiyat – XII kitabı 210 sayfadan oluşuyor. İçindekiler bölümü incelendiğinde kitabın “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Cumhuriyet Döneminde Öğretici Metinler, Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler, Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler” olmak üzere dört üniteden oluştuğu görülüyor. Birinci sayfada “Kitabımızı Tanıyalım” adlı bir bölüm hazırlanmış ve metinlerin işleniş düzeninde yer verilen kavramların açıklaması yapılmış. Sayfa 2’de de 12.Sınıfta Okunması Gereken Eserler listelenmiş ki bu duruma diğer beş kitapta da rastlayamıyoruz. Bu kitapta bilgi ölçmeye yönelik testler kitabın sonunda değil her ünitenin sonunda yer bulmuş ve testlere ilişkin cevaplar kitap içinde verilmemiş. Ölçme değerlendirme adıyla hazırlanmış olan kısımlarda sadece test değil eşleştirme, boşluk doldurma, doğru yanlış soruları, bulmaca vb. yöntem ve teknikler kullanılmış, ünite sonlarında ise hem Ölçme Değerlendirme başlığıyla konu sonlarında yapılan ölçme değerlendirme çalışması benzer şekilde yapılmış hem de Ünite Ölçme Değerlendirme başlığı adıyla yeni bir ölçme işlemi yapılmış ve bu kısım sadece test soruları kullanılarak hazırlanmıştır. 204. sayfada Performans Ödevi Örnek Formu ve Dereceli Puanlama Anahtarı, 205. sayfada Projeler, 206. sayfada Proje Değerlendirme Ölçeği, 207-208. sayfalarda Terimler Sözlüğü, 209-210. sayfalarda Kaynakça ve Resim Kaynakçası verildikten sonra Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası ile kitap bitirilmiştir.

Ek B: Kitap Görselleri

LİSE
Türk Dili ve Edebiyatı

E D E B İ Y A T
1

YAZANLAR
KOMİSYON

DEVLET KİTAPLARI

İKİNCİ BASKI

Devlet Kitapları Müdürlüğü – İstanbul, 2005

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 3964
 DERS KİTAPLARI DİZİSİ: 971

05.34.Y.0002.3033

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

**KİTAP
 YAZMA
 KOMİSYONU**

Aysel ÇETİN
 Günay ÇETİN
 Nezihe TATAR
 Mehmet KOÇ
 Ayla VURAL
 Ali Erkan KAVAKLI
 Ahmet BALTA
 Mehmet GÖRÜCÜ
 Mustafa YAŞAR
 İhsan KANBEROĞLU
 Mehmet YENİKURTULUŞ
 Abdurrahman YÜKSEL
 Nermin ERCAN

**GENEL KOORDİNE
 VE DANIŞMA**

Sakin ÖNER
 Mustafa TÜMER

**YAYINA
 HAZIRLIK**

Resimleme:
 Sumru EKŞİOĞLU

Dizgi:
 Hakan AKAR
 Murat DEMİR
 Bayram YEŞİLTAŞ
 Eyup DUMAN

İletişim:
 Yeter ATEŞ

ISBN 975-11-2513.8

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 21.05.2004 gün ve 101 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olup Yayınlar Dairesi Başkanlığının 17.01.2005 tarih ve 408 sayılı onayı ile ikinci defa 100.000 adet basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

EDEBİYAT, İNSAN VE TOPLUM

1. Edebiyat; tanımı, konusu, muhtevası, metodu	12
2. Edebî eser, tanımı ve özellikleri	12
3. Edebiyat tarihi ve önemi	12
4. Dil-Kültür-Edebiyat ilişkisi	12
5. Edebiyat araştırmalarının diğer bilim dallarıyla ilişkisi	13
Okuma Metni - Güzel Sanatlar	13
Dil ve Kültür-Mehmet Kaplan	14

II. BÖLÜM

TARİH İÇİNDE TÜRK EDEBİYATI

1. Türk edebiyatının devirlere ayrılmasında kullanılan kıstaslar (dil anlayışı, kültürel farklılaşma, dinî hayat, dil coğrafyası vb.)	17
2. Türk Edebiyatının Devirleri:	
a. İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı	18
b. İslâmî Devir Türk Edebiyatı	18
c. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı	18

III. BÖLÜM

EDEBİYATTA İFADE TARZLARI

1. Sözlü ifade (tanımı, önceliği ve önemi)	21
2. Yazılı ifade	21
a. Nesir, tanımı	21
b. Nazım, tanımı	21
3. Sözlü ve yazılı ifade arasındaki benzerlikler, farklılıklar	22
Okuma Metni: Bahar Çiçeklerinden Hazan Yapraklarına - Âfet İnan	23

IV. BÖLÜM
MANZUM ESERLER

1. Nazım, manzume, manzum eser vb.	
İstiklâl Marşı-Mehmet Âkif Ersoy	25
2. Şiir ve unsurları:	28
a. Şiirin şekil özellikleri (nazım birimi, mısra, beyit, kıt'a ve bend)	
Başbaşa- Ahmet Kutsi Tecer	28
b. Muhteva unsurları (konu-tema)	
Çoban Çeşmesi- Faruk Nafiz Çamlıbel	30
c. Ahenk unsurları: Ölçü, kafiye ve çeşitleri; vurgu ve tonlama.	
Uçun Kuşlar- Rıza Tevfik Bölükbaşı	32
ç. Dil ve üslup, (ifade özellikleri ve söz sanatları)	
Merdiven- Ahmet Hâşim	35
3. Türk Edebiyatında Manzum Eserler:	
A. Tanzimat ve Sonrası Devri Türk Edebiyatında	
Manzum Eserler	38
Sessiz Gemi- Yahya Kemal Beyatlı	38
Serbest Müstezat: Yollar- Ahmet Hâşim	39
Manzum Hikâye: Seyfi Baba- Mehmet Âkif Ersoy	40
Serbest Şiir: İstanbul Türküsü- Orhan Veli Kanık	43
Murabba - Namık Kemal	45
B. Türk Halk Edebiyatında Manzum Eserler	47
1. Halk edebiyatında belli başlı nazım şekilleri ve nazım türleri (mâni, türkü, ninni, bilmece, koşma, semaî, ilâhî, nutuk vb.)	47
2. Hece ölçüsü ve özellikleri	48
3. Anonim Halk Edebiyatı Türk Şiiri	49
Mâni	50
Türkü	52
Ninni	54
Bilmece	56
4. Dinî-Tasavvufî Türk Şiiri	58
İlâhî- Yunus Emre	59
İlâhî- Aziz Mahmut Hüdâî	62
Nutuk- Kaygusuz Abdal	64

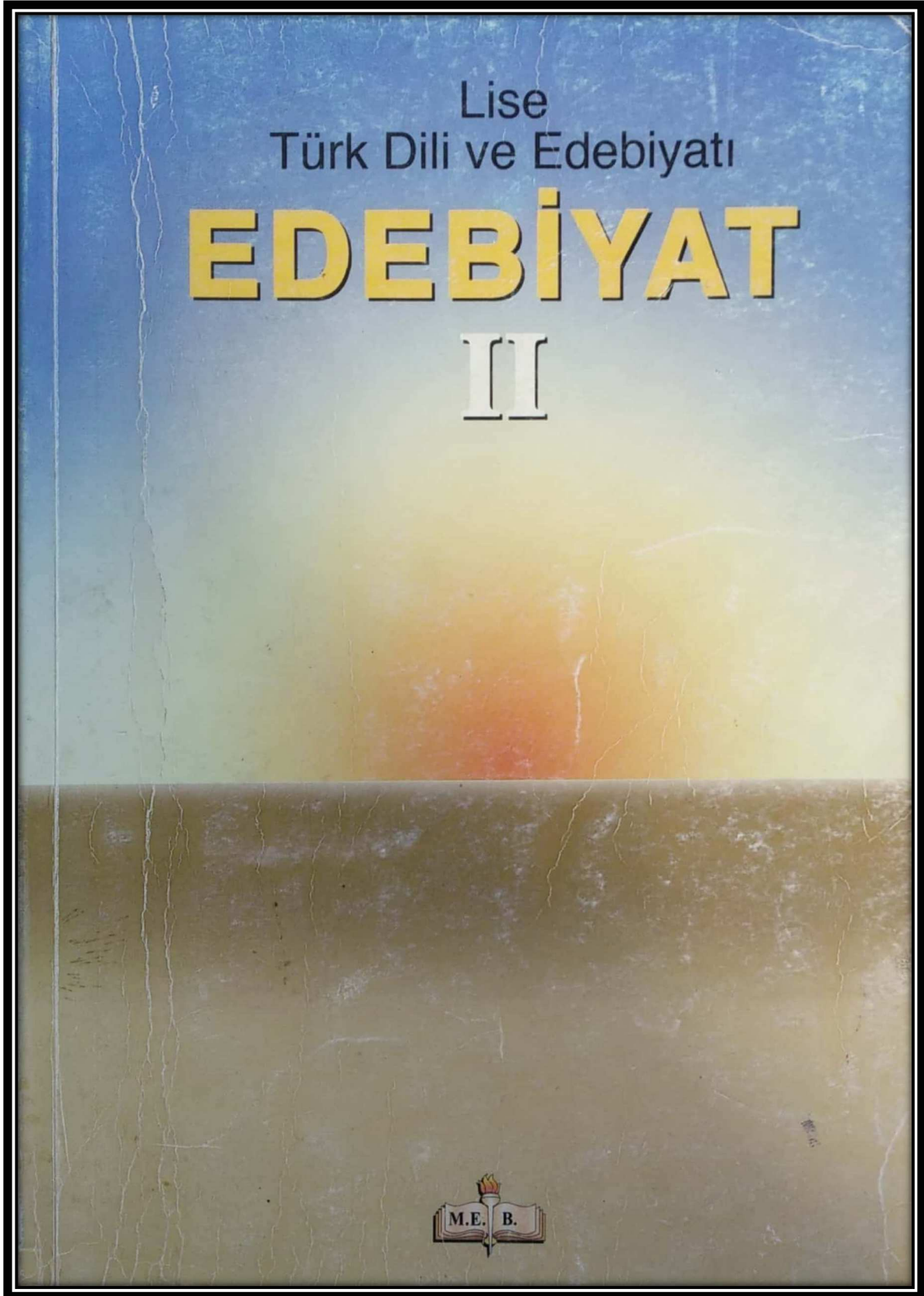
5. Âşık Tarzı Türk Şiiri	65
Koşma- Karacaoğlan	66
Koşma- Âşık Veysel Şatıroğlu	68
Koşma - Erzurumlu Emrah	70
Semaî- Karacaoğlan	71
Semaî- Ercişli Emrah	73
C. Klasik Türk Edebiyatında Manzum Eserler :	75
1. Klasik Türk Edebiyatında Başlıca Nazım Şekilleri	
ve Nazım Türleri	75
a. Kuruluşları yönünden	
b. Konuları yönünden	
2. Aruz vezni ve özellikleri	75
Gazel- Fuzûli	77
Gazel- Nâbî	79
Kaside- Nedim	81
Kaside- Nef'î	83
Mesnevî- Şeyh Galip	85
Murabba- Taşlıcalı Yahya Bey	87
Şarkı- Nedim	89
Şarkı- Yahya Kemal	91
Terkib-i Bend- Ziya Paşa	93

V. BÖLÜM

MENSUR ESERLER

1. Mensur eserlerde şekil, konu ve muhteva unsurları: ..	96
a. Mensur eserlerde kelime ve cümle çeşitliliği, söz grubu deyim ve atasözünün ifadeyi zenginleştirmedeki rolü	98
b. Mensur eserlerde ana ve yardımcı fikirler	98
2. Türk Edebiyatında Mensur Eserler:	99
a. Hikâye Türü: Hikâyenin tanımı, unsurları: plan, konu, zaman, mekân, kişi/kişiler, dil ve ifade çeşitleri	
Pembe İncili Kaftan- Ömer Seyfettin	100

Hişt Hişt- Sait Faik Abasıyanık	105
Feminist- Memduh Şevket Esendal	109
On İkiye Bir Var- Haldun Taner	113
b. Roman Türü: Romanın tanımı, unsurları: plan, konu, olay, zaman, mekân, kişiler, dil ve ifade çeşitleri	117
Çalıkuşu- Reşat Nuri Güntekin	118
Sodom ve Gomore- Yakup Kadri Karaosmanoğlu	123
Fatih-Harbiye- Peyami Safa	127
c. Tiyatro Türü:	131
1. Tiyatro Türü: Tiyatronun tanımı, unsurları: seyirci, oyuncu, eser, sahne, dil ve ifade çeşitleri	133
İbiş'in Rüyası- Tarık Buğra	137
Tohum ve Toprak- Orhan Asena	142
Eski Çarıklar- Yahya Akengin	146
2. Türk Halk Tiyatrosu: Karagöz, Orta oyunu, Köy Seyirlik Oyunları, Meddah Hikâyesi	147
Karagöz-Kütahya Çeşmesi	152
Orta Oyunu- Bahçe	158
Köy Seyirlik Oyunu-Soğancı	162
Meddah-Alaylı Ömer Efendi (Meddah Sürûri)	164
ç. Gezi (Seyahat) Türü: Tanımı, unsurları	164
Tac-Mahal - Falih Rifki Atay	168
Sincaplar, Kuşlar Vesaire- Ahmet Haşim	170
d. Deneme Türü: Tanımı, unsurları	170
Yeni Şiir - Nurullah Ataç	172
El - Mehmet Kaplan	174
e. Hitabet Türü: Tanımı, unsurları	174
Onuncu Yıl Nutku - Mustafa Kemal Atatürk	177
Çanakkale - Hamdullah Suphi Tanrıöver	180
TEST SORULARI	185
SÖZLÜK	190
KAYNAKLAR	192
TESTLERİN CEVAPLARI	193
TÜRKİYE HARİTASI	195
TÜRK DÜNYASI HARİTASI	

Lise
Türk Dili ve Edebiyatı

EDEBİYAT II

YAZANLAR
KOMİSYON

DEVLET KİTAPLARI

ÜÇÜNCÜ BASKI

Uniprint — İstanbul 2006

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....: 3965

DERS KİTAPLARI DİZİSİ.....: 972

06.34 Y.0002.3036

Her hakkı saklıdır ve Milli Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz.

KİTAP

YAZMA

KOMİSYONU

Ali Erkan KAVAKLI
Ahmet BALTA
Ayla VURAL
Mehmet GÖRÜCÜ
Mustafa YAŞAR
Aysel ÇETİN
Günay ÇETİN
Nezihe TATAR
Mehmet KOÇ
Abdurrahman YÜKSEL
İhsan KANBEROĞLU
Mehmet YENİKURTULUŞ
Nermin ERCAN

**GENEL KOORDİNE
VE DANIŞMA**

Sakin ÖNER
Mustafa TÜMER

**YAYINA
HAZIRLIK**

Dizgi:
Murat DEMİR
Hakan AKAR
Bayram YEŞİLTAŞ
Eyüp DUMAN

İletişim:
Yeter ATEŞ

ISBN 975.11.2514.6

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 21.05.2004 gün ve 102 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş Yayınlar Dairesi Başkanlığının 14.06.2006 tarih ve 2841 sayılı onayı ile üçüncü defa 115.000 adet basılmıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı

EDEBİYAT 3

3371

647

ORTAÖĞRETİM

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI

EDEBİYAT

3

KİTAP YAZMA KOMİSYONU

Nermin Ercan
A. İhsan Kanberoğlu
H. Mehmet Yenikurtuluş
Abdurrahman Yüksel
Aysel Çetin
Günay Çetin
Nezihe Tatar
Mehmet Koç
Ali Erkan Kavaklı
Ahmet Balta
Ayla Vural
Mehmet Görücü
Mustafa Yaşar

DEVLET KİTAPLARI

BİRİNCİ BASKI

Millî Eğitim Basımevi — İstanbul, 1999

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 3371
DERS KİTAPLARI DİZİSİ : 647

99.34.Y.0002.1758

YAYINA HAZIRLIK

Kapak Tasarımı :

Gürbüz Doğan Ekşioğlu

Resimleme :

Sumru Ekşioğlu

Fotoğraflama :

Celâl Yılmaz

Redaksiyon :

Dursun Çetinkaya

Zeki Gezer

Dizgi :

Ceyka Grafik

Ebru Oğuz - Nuray Lale

GENEL KOORDİNE VE DANIŞMA

Sakin ÖNER

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz.

ISBN 975.11.1916.2

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 02.08.1999 gün ve 1817 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 18.08.1999 gün ve 5255 sayılı onayı ile birinci defa 150.000 adet basılmıştır.

ORTAÖĞRETİM TÜRK EDEBİYATI

10

Harnâme Fuzûlî Sabahattin Ali Rehi Halid Karay
 Âşık Veysel Satıroğlu Oğuz Kağan Destanı Şait Faik Abasıyanık Faruk Nafiz Çamlıbel Rasim Özdenoğer
 Namık Kemal Necip Fazıl Kısakürek Edip Cansever Orhan Pamuk Oğuz Atay Orhan Kemal Yaşar Kemal Peyami Safa
 Mehmet Âkif Ersoy Asaf Hâlet Çelebi Cenap Şahabettin Yahya Kemal Beyatlı Turgut Uyar Erdem Bayazit Ömer Seyfettin Halit Ziya Uşaklıoğlu
 Yunus Emre Memduh Şevket Esenral Leyla ile Mecnun Dede Korkut Mustafa Kurtul Ahmet Hamdi Tapınar
 Kemal Paşazade Halide Edip Adıvar Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Nef'i Karacaoğlan Körođlu Kerem ile Asil Mehliid Köktürk Yazıtları Hoca Ahmet Yeseñi
 Ahmet Muhip Dırnas Arif Mihat Asya Sezai Karakoç Cahit Külebi Kemal Meriç
 Tevfik Fikret Nâbi Nedim Ataçol Benramoğlu
 Resat Nuri Günekin Behçet Necatigil Nazım Hikmet Rañ Orhan Veli Kanık
 Divan-ı Lügati't-Türk Cahit Sıtkı Tarancı Ziya Paşa Ahmet Haşım
 Abdülhak Hamit Tarhan
 Abdalsettar Ağaoğlu
 Hilmi Yavuz İsmet Özel
 Su Kâsidesi
 Gema Sürer
 Hacı Bektaş-ı Veli
 Ezzil Husnu Dağlarca
 Cahir Zarrifoğlu
 Furan
 Erzurumlu Emrah
 Kurtadığ Bilgi

ORTAÖĞRETİM

TÜRK EDEBİYATI
10. SINIF
DERS KİTABI

YAZARLAR

KOMİSYON

DEVLET KİTAPLARI

BİRİNCİ BASKI

GZKAN Ankara, 2011
MATBAACILIK-GAZİTEÇİLİK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 5009
DERS KİTAPLARI DİZİSİ: 1501

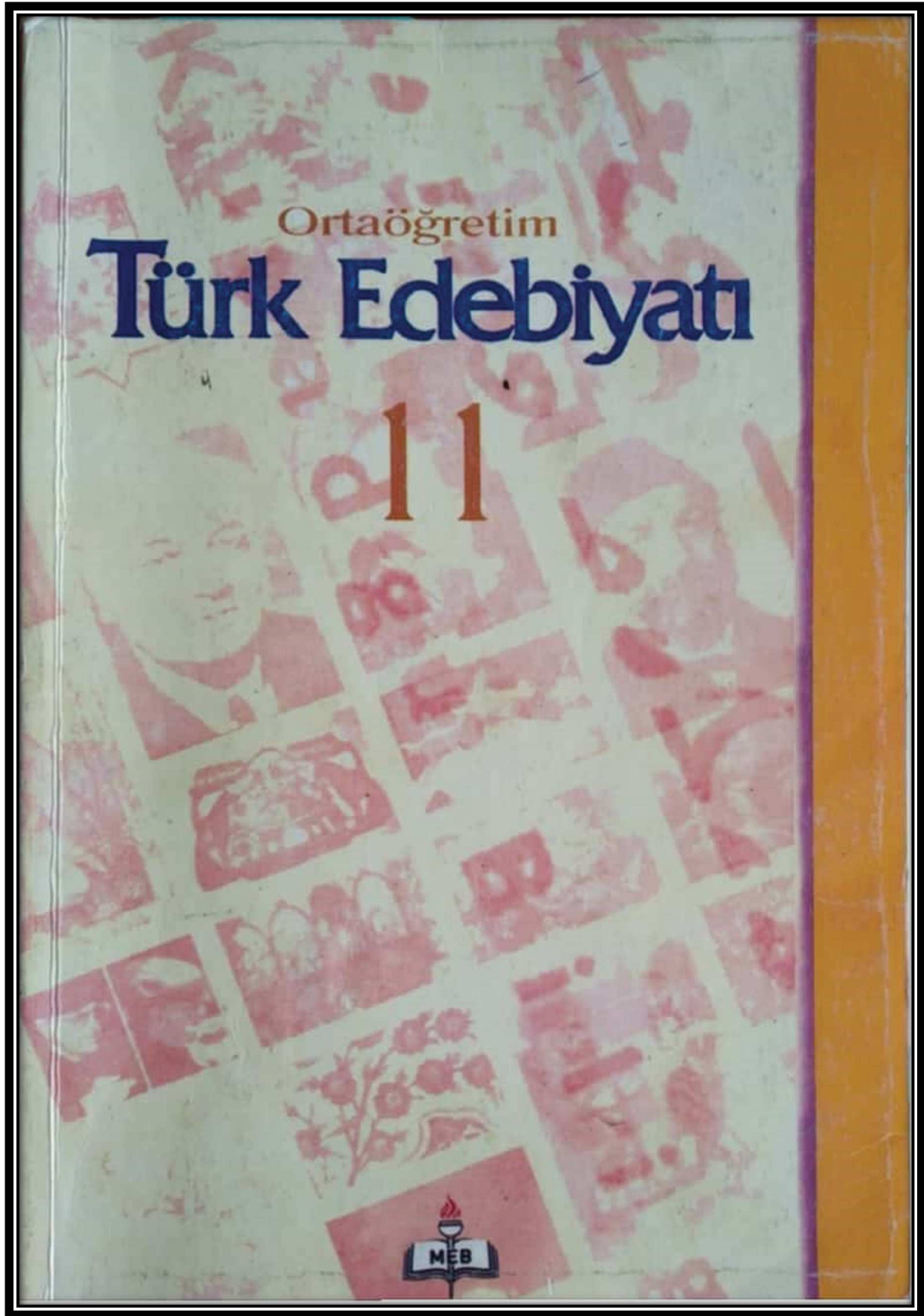
11.06.Y.0002.4134

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör : Prof. Dr. Muhammet YELTEN
Program Geliştirme Uzmanı : M. Hilmi AKBULUT
Ölçme ve Değerlendirme Uzmanları : Mehmet Akif KARAKUŞ
Rehberlik Uzmanı : Fatih ORDU
Görsel Tasarım Uzmanı : Sevda ERMAN
Ruhsar KESENLI

ISBN 978-975-11-3530-8

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 17.12.2010 gün ve 232 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Yayınlar Dairesi Başkanlığınının 08.03.2011 gün ve 886 sayılı onayı ile birinci defa 254.000 adet basılmıştır.

TÜRK EDEBİYATI

11. SINIF

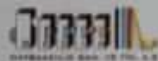
DERS KİTABI

YAZARLAR

Ali KURT
Ekrem DEMİR
Nuran ÖZLÜK
Tuğba BAŞER BERBER
Murat SÜKAN
Ekrem AYYILDIZ
Ayhan ÖNDER

DEVLET KİTAPLARI
BEŞİNCİ BASKI

Bediralp Matbaacılık - İstanbul, 2010

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 4397
DERS KİTAPLARI DİZİSİ : 1241
10.34.Y.0002.3587

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Prof. Dr. Muhammet YELTEN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

M. Hilmi AKBULUT

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI

Serdar KARAMAN

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA UZMANI

Ebru ÜLKÜ BÖTE

GRAFİK TASARIM VE RESİMLEME

Bahariye ALPMAN

Füruzan ŞİMŞEK

DİZGİ-BİLGİSAYAR-MATBAA

Turgut YILMAZ

ISBN 978-975-11-2928-4

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 19.04.2007 gün ve 87 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 03.03.2010 gün ve 873 sayılı onayı ile dördüncü defa 892.000 adet basılmıştır.

Ortaöğretim
Türk Edebiyatı
12

TÜRK EDEBİYATI

12. SINIF

DERS KİTABI

YAZARLAR

Ali KURT
Ekrem DEMİR
Dr. Fatma Meliha ŞEN
Nuran ÖZLÜK
Turgay ANAR
Tuğba BAŞER BERBER
Ekrem AYYILDIZ
Ayhan ÖNDER

DEVLET KİTAPLARI
ÜÇÜNCÜ BASKI

Bediralp Matbaacılık - İstanbul, 2010

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI :4505
DERS KİTAPLARI DİZİSİ..... :1287

10.34.Y.0002.3686

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör : Prof. Dr. Muhammet YELTEN

Program Geliştirme Uzmanı : M. Hilmi AKBULUT

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı : Serdar KARAMAN

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı : Ebru ÜLKÜ BÜTE

Grafik Tasarım ve Resimleme : Bahariye ALPMAN
Füruzan ŞİMŞEK
Erhan DÜNDAR

Dizgi - Bilgisayar - Matbaa : Turgut YILMAZ

ISBN 978-975-11-3038-9

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 14.02.2008 gün ve 111 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Yayınlar Dairesi Başkanlığının 03.03.2010 gün ve 873 sayılı onayı ile üçüncü defa 814.500 adet basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Kitabımızı Tanıyalım.....	1
I. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI(1923-...)	3
Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Oluşumu.....	4
I. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	14
II. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETİCİ METİNLER	15
Öğretici Metin Örnekleri	16
1. Deneme	16
2. Makale	21
3. Gezi Yazısı	24
4. Hatıra	28
5. Fıkra	32
II. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	38
III. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER (ŞİİR)	41
1. Öz Şiir Anlayışını Sürdüren Şiir	42
2. Serbest Nazım ve Toplumcu Şiir (1920 - 1960)	57
3. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Şiir	65
4. Garip Hareketi (I. Yeni) (1940-1954)	73
5. Garip Dışında Yeniliği Sürdüren Şiir	78
6. İkinci Yeni Şiiri (1954-1960)	88
7. İkinci Yeni Sonrası Toplumcu Şiiri (1960-1980)	97
8. 1980 Sonrası Şiir	102
9. Cumhuriyet Döneminde Halk Şiiri	107
III. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	111
IV. ÜNİTE: CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBÎ METİNLER	113
1. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)	114
a. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler.....	114
b. Toplumcu Gerçekçi Eserler	129
c. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Eserler	144
ç. Modernizmi Esas Alan Eserler	160
2. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Tiyatro Metinleri)	181
3. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri	201
IV. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	202
Başarım (Performans) Ödevi Örnek Formu	204
Proje Çalışması	205
Terimler sözlüğü	207
Kaynakça	209

KİTABİMİZİ TANIYALIM

Konu Başlığı: Konu adlarını gösterir.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI (1923-...)

Hazırlık: Yeni bilgilerin öğrenilmesi amacıyla yapılacak hazırlık çalışmalarını, ders için gerekli materyallerin istenmesini, ön bilgilerin harekete geçirilmesini, incelenecek konu ve metni sezdirecek soruları kapsar.

Hazırlık

İnceleme

İnceleme: Metni yapı, tema, dil ve anlatım bakımından çözümleme süreciyle birlikte eleştirel düşünme, keşfettirme, iletişim, araştırma, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma; Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini geliştirmeye yönelik süreci kapsar.

Ders Dışı Etkinlik: Öğrencilerin sınıf içinde derse yönelik etkin katılımları için okul dışında hazırlık gerektiren süreci kapsar.

Etkinlik

Ders İçi Etkinlik: Sınıf içinde öğrencilerin derse yönelik etkin katılımlarını kapsar.

Etkinlik

Anlama-Yorumlama

Anlama-Yorumlama: Yapı, tema, dil ve anlatım öğelerinin iç içe girerek oluşturdukları organik birliğin anlam değerleri ile bu anlamın oluşmasını sağlayan öğeler arasındaki ilişkilendirme sürecini kapsar.

Ölçme ve Değerlendirme: Türk edebiyatı programında ölçme, öğrencilerin kazanım ve becerileri ne kadar edindiklerini göstermeye yarayan araç olarak kullanılır.

Ölçme ve Değerlendirme

Projeler

Projeler: Dersle ilgili yapılacak örnek proje konularını ve proje işlem basamaklarını kapsar. Proje ile ilgili öğretmen değerlendirme ölçeği ve öğrenciler için öz değerlendirme formu kitabın sonunda verilmiştir.

Hatırlatma

Hatırlatma: Dersle ilgili okunması gereken kitapların önceden bildirildiği bölüm.

Hatırlatma

12. SINIFTA OKUNMASI GEREKEN ESERLER

1- Necip Fazıl KISAKÜREK	Çile
2- Ziya Osman SABA	Geçen Zaman
3- Cahit Sıtkı TARANCI	Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri)
4- Ahmet Muhip DIRANAS	Şiirler
5- Nâzım Hikmet RAN	Memleketimden İnsan Manzaraları
6- Faruk Nafiz ÇAMLIBEL	Han Duvarları
7- Behçet NECATİGİL	Sevgilerde
8- Fazıl Hüsnu DAĞLARCA	Çocuk ve Allah
9- Attilâ İLHAN	Sisler Bulvarı
10- Edip CANSEVER	Gelmiş Buldum (Seçme Şiirleri)
11- Turgut UYAR	Göge Bakma Durağı (Seçme Şiirleri)
12- Sezai KARAKOÇ	Şiirler-III (Körfez, Şahdamar, Sesler)
13- İsmet ÖZEL	Erbain
14- Âşık Veysel ŞATIROĞLU	Dostlar Beni Hatırlasın
15- Nurullah ATAÇ	Diyelim-Söz Arasında
16- Haldun TANER	Keşanlı Ali Destanı
17- Sabahattin ALİ	Yeni Dünya
18- Peyami SAFA	Bir Tereddüdün Romanı
19- Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU	Ankara
20- Reşat Nuri GÜNTEKİN	Leylâ ile Mecnun
21- Mustafa KUTLU	Hüzün ve Tesadüf
22- Orhan PAMUK	Yeni Hayat
23- Oğuz ATAY	Korkuyu Beklerken
24- Fakir BAYKURT	Yılanların Öcü
25- Turan OFLAZOĞLU	Sokrates Savunuyor

EK C: Değerler Eğitimi Yönergesi

BİRİNCİ BÖLÜM

(Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar)

Amaç

Madde 1

- a. Öğrencilere; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak,
- b. Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak,
- c. Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetiştirmek,
- d. Öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak,
- e. Öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak beden ve ruh sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için bilimsel süreçlere ve ahlakî değerlere uygun olarak karar verme alışkanlığını kazandırmak,

- f. Öğrencilerin kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, plânlı çalışma alışkanlığına ve eleştirel bakış açısına sahip, estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olmalarını sağlamak,
- g. Öğrencilerin kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilecek yapıda bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak,
- h. Öğrencilerin kişisel, toplumsal tüm kaynakları ve zamanlarını etkin, yerinde ve verimli kullanmalarını sağlamak,
- ı. Öğrencilere temel insanî değer ve erdemleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olmak,
- i. Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak,
- j. Öğrencilere Türk dilini sevdirecek, dilimizdeki yozlaşmaların önüne geçilmesini sağlamak,
- k. Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve okullarımızı çoklar içinde özel olmayı sağlayan bir yaşam merkezi durumuna getirmeyi sağlamak, l. Öğrencilerimizin millî, manevî ve evrensel değerleri hayata geçirmelerini sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak,
- m. Değerlerimizin gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak.

Kapsam

Madde 2- Bu yönerge İstanbul İlindeki tüm resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okul/ kurumlardaki öğrencilere olumlu tutum ve davranış kazandırma amacıyla yapılan çalışmalarda Millî Eğitim Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Şubesi, ARGE birimi, Okul Müdürlükleri ve öğretmenlerin yapacağı işlerle ilgili usul, esas ve çalışmaları kapsar.

Dayanak

Madde 3 - Bu yönetmelik, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 5.maddesi, Meslekî ve Teknik Eğitim Yönetmeliğinin 5.maddesinin c bendi, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 229 sayılı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği hükümleri, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği 5.maddesinin b,c bentleri, Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Stratejik Planı, 18.Milli Eğitim Şurası Çalıştay Raporu ve 2010/53 Sayılı (İlk Ders Konulu) Genelgeye dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4-

a.Millî Eğitim Müdürü: İstanbul İl Millî Eğitim Müdürünü

b.Millî Eğitim Şube Müdürü: Strateji Geliştirme Şube Müdürünü

c. ARGE Birimi: ARGE Birimi ekip üyelerini

d. Okul Müdürü: İlimizdeki tüm resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okul/kurum müdürlerini

e. Öğretmenler: İlimizdeki tüm resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okul/kurumların öğretmenlerini tanımlar.

g Değerler Eğitimi. İl Yürütme Komisyonu: İl Millî Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme

Şube Müdürü, ARGE birimi üyelerini,

h. Değerler Eğitimi Okul/Kurum Yürütme Kurulu: Okul müdürü veya sorumlu müdür yardımcısı başkanlığında, rehber öğretmenler, her sınıf seviyesinden bir sınıf rehber öğretmeni, okul aile birliğinden bir kişi, okul öğrenci temsilcisinden oluşan komisyonu tanımlar.

İKİNCİ BÖLÜM

Uygulama İlke ve Esasları

Madde 5

1. Değer Kazandırma Uygulama İlkeleri ve Etkinlikleri belirlenirken 2010/53 sayılı İlk Ders Genelgesi ve bu genelgede belirtilen faaliyet örneklerine öncelik verilecektir.

2. Okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde görevli öğretmenlerimiz, rehber öğretmenler ile eğitim yöneticilerimizin rehberliği ve desteğiyle ders içi ve ders dışında, Ek' te yer alan örnek etkinliklerden de yararlanarak değerler eğitimine yönelik faaliyetler

gerçekleştireceklerdir.

3. Değerler Eğitimi konusunda basın yoluyla kamuya bilgi verilir.

4. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, yetenek ve öğrenim seviyeleri etkinliklerde dikkate alınacaktır.

5. Okullarda oluşturulan Değerler Eğitimi Okul/Kurum Yürütme Kurulu uygulamada yönetim ve organizasyon görevini üstlenecektir.

6. Uygulamada diğer bütün öğretmenler eşit derecede sorumluluk sahibi olacaktır.

7. Değerler Eğitimi konusunda öncelikle ilimizdeki tüm resmî ve özel okul/ kurumlardaki okul müdürü ve rehber öğretmenler bilgilendirme seminerine alınacaktır. Daha sonra rehber öğretmenler kendi okullarında bütün öğretmenleri bilgilendirecektir. (Bağımsız anaokullarından rehber öğretmen olmadığı için herhangi bir öğretmen)

8. Dönemde iki olmak üzere eğitim-öğretim yılında toplam dört değer, çeşitli etkinliklerle öğrencilere ve ailelere verilerek bunların davranış hâline getirilmesi, devam eden aylarda da önceki değerlerin pekişmesi için tekrarlar yapılması sağlanacaktır.

9. Belirlenen değer konusunda öncelikle veliler mektup, seminer veya toplantılarla bilgilendirilecektir.

10. Ele alınan değer okul/kurum web sitelerinde, çeşitli kitle iletişim araçlarında uygulama örnekleri ve fotoğraflarla yayınlanacak, kamuoyunun desteği sağlanacaktır.

11. Değerler konusunda ARGE birimi tarafından hazırlanan ön test ve son testler okullarda belirlenen örneklem gruplar üzerinde uygulanacak ve sonuçlar değerlendirilecektir.

Değerlendirme dönemde iki kez yapılacaktır. Örneklem grup, mevcudu 500 ve üzerinde olan okullar için %10, mevcudu 500 ve altında olan okullar için %20 olarak belirlenecektir.)

12. Değerler konusunda olumlu gelişmeler gösteren, yaşıtlarına örnek olan öğrenci veya sınıflar okul yönetimi tarafından sosyal ödülle (alkış, teşekkür, övgü vb.) ödüllendirilecek, yıl içindeki görevlerde (23 Nisan'da temsilî olarak göreve gelme gibi)

bu öğrencilere öncelik verilecektir.

13. 2003 yılından itibaren geliştirilen öğretim programlarına yansıtılan kültürel ve evrensel değerlerimiz sınıf veya branş öğretmenleri tarafından ders konuları anlatılırken geçirilmeyecek, üzerinde titizlikle durulacak, değerler eğitimi ile ilişkilendirilecektir.

14. İşlenecek değerler aşağıdaki gibidir. Değerlerin hangi tarihte ve ne tür etkinliklerle uygulanacağı hazırlanacak bir çalışma takvimi ile okul/kurumlara iletilecektir.

15. Değerler Eğitimi İl Yürütme Komisyonu değerleri ve değerlerin işleniş sırasını değiştirme yetkisine sahiptir.

DEĞERLERİMİZDEN BAZILARI

- Sevgi,
- Sorumluluk,
- Saygı,
- Hoşgörü- Duyarlılık,
- Özgüven,
- Empati,
- Adil olma,
- Cesaret, liderlik
- Nazik olmak,
- Dostluk,
- Yardımlaşma, dayanışma,
- Temizlik,
- Doğruluk, dürüstlük
- Aile birliğine önem verme,
- Bağımsız ve özgür düşünebilme,
- İyimsenlik,
- Misafirperverlik,
- Vatanseverlik
- İyilik yapmak,
- Çalışkanlık,
- Paylaşımçı olmak,
- Şefkat - merhamet,
- Selamlaşma,
- Alçakgönüllülük,
- Kültürel mirasa sahip çıkma,
- Fedakârlık

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Aytekin CURA

Doğum Yeri: Balıkesir

Doğum Tarihi: 13.07.1985

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı

Eğitimi

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

- Yayınlar – SCI – Diğer: X
- Bildiriler –Uluslararası – Ulusal: X
- Katıldığı Projeler : X

İŞ DENEYİMİ

MEB Çınaraltı İlköğretim Okulu : 3 yıl

MEB Balabancık Ortaokulu : 9 yıl

İLETİŞİM

curaaytekin@gmail.com